

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Studijní program: Geografie
Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Michal Horáček

Vývoj periferií v postindustriálním období v Česku a Rakousku
na příkladu Slavonic a Waidhofenu an der Thaya

Peripheral development in the post-industrial period in the
Czechia and Austria with the examples of Slavonice
and Waidhofen an der Thaya

Diplomová práce

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Miroslav Marada, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na analýzu periferií z hlediska přítomnosti postindustriálních jevů a hodnot se zaměřením na vnější periferii. Jejím cílem je odhalit především faktory a bariéry, které ovlivňují vývoj periferií a pomáhají jim překonávat jejich polohovou nevýhodu. Analýza dotazníkového šetření provedeného v obcích Slavonice a Waidhofen an der Thaya indikuje základní rozdíly ve vztahu k postmoderním hodnotám mezi dvěma geograficky blízkými lokalitami. Řízené rozhovory s představiteli obcí pak přinášejí detaily o spolupráci a o jednotlivých bariérách rozvoje. Z výsledků lze usoudit, že rozdílné chování periferií způsobené odlišným historicko-politickým vývojem se ani po 25 letech demokracie v Česku nepřiblížilo k rakouskému modelu.

Klíčová slova: periferie, postindustriální období, vývoj, spolupráce

Abstract

The thesis is focused on the analysis of peripherals for the presence of post-industrial phenomena. We are mainly focusing on the outer periphery. The object is to reveal the main factors and barriers that affect peripheral development and help periphery overcome their positional disadvantage. Analysis of a survey conducted in the municipalities of Slavonice and Waidhofen an der Thaya indicated fundamental differences in relation to the post-modern values between these two geographically close locations. Structured interviews with community representatives bring out certain details on cooperation and the barriers to individual development. We can conclude from the results that the different social behaviour of peripherals caused by distinct historical and political development has not grown closer to the Austrian model even after 25 years of democracy in the Czechia.

Key words: periphery, post-industrial period, development, cooperation

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci zpracovával samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce a ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 24. dubna 2014

Michal Horáček

Rád bych zde poděkoval všem, kteří mi byli nápomocni při zpracování této diplomové práce. Zvláštní poděkování pak patří především RNDr. Miroslavu Maradovi, Ph.D, který svými cennými zkušenostmi a radami velkým dílem přispěl ke vzniku této práce. Děkuji také své rodině a své přítelkyni za podporu vždy, kdy jí bylo potřeba.

Obsah

Abstrakt.....	2
Abstract.....	2
Seznam obrázků.....	6
Seznam tabulek.....	7
Seznam zkratk.....	7
Seznam příloh.....	7
1. ÚVOD.....	3
2. TEORETICKÝ RÁMEC STUDIA POSTINDUSTRIÁLNÍCH JEVŮ V PERIFERNÍCH OBLASTECH ...	7
2.1. Definice pojmů.....	7
2.1.1. Periferie.....	7
2.1.2. Postmoderní – Postindustriální.....	12
2.2. Vymezení periferie.....	17
2.3. Teorie periferie z hlediska regionálního vývoje.....	22
2.4. Předpoklady, dílčí cíle a hypotézy.....	25
3. METODIKA PRÁCE.....	28
3.1. Výběr případových studií.....	28
3.2. Dotazníkové šetření.....	29
3.3. Řízené rozhovory s klíčovými aktéry.....	32
3.4. Charakteristika vybraných lokalit.....	32
3.4.1. Charakteristika obcí.....	34
4. VÝSLEDKY.....	42
4.1. Přeshraniční spolupráce.....	42
4.2. Výsledky dotazníkového šetření.....	48
4.3. Charakteristika souborů v obou obcích.....	48
4.4. Analýza výsledků dotazníkového šetření.....	55
4.5. Rozhovor s klíčovými osobnostmi.....	84
5. ZÁVĚRY.....	95
6. LITERATURA A ZDROJE DAT.....	99

Seznam obrázků

- Obr. č. 1: Nedostatečná integrace periferních regionů
- Obr. č. 2: Čtyři směry vývojových tendencí polarizace prostoru
- Obr. č. 3: Vývoj pokrytí území Česka mobilním operátorem během roku 2000
- Obr. č. 4: Vymezení vnitřní a vnější periferie v České republice v roce 2005
- Obr. č. 5: Euroregion Silva Nortica
- Obr. č. 6: Vývoj počtu obyvatel ve Slavonicích
- Obr. č. 7: Projekty FMP v regionu Silva Nortica podle typu žadatele
- Obr. č. 8: Alokace prostředků na 6 projektů v rámci EÚS pro region Slavonice a Waidhofen
- Obr. č. 9: Pozvánka na společný pochod ve Slavonicích
- Obr. č. 10: Poměr dotázaných žen a mužů ve Slavonicích
- Obr. č. 11: Poměr dotázaných žen a mužů ve Waidhofenu
- Obr. č. 12: Procentuální zastoupení věkových skupin ve Slavonicích
- Obr. č. 13: Procentuální zastoupení věkových skupin ve Waidhofenu
- Obr. č. 14: Vzdělanostní struktura ve Slavonicích
- Obr. č. 15: Vzdělanostní struktura ve Waidhofenu
- Obr. č. 16: Procentuální zastoupení zaměstnaneckých poměrů ve Slavonicích
- Obr. č. 17: Procentuální zastoupení zaměstnaneckých poměrů ve Waidhofenu
- Obr. č. 18: Zastoupení sektorů zaměstnání ve Slavonicích
- Obr. č. 19: Zastoupení sektorů zaměstnání ve Waidhofenu
- Obr. č. 20: Sektorové rozdělení obyvatel ve Slavonicích a Waidhofenu
- Obr. č. 21: Náboženství ve Slavonicích a Waidhofenu
- Obr. č. 22: Nákupy v místních specializovaných obchodech ve Slavonicích a Waidhofenu
- Obr. č. 23: Nákup biopotravin ve Slavonicích a Waidhofenu
- Obr. č. 24: Podíl ekologicky obhospodařované půdy z celkové výměry půdy ve vybraných zemích EU v roce 2009
- Obr. č. 25: Porovnání nákupů vybavení domácnosti mimo obec ve Slavonicích a ve Waidhofenu
- Obr. č. 26: Procentuální zobrazení nákupů vybavení domácností
- Obr. č. 27: Porovnání pravidelné týdenní návštěvy akcí ve Slavonicích a Waidhofenu
- Obr. č. 28: Důvěra v obec ve Slavonicích a ve Waidhofenu
- Obr. č. 29: Zájem obyvatel o budoucnost obce ve Slavonicích a ve Waidhofenu
- Obr. č. 30: Věková struktura Evropy
- Obr. č. 31: Zdroje vody ve Slavonicích
- Obr. č. 32: Zdroje vody ve Waidhofenu

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Vyjíždějící do zaměstnání a škol

Tab. č. 2: Vyjíždějící a dojíždějící do zaměstnání a škol v obci Waidhofen

Tab. č. 3: Projekty FMP v regionu Silva Nortica podle typu příjemce

Tab. č. 4: Hodnoty signifikance (alpha) pro Slavonice a Waidhofen ve výběru otázek týkajících se nákupu potravin

Tab. č. 7: Shluková metoda okruhu otázek na toleranci v souboru obce Slavonice

Tab. č. 8: Shluková metoda okruhu otázek na toleranci v souboru obce Waidhofen an der Thaya

Tab. č. 9: Shluková metoda okruhu otázek na charakteristiky obce Slavonice

Tab. č. 10: Shluková metoda okruhu otázek na charakteristiku obce Waidhofen an der Thaya

Seznam zkratk

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

EÚS – Evropská územní spolupráce Rakousko – Česká republika

FMP – Fond malých projektů

JZD – jednotné zemědělské družstvo

NNO, NGO – Nestátní nezisková organizace

ORP – obec s rozšířenou působností

SLDB – Sčítání lidu, domů a bytů

SRS – Slavonická renesanční společnost o. p. s.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam projektů realizovaných na území Slavonic

Příloha č. 2: Náměstí ve Slavonicích

Příloha č. 3: Podloubí s obchodem provozovaným asijskými přistěhovalci

Příloha č. 4: Dřevařství ve Slavonicích

Příloha č. 5: Waidhofen an der Thaya

Příloha č. 6: Náměstí ve Waidhofenu an der Thaya

Příloha č. 7: Pohled na novou zástavbu ve Waidhofenu

Příloha č. 8: Okresní nemocnice ve Waidhofenu

Příloha č. 9: Obchod ve Waidhofenu provozovaný již 4. generací

Příloha č. 10: Dotazník použitý pro šetření ve Slavonicích a Waidhofenu (verze v češtině)

1. ÚVOD

Letos uplyne 25 let od pádu „železné opony“, který ve střední Evropě způsobil významné změny. Postihly nejen centrální, ale především periferní oblasti. Společensko-ekonomická transformace v Česku ovlivnila nejen samotné území Česka, ale i jeho sousední státy. Otevření hranic přineslo nové možnosti, ale zároveň rozšířilo i paletu konkurence. Některé změny se udály okamžitě, jiné plynou s časem. Vlivem rozdílného vývoje vztahů se sousedními zeměmi je dnes vnější periferie výrazně diferenciována. Tato práce má za cíl objasnit chování vnější periferie v postindustriálním období. Práce je zaměřena na porovnání dvou vybraných obcí česko-rakouského pohraničí, z historického hlediska po roce 1948 reprezentovaného nepropustnou bariérou. Otevření hranic obou zemí přinesl rozvoj přeshraničních kontaktů a rozmach příhraničních aktivit. Obnova a navazování vztahů na obou stranách státní hranice probíhá nejen mezi obyvateli, ale také formalizovanou spoluprací mezi orgány veřejné správy a činností euroregionů (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kolektiv 2004). Způsob, jakým periferní oblasti čelí postindustriálním hodnotám po 25 letech otevřených hranic, je jedním ze základních motivů této práce. Podstatným faktorem je nerovnoměrný vývoj společnosti a její diferenciované podmínky, které dělí naše společenské uspořádání dle mnohých autorů (Friedmann, 1966, Gottman, 1980) do dichotomického rozdělení na jádro a periferii. Friedmann (1966) je považuje za navzájem asymetricky sounáležitě a charakterizuje jejich vývoj jako sousled procesů vedoucích k umocňování postavení řídicího jádra nad podřízenou periferií. Ač jde o odlišné historické, politické, ekonomické, sociální, kulturní či přírodní podmínky, Friedmann také poukazuje, že všechny jejich parametry posilují nerovnováhu tvořící se mezi jádrem a periferií. Kromě základní definice založené na míře autonomie a schopnosti tvořit inovace existuje o periferiích v literatuře řada různých definic a jejich pojetí i význam se mnohdy liší. Problematika polarizace prostoru pak může mít řadu různých pohledů, od úzce zaměřeného studia procesů integrací oblastí do regionálních systémů po komplexní geografický pohled zahrnující převážně sociogeografické faktory periferie. Do hry pak vstupuje odvěký spor regionálního rozvoje mezi vnější pomocí z centra a aktivizací vnitřním potenciálem periferie realizovaným lokálními aktéry.

Obecným cílem této práce je zjištění přítomnosti postindustriálních hodnot, jevů, trendů a chování na periferii. Práce je zaměřena především na ty, které v rámci vymaňování

z perifernosti obcím pomáhají a jsou pro ně přínosné. Součástí výzkumného projektu zdejšího pracoviště Univerzity Karlovy je výzkum mechanismů a zdrojů selektivního vývoje periferií v Česku a Rakousku v postindustriálním období. Do projektu zasahuje i tato práce, jejíž podstatou je rozklad dlouhodobě řešené problematiky periferie a jejího překonávání polohové nevýhody. Porovnání způsobu vynaňování periferií z jejich perifernosti proběhlo na příkladu českých Slavonic a rakouského Waidhofenu an der Thaya (dále jen Waidhofen). Česko-rakouské pohraničí nám slouží k demonstraci přechodu od industriálního chování (založeného převážně na vnější pomoci), k chování postindustriálního charakteru, kdy aktéři sami aktivně participují na zlepšení jejich situace a svými prostředky usilují o dosažení cíle. V rámci této zvolené oblasti poukážeme na heterogenitu způsobenou odlišným historicko-politickým vývojem v obci s podobnými fyzickogeografickými znaky.

V návaznosti na Durkheima jsou periferie interpretovány nejen geograficky, ale také sociologicky, neb prostor je integrální součástí společnosti (Durkheim 1900). Po vývojově populační charakteristice (Hápl, Gardavský, Kühnl, 1987) a strukturální charakteristice (Musil, Müller 2008) není cílem této práce periferii vymezit, ale pochopit její chápání sama sebe a jakým způsobem se snaží vymezit se ze své perifernosti. Záměrem tak je identifikovat mechanismy řídící integraci periferií do celků vyšší řádovostní úrovně a vztah periferie k nadřazenému jádru. Vlastnosti marginalizovaných oblastí periferií jsou vzájemně porovnávány s cílem odhalit původce diferenciací v jejich vývoji. Základem pro porovnávání jsou jejich strukturální charakteristiky a také měkké faktory pramenící z dotazníkových šetření. Výsledky průzkumu pak směřují k porovnání procesů integrace periferií do regionálních systémů Česka a Rakouska (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada, 2008).

Cíl pochopení chování a vývoje periferie je odkazem na Reynauda (1981), který je přesvědčen, že periferie má možnost za určitých podmínek svou polohovou a strukturální nevýhodu překonat a při určitém vývoji se stát jádrem. Základním faktorem pro tento vývoj, který umožňuje determinaci prostředím změnit, je lidský faktor. Aktivita lidí, jejich volby, názory, smýšlení, akce směřují vývoj periferie určitým směrem. S rostoucí angažovaností je šance změnit nepříznivý vývoj větší. Hlavním výstupem práce je pak srovnání uvedených periferních obcí vzdálených od center, analýza jejich rozdílů a zasazení do konceptu.

Byly zvoleny dvě periferie v podobné geografické situaci v rámci regionálního systému. Zkoumaná území byla zvolena záměrně, protože i přes svou relativní blízkost

a fyzickogeografickou homogenitu, kdy vykazují podobnou polohu v pohraniční tj. tzv. vnější periferie, se jedná o dva různé politicko-ekonomické systémy, což může činit diametrální rozdíly v postindustriálním chování jedinců obývajících sousedské území. Vstupní hypotéza je založená na analýze postindustriálních mechanismů v obou oblastech a je zaměřená na otázku, zda Česko dohání svou ztrátu způsobenou odlišným historicko-politickým vývojem. Území jsou svými protiklady rozdílné i v dalším ohledu. Rozevírající se nůžky regionálního rozvoje v Česku jsou protikladem nivelizujícímu Rakousku (Wokoun, 2003). Hypotézy budou argumentovány prostřednictvím analýzy sekundárních dat (Sčítání lidu, domů a bytů, migrace a seznamy realizovaných příhraničních projektů), dotazníkovým šetřením provedeným v obou obcích a řízenými rozhovory s klíčovými aktéry zmiňovaných obcí.

Naznačený cíl odpovídá struktuře práce. Úvodní část práce je věnována studiu teoretických a metodologických přístupů, které se týkají problematiky pohledu prostorových aspektů. Opírám se zde o díla Friedmanna (1966), Korčáka (1973), Hampla (1987) a Franka a Gillese (1996). Stěžejním tématem je polarizace a diferenciacie prostoru, kde je zohledněna diskuze různých přístupů a jejich dopad na studium integrace periferních regionů. Mimo pojmu periferie je zde definován i pojem postindustriální, kde čerpám především od maďarské autorky Fekete (2011) a amerického sociologa Bella (1973). Na to navazuje, jak periferie může svou polohovou nevýhodu překonávat, kde se opíráme převážně o globální příklady. Pak následuje vymezení periferie, pro které byla použita studie od Musila a Müllera (2008), založená na analýze mikroregionů Česka a kapitola zaměřená na teorie periferií z hlediska regionálního vývoje. V této části definuji i předpoklady, dílčí cíle a hypotézy.

Druhá část je věnovaná metodologii. Zde je zdůvodněn výběr případových studií. Objasňuji také na základě jakých parametrů, byl sestaven dotazník, jak proběhl výběr respondentů a jak byly vyhodnoceny výsledky. Kapitola se dále věnuje i sestavení řízeného rozhovoru a jeho veličinami. V neposlední řadě jsou zde zmíněny i použité metody pro analýzu výsledků.

Třetí kapitola se zabývá konkrétními výsledky. Nejprve obě vybrané oblasti charakterizují s důrazem na jejich aktuální i historický vývoj. Právě odlišný historicko-politický vývoj je jedním z předpokladů pro rozdílný vztah v současnosti. Poukazuji zde také na opakované vysídlení a dosídlení české oblasti, které mělo za následek zpřetrhání vazeb a sounáležitosti s lokalitou a zánik mnoha podniků a firem. Mimo popisných strukturálních statistik v této části zohledňuji i dopady regionální přeshraniční spolupráce. Stěžejními podklady jsou materiály

politiky soudržnosti podporující regiony a města z různých členských států EU. Dále jsou zde konkrétní výsledky dotazníkového šetření a jejich analýza. Tato část je pak završena řízenými strukturovanými rozhovory s klíčovými aktéry v zájmových obcích, které nám potvrzují výsledky z dotazníkového šetření a v mnohých oblastech upřesňují jednotlivé úsudky plynoucí z předchozích výsledků.

Závěrečná kapitola práce je věnována rozpravě a diskuzi výsledků. Po shrnutí závěrů z použitých analýz vyvracím, či potvrzují stanovené hypotézy.

2. TEORETICKÝ RÁMEC STUDIA

POSTINDUSTRIÁLNÍCH JEVŮ V PERIFERNÍCH OBLASTECH

V této kapitole se nejprve věnuji diskuzi klíčových pojmů. Následně charakterizuji, jak je periferie vymezena v literatuře. Další část se týká teorie periferie z hlediska regionálního vývoje. Kapitola je uzavřena mými předpoklady, dílčími cíli a hypotézami.

2.1. Definice pojmů

V práci používám dva klíčové pojmy: periferie a postindustrialismus. Pro pochopení dané problematiky provedu nejprve diskuzi, jak se k jejich definici staví literatura, a to nejen světová, ale i česká. Z globálního pohledu zmíním především přední světové sociální geografy Friedmanna (1966), Wallersteina (1974), Heintela (1998) a další. Ze zmíněných sociologů jsou to například Touraine (1969) a Bell (1973). Z českých geografů se opírám o díla Korčáka (1973), Hampla (1987), Blažka a Uhlíře (2002) a Havlíčka, Chromého, Jančáka a Marady (2005).

2.1.1. Periferie

Původ slova periferie pochází z řeckého „periphēria“ s významem: oběh, okruh, „něco na okraji“. Dle Oxfordského slovníku je význam slova periferie: *bounding line especially or round of surface, external boundary or surface*, volně přeloženo jako okrajová část či něco na okraji (Oxford dictionaries 2014).

Pojem periferie byl dlouho používán ryze ve vztahu k velkoměstům (Musil, Müller 2008). V soudobé geografii se jeho podstata rozšířila také do ekonomického a sociálního prostoru. Vztah jádra a periferie se může týkat mikroprostoru, mezoprostoru, makroprostoru včetně globálního měřítko (Wallerstein 1974). Vývoj v centru a periférii vykazuje odlišné parametry a nevede k jejich rovnováze. Wallerstein tímto příspěvkem dále rozvedl a změnil původní model polarit jádro – periferie definovaný v teorii centrálních míst od Christallera, který ve své tezi neuvažuje o vývojových principech a procesech podmiňujících asymetrii územního

uspořádání (Christaller 1933). Oba autoři se shodují, že oblasti mezi jednotlivými jádry mají podobný charakter „exkluze“, který je závislý na vzdálenosti dotčené oblasti od jádra. Wallerstein doplnil model kontinua do podoby jádro - semiperiferie – periferie a následně marginální region.

Wallerstein ve svém díle *The Modern World System* (1974) pak definuje

- Jádro jako místo zvýhodněné v určitém teritoriu. Na zdrojích z periferie je závislé, disponuje však řídicí funkcí a autonomií.
- Semiperiférii jako oblast rozvinutější než je periférie, ale bez dominantních funkcí jádra. Semiperiferie také čerpá ze zdrojů periferie, ale sama je závislá na řídicích funkcích jádra.
- Periférii jako území striktně podřízené jádru.

Ať v mikro-, mezo-, či makro-prostoru, všude můžeme zkoumat vztah jádra a periferie z pohledu jejich rozdílů, ale také z pohledu jejich vzájemných vztahů (Frank, Gilles, 1996).

Z pohledu prostorových aspektů bylo zlomovým dílem *Regional Development Policy* (Friedmann 1966). Jádra byla chápána jako lokality s vysokou mírou autonomie, ale především schopností tvořit inovace. Periférii naopak jako oblast, které se zachytit hlavní impulzy a změny ve vývoji nepodařilo. Friedmann (1966) také zmiňuje „rozevírání nůžek“ v podobě kumulativních mechanismů, které popisuje v rámci 6 kategorií efektů:

- Efekt dominance neboli trvalé oslabování periferního regionu kladným saldem transferu kapitálu, přírodních i lidských zdrojů ve prospěch jádra. Jádro z tohoto transferu dosahuje vytvořením, respektive zavedením jednostranně výhodné organizace tržních transakcí a administrativních systémů. Příkladem může být „koloniální“ vzorec dopravy sloužící více potřebám jádra než periferie.
 - Z pohledu této práce se jedná o odchod mladých obyvatel za prací do měst.
- Informační efekt jakožto zvyšování potenciálu pro interakce umožněné růstem vlastního obyvatelstva, výroby a příjmů, který opět zvýhodňuje pozici jádra. Informační efekt také podporuje vznik inovací.
 - Tento efekt nebyl v rámci tohoto výzkumu postindustriálních hodnot nijak hodnocen.
- Psychologický efekt – vytváření podmínek příznivých pro vznik dalších inovací v jádru, zejména viditelnější příležitosti pro inovace a vytváření očekávání dalších inovací.

- Vztahuje se k otázce vztahu k obci a regionální identitě. V opačném případě lidé periferní obec opouští.
- Modernizační efekt neboli transformace stávajících sociálních hodnot, chování a institucí ve směru snadnějšího přijímání kumulativních změn prostřednictvím inovací.
 - Z uvedených efektů je tento nejdůležitější. Tvoří základ změn z industriálních hodnot na hodnoty postindustriální.
- Efekt vazeb – zejména tendence inovací plodit další inovace, například v návazných odvětvích (v důsledku existence subdodavatelských vazeb nebo demonstračním efektem) nebo vytvářením poptávky po nových službách a produktech.
 - Udržení stávajících služeb a vytvoření nových je dalším znakem postindustriální společnosti.
- Výrobní efekt – vytváření takové struktury ekonomických vztahů, které jsou výhodné pro inovující subjekty, například využíváním jejich dočasné monopolní pozice a rostoucí specializace, dosahováním externích úspor (Friedmann 1966 v Blažek, Uhlíř, 2002, s.100).
 - Je součástí řízených rozhovorů s klíčovými osobnostmi regionálního rozvoje obcí. Autor se dotazoval, jakým způsobem lze stávající situaci řešit.

Všechny efekty umocňují postavení řídicího jádra nad podřízenou periferií (Friedmann 1966).

Mimo definice a prostorového uspořádání polarit jádra-periferie je v publikaci *Regional Development Policy* (1966) také definována koncepce rozvoje ve 4 vývojových stupních:

1. Existence lokálních ekonomických struktur v preindustriální společnosti
2. Vytvoření polarit jádro-periferie a s tím související růst rozdílů mezi regiony (nutná divergence)
3. Disperze ekonomických aktivit a řízení z jádra do periferie, propojování modelu
4. Prostorová integrace, růst vzájemné propojenosti a závislosti; s tím související snižování rozdílů mezi regiony (z dlouhodobého hlediska konvergence) (Friedmann 1966 v Blažek, Uhlíř, 2002).

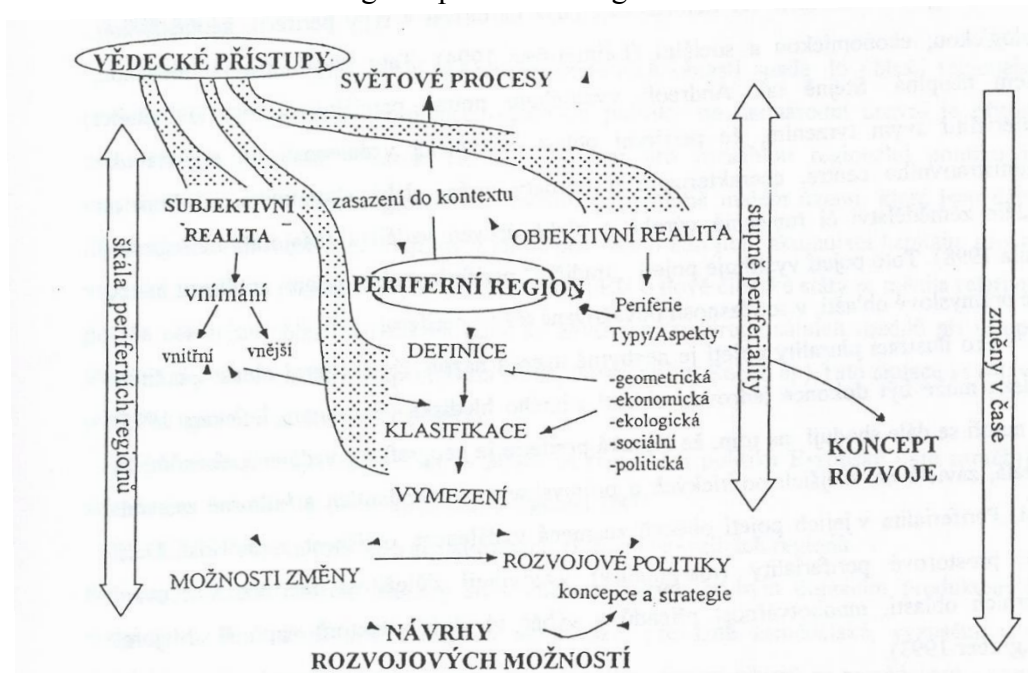
V rámci polarit jádra a periferie vstupuje do hry také koncepce nodálních regionů (Korčák 1973, Hampl 1987) a proces regionalizace, ve kterém se důsledky rychle mění v příčiny (Musil,

Müller 2008). Na Friedmanna navázal Gottman (1980), který rozpracoval původ periferie. Opírá se o fakt, že periferie je determinována především fyzickogeografickými podmínkami a historickým kontextem. I přesto, že se ve své tezi zmiňuje o vlivu politické moci a organizace, zcela pomíjí jakýkoliv lidský faktor, který by periferii formoval.

Na Gottmanovu ignoraci lidského zásahu do chodu periferie reaguje téměř okamžitě Reynaud (1981), který „tvrdě“ odmítá determinovanost prostředí a naopak vyzdvihuje roli sociálního kapitálu. Reynaud se domnívá, že stav jádra a periferie není stálý, jednotný a rozhodně ne konečný. Z jeho práce vyplývá, že jádro má možnost své dominantní postavení nad periferií ztratit a naopak periferie se může ze své perifernosti vymanit. Jeho představa je založena na lidském faktoru, který svou aktivitou může změnit nepříznivou výchozí situaci. Wallersteinovu představu o dichotomii dvou světů – extrémní jádro a extrémní periferie – nesdílí ani Schuler (1983). Tento německý autor ve spolupráci s kolegou Nefem (1983) vytváří koncept „pyramidy moci“ umožňující změnit svůj stav z periferie, přes semi-periferii až do výsledného stavu jádra – tento jev funguje pochopitelně i naopak (Schuler, Nef 1983). Do sporu s Němci o 10 let později vstupuje další francouzský geograf, Roger Brunet (1993), který se mimo jiné proslavil svou teorií „modrého banánu“. Brunet tvrdí, že periferie se ze své pozice vymanit nemůže, protože k tomu nedostane příležitost. I přes lidskou aktivitu, rozhodování a kvalitní lidský kapitál je periferie na jádru závislá a je trvale mimo centrum rozhodování. Začátkem devadesátých let jsou aktivní i čeští geografové navazující na Korčáka. Česko bylo v té době postkomunistická země, kde se pozornost společenských vědních oborů soustřeďovala na místa a regiony hospodářského rozvoje, tyto obory začaly objevovat nechtěné důsledky i v regionech, které zůstaly stranou jeho přímého vlivu (Dostál, Hampl 1995). Hampl (1998) dále regionalizaci rozvádí i ve své teorii hierarchie reality, kde jsou rozhodujícími faktory stále noví nositelé diferenciací. Naproti tomu u vývojově nižších jevů dochází prostřednictvím difúzních procesů k postupnému poklesu rozdílů mezi regiony.

Na otázku o vzniku periferie reaguje Schmidt (1998), který chápe proces vzniku periferie jako důsledek desintegrace. Dle Schmidta je integrace regionu pro jeho rozvoj nezbytná a s klesajícím nedostatečným integrujícím procesem periferie do dominujících struktur jader stoupá stupeň perifernosti regionu (viz obrázek č. 1). Schmidt zde dává do kontrastu změny v čase, které jsou procesem jednosměrným, a stupeň perifernosti (dle některých překladatelů také stupeň periferality), který je obousměrným.

Obr. č. 1: Nedostatečná integrace periferních regionů

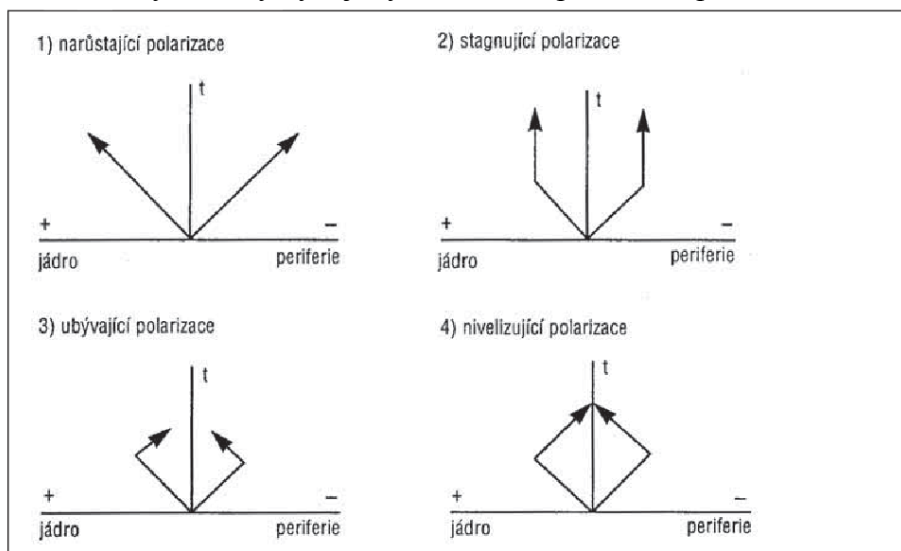
Zdroj: Autorem konceptu je M. H. Schmidt (1998): An integrated systemic approach to marginal regions: from definition to development policies. Převzato z Jančák, Havlíček, Chromý, Marada (2008).

Zamyšlení nad kontinuitou dichotomie jádra a periferie zpracoval také rakouský geograf Heintel (1998). Ve své případové studii „Zůstane periferie už navždy periferií?“ zohledňuje především abstraktnost pojmů „jádro“ a „periferie“, které jsou závislé i na faktoru, se kterým z těchto dvou vzájemně se překrývajících pojmů se samotní aktéři dotčených regionů ztotožní. Do pole dichotomie abstraktnosti a subjektivnosti vstupují také čeští geografové Havlíček a Chromý (2001), kteří ve Sborníku České geografické společnosti rozpracovali teorii polarizovaného vývoje území ve vztahu jádra a periferie. Havlíček s Chromým zde nastiňují trend vývoje periferií. Periferní oblasti mají 4 základní směry, jimiž se jejich vývoj může ubírat (viz obrázek č. 2). K polarizaci prostoru může dojít následujícími způsoby:

- Narůstající polarizace – rozdíly mezi jádrem a periferií se v čase konstantně zvětšují
- Stagnující polarizace – po počáteční diferenciaci dochází ke stagnaci růstu rozdílů, s probíhajícím časem se však vývojové tendence periferie k jádru neblíží
- Ubývající polarizace – po počáteční diferenciaci přichází zlom, ve kterém dochází k poklesu vývoje jádra a rostoucímu vývoji periferie, polarizace se zmenšuje a regiony jsou si charakterově bližší

- Nivelizující polarizace – stejně jako v předchozím případě i zde dochází po počáteční diferenciaci ke zlomu. Polarizace se nejen zmenšuje, ale může dojít až k jejímu úplnému vytracení a v návaznosti Reynauda (1981) zde může vzniknout polarizace zcela nová a zcela obrácená, kdy se jádro stává periferií a periferie se stává jádrem

Obr. č. 2: Čtyři směry vývojových tendencí polarizace prostoru

Zdroj: Havlíček, Chromý (2001)

V závěru této kapitoly je nutné zdůraznit, že i přes mnohými autory uznávanou dichotomii jádra a periferie, je realita nejlépe popsitelná jako kontinuum od periferie po jádro. Oba koncové body obousměrného vývoje se navzájem ovlivňují v mnoha oblastech na všech úrovních. Autor této práce v návaznosti na její cíl vychází z předpokladu Havlíčka a Chromého (2001), že periferie své postavení změnit může a svým chování určuje jakým směrem.

2.1.2. Postmoderní – Postindustriální

Pro ucelenou představu, jak mohou periferie v postindustriální/postmoderní době konkurovat a jakým způsobem mohou překonávat svou perifernost, je nutné si ujasnit, co je to doba postmoderní a postindustriální.

Beck (1992) a Bauman (2008) charakterizují *postindustriální dobu*:

- vysokou mírou nejistoty,
- riskováním a
- vysokou mírou zranitelnosti.

Steinberg (2009) se ve svém díle *Suverenita, teritorium a mapování mobility* pokouší definovat základní znaky postindustriální doby. Za klíčový aspekt považuje hyper-mobilitu toků založenou na principu redukce nákladů a zvyšování potenciálních benefitů, kterých může být dosaženo prostřednictvím „skoků“ z místa na místo, hledáním levnější pracovní síly, nových zdrojů suroviny a v neposlední řadě také absence restriktivních politik – např. environmentální regulace. Přesuny z místa na místo nemají vliv pouze na lidi, ale i na samotná místa a lokality. Právě dopad integrace jednotlivých míst, lokalit a komunit do trhu může tvořit rozhodující část základního rámce těchto míst (Steinberg, 2009). Ve vztahu k této práci je důležité vnímat, že hyper-mobilita prostřednictvím radikální transformace plynoucí z rychlé industrializace a ještě rychlejšího opuštění lokality (například masová těžba surovin), přináší důsledky, které mohou ovlivnit celkový rámec a fungování lokality, v našem případě venkovské periferie. Peterson (2000) pak zdůrazňuje, že po opuštění lokality a jejím „znovu-odprůmyslnění“ se po všech sociálních a ekologických transformacích plynoucích z industrializace venkovských území, které mnohdy kompletně pozmění celkovou strukturu území, není možné navrátit se k předchozímu stádiu preindustriální situace. Takové změny pak naruší vnitřní integritu regionu a jeho schopnost adaptace na budoucí změny.

Podíváme-li se na význam samotného slova „postindustriální“, nalezneme v literatuře převážně jeho negativní vymezení. Keller (2011) nahlíží na koncept postindustriální společnosti kriticky, protože je významově neurčitý. Pojem jako takový nás informuje, že již nežijeme ve společnosti průmyslové, ale neříká, v jaké společnosti vlastně žijeme. Termín „postindustriální“ vzešel patrně z děl Alaina Touraine (1969) a Daniela Bella (1973), kteří jím charakterizovali následující období po době industriální (Keller, 2011). Z jejich pohledu měla tato doba jednoznačně pozitivní očekávání, založené na rozvoji moderní techniky a technologie, které jsou tahouny celé společnosti. Realita je však rozdílná, protože ne všechny oblasti byly schopné se podchodu průmyslu transformovat na výrobu služeb. Ke stádiu postindustriální doby se od doby industriální dostáváme prostřednictvím procesu de-industrializace (odprůmyslnění). Příčinou de-industrializace je soustavné zvyšování produktivity práce zaváděním technických a technologických inovací. Tento proces však přinesl řadu neočekávaných problémů (Keller, 2011). Především se jedná o přesun masy obyvatel ze sektoru průmyslu do sektoru služeb. To však znamená prudký nárůst nezaměstnanosti, která postihla ty, kteří o práci v klasickém průmyslu přišli a v průmyslu modernizovaném se uplatnit nedokázali.

Ve fázi de-industrializace má následný odchod masové produkce/těžby dle Vaccara (2010) různé důsledky:

1. Kolaps a zánik veškerých sociálních vztahů spojený s odchodem obyvatelstva (města duchů)
2. Přeživší regiony založené na mohutných dotacích státních agentur (komunity sociálních dávek)
3. Úspěšné znovu-zapojení regionu do globálních sítí prostřednictvím objevením nové, nahrazující, hodnotné komodity (znovuzrozené komunity).

Johnstonův slovník humánní geografie charakterizuje de-industrializaci jako „Trvalý pokles aktivity a kapacit průmyslu (zejména zpracovatelských činností). Může zahrnovat absolutní a/nebo relativní pokles výkonu průmyslu, zaměstnanosti a výrobních prostředků. Příčiny jsou komplexní a opodstatňovány především lokalizační přizpůsobivostí globálním podmínkám. Ekonomika založená na kapitalismu je vždy podmíněna mírou zisku (Johnston, Gregory, Smith 2000).

Oproti postindustriální době je termín „*doba postmoderní*“ častěji zmiňována v oborech sociologických a sociálních. Jedná se především o filosofii, která implikuje ontologickou změnu socioekonomických modelů modernity, které nereflektují moderní procesy globalizace (Vaccaro, 2010). Termín „*postmodernita*“ je pak příliš mnohoznačný a Manuel Castells (1996) ho spojuje s objevení relativity, flexibility a akcelerací tradiční infrastruktury a logistiky.

Do vášnivé debaty na téma zdali něco jako „postmodernita“ vůbec existuje, a pokud ano, jak by to mělo být interpretováno, se pouští také Fekete (2011). Argumentuje, že ve druhé polovině 20. století – po tom, co kapitalismus prošel prvními dvěma fázemi (fáze svobodného trhu a fáze monopolního kapitalismu), došlo k radikální změně v:

- hodnotách, které definují organizaci společnosti a produkce a
- globálním vnímání světa.

Postmoderní přístupy byly aplikovány na interpretace procesů regionálního rozvoje. A právě zde je možné identifikovat rozdíly, které moderní a postmoderní přístupy nabízí.

Fekete (2011) tvrdí, že rozdíly a změny v zaměření mohou být identifikovány souběžně:

- rozdíly jsou patrné ve směru, prostorovém projevu a účastnících prostorového rozvoje
- změny v zaměření jsou identifikovány zejména ve vědě a vzdělání a ve vnímání a právech žen a dětí v sociální hierarchii

Postmoderní interpretace územního rozvoje nabídly nové perspektivy převážně v souladu s evaluací potenciálního rozvoje venkovských periferií. Moderní realismus věří v nadřazenost průmyslu a ve všemohoucnost technického a technologického pokroku a ekonomického růstu, usilujícího o následování všeobecných pravd – zatracené venkovské oblasti jsou nevhodné pro průmyslový rozvoj a jsou vyloučeny z oblastí procházející rozvojem (Fekete, 2011). Od poloviny 50. let se začalo lpít více na znalostech z praxe než na znalostech vědeckých, počítačové technologie se začaly zakořeňovat do ekonomického i společenského života a generace informací se stala klíčovým faktorem pro územní rozvoj. Spolu s využitím informačních technologií ztratilo místo a území svou důležitost (Lyotard, 1984). Ve stejný čas nové nedostatky (čisté životní prostředí, kulturní duch, demokracie založená na zapojení, seberealizace a emoce) způsobily předchozí éru industrializace a modernizace přidanou jako prestiž území, která nabízí přírodní i kulturní rozmanitost (Harvey, 1989).

Výsledkem je, že venkovské oblasti, které bývaly hodnoceny jako *vyřízené*, najednou nabývají důležitosti. Zvyšující se počty městských obyvatel dodržující postmoderní hodnoty a vedoucí postmoderní způsoby života vedou k vzniku komunit s postmoderními způsoby i ve venkovských oblastech. Lidé se skutečným vlastnictvím na venkově, kteří mají v úmyslu se na venkově usídlit natrvalo alespoň jako „víkendoví turisté“, mají tendence využívat nové či nově objevené zdroje venkova.

Zájmy založené na postmoderních hodnotách jsou transformovány do potřeb trhu, které nabízí ekonomické příležitosti pro venkovské periferie natolik, že mohou zcela změnit a vylepšit životní podmínky a živobytí populací na venkově. To znamená redefinování vztahu mezi městskou a venkovskou částí, která doposud charakterizovala venkov pouze jako zaostalý (Fekete, 2011).

Ač se v definici postindustriální společnosti autoři neshodnou, pokusím se níže definovat její základní znaky, které jsou společné pro většinu z definic, zejména pak pro výše zmíněné americké sociology Alaine Touraine (1969), Daniela Bella (1973) a českého sociologa Kellera (2010). Nejčastěji tato společnost bývá charakterizována dominancí terciárního a kvartérního sektoru, který zahrnuje především služby, zdravotnictví a vědu.

Základní hodnoty postindustriální společnosti:

- Důraz na vědění na úkor materialismu, který je v absolutním ústupu, vědění je zdrojem inovací
- Důraz na veřejné potřeby na úkor privátního obohacení
- Důraz na politickou kontrolu na úkor ekonomické
- Přejít od vykořisťování periferie k jejímu angažování v rámci „závislé participace“
- Důraz na služby na úkor průmyslu, zejména pak přesun od výroby zboží k poskytování služeb v ekonomice, zdravotnictví, vzdělání, výzkumu a vývoji i ve státní správě
- Důraz na koordinaci mezi pracovní silou a stroji
- Vytváření nové intelektuální technologie
- Základními institucemi jsou univerzity a výzkumné organizace
- Důraz na zrovnoprávnění mužů a žen - v oblasti vztahů pracovních, sexuálních, politických i kulturních
- Důraz na kvalitu života a o přizpůsobení vědy potřebám lidí

Giddens (1998) v rámci definování „postindustriálních hodnot“, zdůrazňuje, že odklon od materiálních hodnot, který je dominantní v industriálním stádium společnosti neznamena, že v postindustriální fázi už lidé na materiálních hodnotách tolik nelpí. Giddens totiž předpokládá, že v rámci vývoje jsou tyto materiální potřeby již z předchozí fáze uspokojeny. Předpokladem pro takové „dozrání“ společnosti do postindustriálního období je důsledek posloupné souslednosti pramenící z fáze industriální. Keller (2011) tuto tzv. klasickou cestu predikuje pouze pro vyspělé státy. Argumentuje, že skupina rychle se rozvíjejících rozvojových zemí přeskakuje v rámci svého industriálního boomu z období zemědělského přímo do období postindustriálního.

Z textu výše je patrné, že pojmy postindustriální a postmoderní jsou průnikové. Jejich hlavní rozdíly tkví převážně v oboru jejich používání. Pojem *postmoderní* je častěji používán v sociologii a lze ho charakterizovat jako pojem zaměřený více na hodnotové uspořádání. Pojem *postindustriální* je pak doménou geografie. Charakterizuje vývojová hlediska a komplexní stav, např. ve vývoji sídelního systému, kde dává důraz na koncentraci informací a moci a formuje tak kvartér (Hampl, 1998). Já budu v rámci této práce používat převážně

pojmem postindustriální, který vystihuje nejen hodnoty, ale právě i trendy a jevy v chování obcí i samotných obyvatel periferie.

2.2. Vymezení periferie

Obecným cílem při vymezování periferií je nalezení méně rozvinutých oblastí, které v nějakém směru nedosahují obecně stanovené úrovně funkčně-prostorových a sociálně-prostorových vztahů. Jednotlivé faktory, které oblast k perifernosti předurčují, mohou mít různou intenzitu a mohou být proměnlivé v čase. Jejich aplikování vychází z obecných charakteristik území, které se mohou region od regionu lišit. Základními dvěma faktory, které určují postavení území v polarizovaném prostoru, je vnější poloha z pohledu makro-polohy a vnitřní faktory (jak objektivní i subjektivní), které určující vlastní perifernost území (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005).

Publikace *Problémy periferních oblastí* (2005) definuje makro-polohu jako objektivní realitu tvořenou složitým komplexem vnitřních i vnějších vztahů:

- fyzickogeografické - členitost terénu, klima, nadmořská výška
- geometrické - vzdálenost od centra, geografická poloha
- ekonomické - HDP na obyvatele, nezaměstnanost, výše mezd
- sociálně-demografické - vzdělání, věk, pohlaví, ekologické znečištění životního prostředí, emise,
- kulturní - etnicita, zvyky
- náboženské - míra religiozity, zastoupení
- politické - míra autonomie a závislosti, administrativní uspořádání

Tyto vztahy a faktory jsou měřitelné a v rámci většího území i dobře porovnatelné. Oproti tomu vnitřní faktory ovlivňující vlastní perifernost území jsou značně omezovány na nedostatečnou datovou základnou. Data pak musí být doplněna výsledky dotazníkových šetření a řízených rozhovorů s klíčovými osobnostmi, kde zjišťují např. míru regionální identity obyvatel nebo subjektivní vnímání perifernosti místním obyvatelstvem (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005).

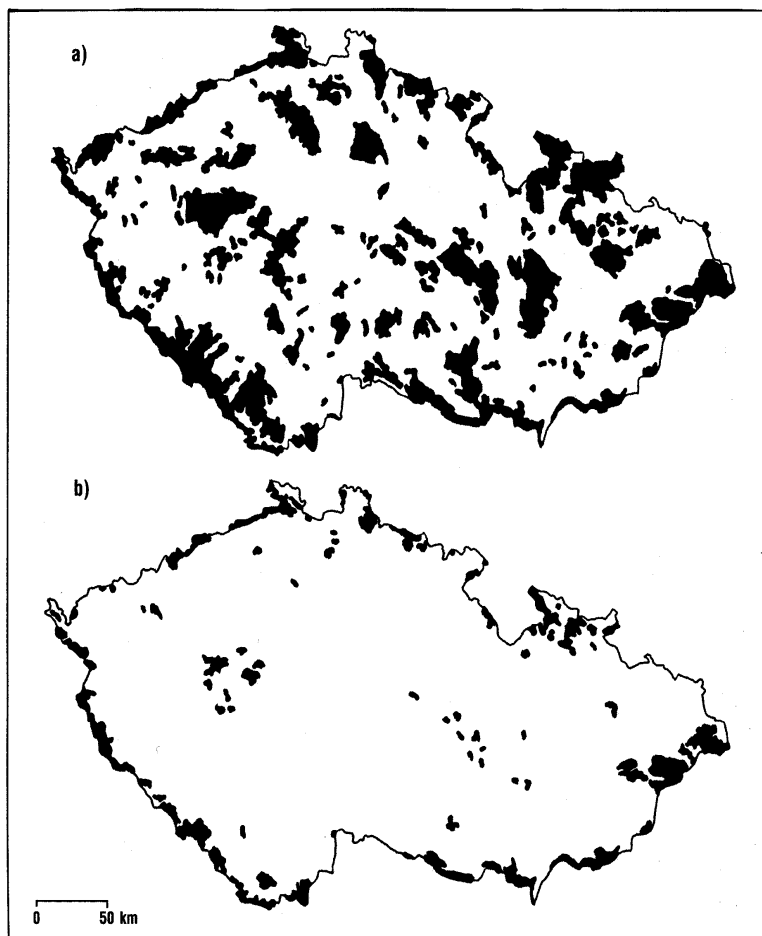
Výsledná intenzita působení převládajících faktorů, která následně určuje směr procesu polarizace v prostoru, závisí na:

- charakteru jejich působení:
 - prostorové působení: plošné, liniové, bodové apod.
 - časové působení: dlouhodobé, středně-, krátkodobé; – trvalé, dočasné, periodické atd.)
- velikosti územních jednotek a jejich řádovostní úrovni (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005).

Ani na objektivní a subjektivní faktory vymezení periferie nelze nahlížet dichotomicky. Jejich vzájemné prolínání umocňuje komplexitu ve zkoumané problematice. Z výše citovaného příspěvku Havlíčka a Chromého (2001) ve Sborníku ČGS bych rád poukázal na příklad komplexního prolnutí subjektivních i objektivních faktorů. Autoři zkoumali vývoj pokrývání území signálem mobilního operátora. Do hry nám tak vstupují nejen objektivní faktory fyzickogeografického charakteru území, ale i subjektivní volba rozhodování operátora, která je motivována především ekonomicky (Havlíček, Chromý 2001).

Mapa na obrázku č. 3 zřetelně zobrazuje, jak během technologicky-mobilního boomu ve světě mobilních operátorů počátkem roku 2000 probíhal vývoj pokrytí. Pokrytí již z předchozí doby obsluhovalo všechna větší města – pro operátory nejatraktivnější území, protože se zde nachází nejvíce potenciálních klientů. Po kompletním pokrytí atraktivních částí území dochází k pokrytí částí, jež z ekonomického hlediska pro operátory tak atraktivní nejsou – to zobrazuje první ze dvou vyobrazených map (a). Po zkompletování pokrytí tu však stále zbývají extrémně neatraktivní regiony (b), které ani nadále zasít'ované nejsou. Jedná se o důsledek komplexního zhodnocení prostorové dostupnosti a množství obyvatel (tedy potenciálních klientů) – objektivní faktory, a jejich vztahu k moderním technologiím - subjektivní faktory. Tento příklad demonstruje vymezení periferie z funkčního/praktického pohledu.

Obr. č. 3: Vývoj pokrytí území Česka mobilním operátorem během roku 2000

Zdroj: Havlíček, Chromý (2001)

Periferie však může být vymezena a klasifikována i na základě svého typu. Základními třemi typy je periferie polohová, významová a ekologická (Koutský, 2005). Jako polohově periferní území se označují taková území, která mají nevýhodné postavení v integrální prostorové organizaci. Může se jednat o nedostatečnou dopravní dostupnost, fyzickogeografické bariéry atp. Často jsou polohově periferní regiony v příhraničních oblastech a regiony při vnitřních hranicích administrativních celků – tzv. vnitřní periferie (například Podbořansko ležící na hranici Ústeckého, Karlovarského, Plzeňského a Středočeského kraje). Významově periferní území jsou typická svým nedostatečnou participací na politických, ekonomických a společenských procesech. Záleží také, zdali je území příjemcem nebo šířitelem impulsů rozvoje. Posledním typem, ekologickou periferií jsou označovány regiony přeměněné vlivem lidské činnosti (kulturní krajina) jako např. Praha nebo Ostravsko (Koutský 2005). Zkoumané území lze charakterizovat jako periferii polohovou – leží na vnější periferii v příhraniční oblasti, a zároveň jako periferii významovou - na administrativní hranici krajů, což z ní činí

částečně i vnitřní periferii, a jako taková se na aktivní politicko-ekonomické participaci příliš nepodílí.

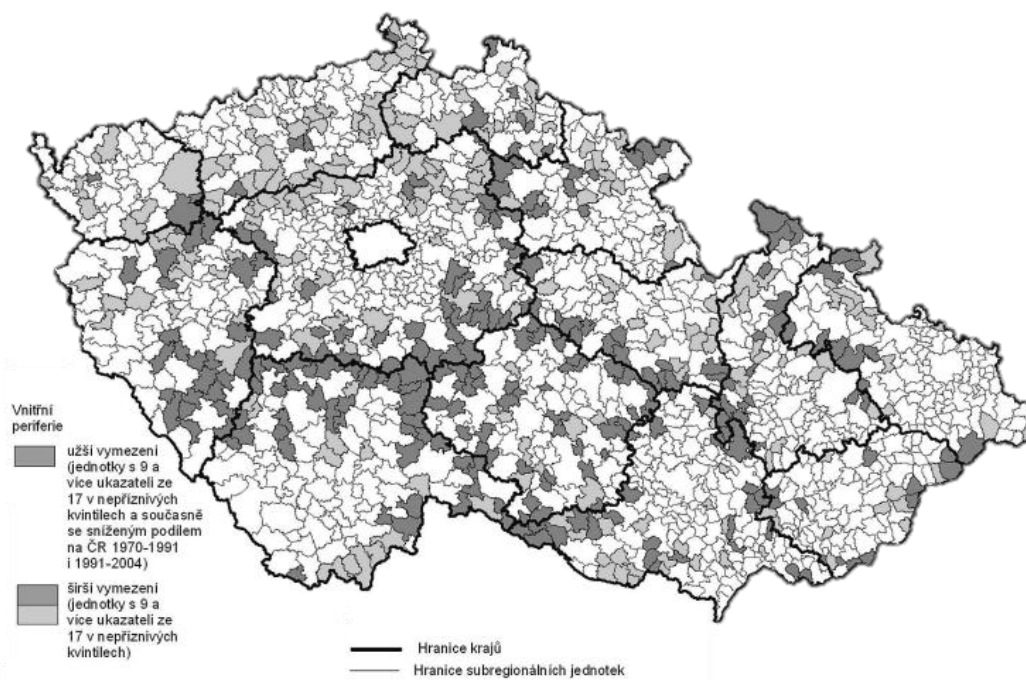
V rámci vymezení periferie v Česku navážeme na studii zpracovanou Musilem a Müllerem (2008). Ti pro vymezení periferních území využili sérii demografických indikátorů. Soustava indikátorů použitých ve studii Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze (Musil, Müller 2008) byla volena s cílem indikovat území, která se hospodářsky nerozvíjejí, ztrácejí obyvatelstvo, demograficky stárnou, mají nižší sociálně-ekonomickou úroveň a horší technickou i sociální infrastrukturu než ostatní části území. Ve snaze věrohodně identifikovat periferní území ČR autoři záměrně nezvolili data za kraje, okresy ani obce s rozšířenou působností (ORP). Na základě Hamplovy regionalizace území ČR do nodálních jednotek (Hampl, 1998) vytvořili autoři zcela novou mikroregionalizaci Česka. Jejím výsledkem bylo 1 424 subregionálních jednotek. V návaznosti na marginální rozdílnost v obslužnosti mezi jádrem a periferií byla hlavním kritériem pro vymezení subregionálních jednotek existence základních obslužných funkcí (škola, pošta, zdravotnické zařízení) v centrální obci, doplněné o některé další charakteristiky (městský úřad, sídlo matričního úřadu, někdy též stavebního úřadu, koncentrace obyvatelstva a pracovních míst). Spádová území těchto center byla pak vymezena zejména na základě příslušnosti do správních obvodů matričních, stavebních, případně dalších úřadů, obvodů pošta na základě dojížděky za prací. Tak bylo konstruováno 1 424 subregionálních jednotek, které jsou tvořeny většinou obcí se základními střediskovými funkcemi a jejím zázemím (Musil, Müller 2008, s.14).

Na základě naměřených hodnot zpracovali autoři výsledné odchylky od průměru, na jejichž základě stanovili 3 znaky perifernosti:

- hlavní - vysoké podíly pracovních míst v primárním ekonomickém sektoru a rovněž vysoké hodnoty podílu ekonomicky aktivních obyvatel v primárním sektoru
- středně významné - nízká hustota obyvatelstva na km² a zároveň nejvyšší podíl obyvatel vyjíždějících z obce bydliště za prací
- a méně významné sociálně-ekonomické znaky vnitřních periferií v České republice - nízký podíl pracovních míst v terciárním sektoru a také menší počet ekonomicky aktivních obyvatel pracujících v terciárním sektoru (Musil, Müller 2008, s.23).

Na základě těchto indikátorů byla v rámci Česka vymezena vnitřní i vnější periferie (viz obrázek č. 4). Dle očekávání se jedná o oblasti na hranicích jednotlivých krajů. I u vymezení této komplexnosti, kdy bylo Česko rozděleno do 1424 subregionálních jednotek, je nutné vzít v potaz velkou variabilitu periferních území. Periferii nelze nivelizovat jako jedno celistvé území bez vývoje. Naopak, i zde je důležité porozumět rozdílnému chování jednotlivých periferií. Musil tento stav charakterizuje jako dichotomii. Na jedné straně existují periferní území, která i po roce 1991 zaznamenávají trvale úbytky obyvatelstva, na druhé straně pak periferní území, která již od roku 1991 trvale získávají obyvatelstvo. (Musil, Müller 2008, s.29). Mezi těmito krajními vývojovými trajektoriemi je však řada dalších typů, které se liší např. tím, kdy v nich nastartoval obrat k růstu. V rámci výzkumu periferií Musil a Müller (2008) vymezili vnitřní a vnější periferii. V této práci se zabývám výhradně periferií vnější – oblastí příhraničního regionu Česko – Rakouska.

Obr. č. 4: Vymezení vnitřní a vnější periferie v České republice v roce 2005

Zdroj: Musil, Müller (2008)

2.3. Teorie periferie z hlediska regionálního vývoje

Z globálního hlediska je nejúčinnějším nástrojem, jak periferie může překonávat nevýhody perifernosti, zapojení se do globálních trhů, do globálních řetězců a dostat se do spojení s jádrem. Proces integrace trhu propojuje venkovské periferní oblasti do globálních produkčních a konzumních sítí (Chaflin, 2004). V rámci koloběhu komoditního řetězce se industriální masově orientovaná výroba přesouvá do periferních oblastí kolem celého světa (Vaccaro, 2010). Jakmile však strategická výhoda těchto periferií vyprší, výrobní závody periferii opouští a nechávají za sebou jak místo, tak komunitu. Jako jedním z příkladů je možné uvést levné uhlí, které nabízely španělské hory počátkem dvacátého století. Po objevení dolů v jižní Africe přestala být těžba v horách ve Španělsku výhodná, doly se uzavřely a veškerá těžba se přesunula do Afriky, odkud zásobovala španělské uhelné elektrárny (Vaccaro, 2006). Nebo vymizení gumárenského průmyslu v jižní Americe v momentu, kdy se lidé ve východní Asii naučili obdělávat kaučukovník.

Steinberg (2009) tvrdí, že koncept industriálního opuštění není nijak nový a neobjevil se díky již zmíněné hyper-mobilitě. Její možnosti jsou však mnohem jednodušší, efektivnější a také ničivější. V před-industriální době byly venkovské domácnosti z důvodu snížení zranitelnosti při neúrodě, nákazách či nevhodných podnebných podmínkách orientovány na produkci hned několika komodit. Pokud jedna úroda selhala, ostatní úrody umožnily rodině přežít. S absencí napojení na globální či jakýkoliv jiný trh, produkce byla založena na množství, které je nutné pro přežití. Právě napojení na dynamické regionální trhy radikálně změnilo celé paradigma výroby, množství a ekonomického chování. Napojení stimulovalo masovou produkci jedné komodity, která pak ovlivnila celkový ráz periferie a její chování i spotřebu. Následovala změna struktury hodnotového žebříčku nejen surovin, ale i lidí potažmo pracovní síly. Továrny a doly právě ve venkovských periferních oblastech obvykle vytváří nová sídla a přetváří ta předešlá. Příkladem je důlní komplex v Západní Virginii, kde důlní společnost doslova „vlastnila celá města“. Ta byla přetvořena z farmářských osad do ubytovacích zařízení pro horníky, dělníky a jejich rodiny. Po zavření dolů se nepodařilo navrátit oblast do předchozího stavu a od té doby se neustále potýká s potížemi periferie (Vaccaro, 2010). I v tomto případě to bylo způsobeno masovou produkcí a její možnosti pružného přesunu na vhodnější trh s menšími náklady.

Venkovské oblasti bývají cílem nadnárodních společností a globálních hráčů, pokud mají co nabídnout. Obvykle se cílí na nerostné suroviny, vzácné komodity a levnou pracovní sílu.

Naproti tomu cílovým trhem bývají obvykle města s vysokou konzumní silou. Oblasti produkce a spotřeby se překrývají jen zřídka, což vytváří další tlaky na oblast produkce, která nedisponuje polohovou výhodou, její jedinou konkurenceschopností jsou levné náklady, které při objevení levnějších oblastí zanikají, a výroba se přesouvá.

V konkrétním případě českých Slavonic se opuštění týká dominantního zemědělského družstva. Ještě v roce 1989 bylo na území Slavonic jednotné zemědělské družstvo (JZD) s více než 1500 zaměstnanci. Po pádu komunismu bylo tehdejší JZD rozprodáno a rozděleno. Aktuální počet zaměstnanců je 20. Spadají pod rakouského investora, který zde využívá lokální závod pouze k základním osevním funkcím. Zbylá produkce byla zrušena a dodává se z finančně atraktivnějších regionů.

Náhlé změny z industriální transformace do do-industrializace vytváří cyklus klíčový pro fungování systému jako takového (Castells, 1996). Jeho podstata je založená na vzájemném propojení mobility lidí, komodit, kapitálu a informací skrze síť. Jakmile industriální aktivity vymizí, ekonomické i sociální vazby začnou kolabovat. I v této prázdnotě, která je charakteristická pro postindustriální krajinu, se mohou objevit nové příležitosti (Vaccaro, 2010). Konzumní způsob života západní společnosti vytváří mnoho možností pro vytvoření příležitosti produkce, která by mohla zakotvit v postindustriální periferii a obnovit její napojení na trh prostřednictvím jiných regionálních či mezinárodních sítí.

V případě, že se periferii skutečně podaří do globálního trhu zapojit, nastává pak další otázka: „Jak se periferie dokážou vypořádat se situací, kdy dočasně byly součástí globálního propojení s centrem a následně byly opět opuštěny a upadly zpět do stavu periferie?“

Stav být součástí jádra pozmění nejen strukturu ekonomických faktorů oblastí, pozmění však i samotné obyvatelé a jejich spotřební chování. Celkový rozvoj území je spojen i s novými potřebami společnosti. Ty jsou dočasně pokryty z navýšených platů. Po odchodu industriálního subjektu, který území změnil od základů, dochází k neudržitelnému stavu, kdy území přestává být soběstačné a území se začíná vracet do fáze před industrializací. Výsledkem je absence pokrývání nově nabitých potřeb v nyní opět periferní oblasti způsobem, který periferie využívala ještě před svou industrializací (Vaccaro, 2010).

Jedním z negativních příkladů může být situace v Zambii rozebraná Fergusonem v roce 1999. Zambijská ekonomika byla založena na vývozu mědi. Když však v roce 1980 poklesly vývozní

ceny mědi, celý „měděný pás“ v Zambii zkolaboval. Napojení zambijského trhu na globální ekonomiku postupně skomíralo, až byla Zambie z trhu zcela odpojena. Celé území se přetvořilo z rozvíjejícího se trhu do post-koloniální společnosti závislé na pomoci z venku. Ferguson (1999) tento jev popisuje jako „globální odpojení“.

Oproti tomu pozitivním příkladem může být situace ze Španělska. Uzávěr dolů a s nimi spojených továren vedlo k vylidnění oblasti Pyrenejí, které způsobilo snížení společenského tlaku na přírodní prostředí. Snížení tlaků pak následně vedlo k environmentální regeneraci a začátku nového územního rozvoje. Území začalo nabízet přírodní krásy pro městskou populaci, došlo k vytvoření národních parků, lyžařských středisek a druhého bydlení (Vaccaro, 2006).

Zatímco postindustriální rozvoj nabízí příležitost sblížení, je zde také přesvědčení, že na základě tradičních vzorků modernizace nepovede tento rozvoj k natolik očekávanému přiblížení se periferie jádrovým oblastem. Modernizace vedla mnohdy ke ztrátě prestiže těchto oblastí. Vzhledem k tomu, že venkovské oblasti neprošly modernizací, mají sklony k cestám závislejším na environmentálním a kulturním bohatství (Fekete, 2011). Za úctyhodný pokrok v rozvoji je na druhou stranu nutné vzít fakt, že kvalita života je upřednostňována před ekonomickou výkonností. Nahrazení masové produkce menšími společnostmi nabízejícími rozmanitost, flexibilitu, nové formy vedení, změny v hierarchii a schopnosti akceptovat nové zdroje, výzvy a přístupy ke znalostem a informacím mohou být stále považovány za diskutabilní, přesto však nabývají významu důležitého rozsahu. Další charakteristikou postindustriálního rozvoje týkajícího se venkovských oblastí je přijímání a uctívání tradičních hodnot založených na komunitě a respektu k přírodě. Zdroje preferující postmoderní rozvoj mohou generovat územní rozvoj v konzumní společnosti pouze za předpokladu převoditelnosti do zboží. Otázkou zůstává, kdo transformaci zapříčiní a co bude důvodem zapříčinění. Fekete (2011) vznáší otázku, zdali mohou být lokální obyvatelé a novousedlíci příčinou transformace. Z řízeného rozhovoru se zástupcem Waidhofenu vyplývá, že to možné je (viz kapitola 4.5). Důležitá je sounáležitost s územím a lidská angažovanost. Mnoho podniků je v oblasti Waidhofenu řízeno bývalými obyvateli měst, jsou organizovány z venkovských komunit a jsou kompletně závislé na lokálních zdrojích.

2.4. Předpoklady, dílčí cíle a hypotézy

Základní výzkumnou otázkou této práce je **přítomnost postindustriálních hodnot, jevů, trendů a chování na periferii**, přičemž se zabývám, jak periferie postindustriální trendy, jevy a hodnoty přijímají. Zde vycházím z předpokladů definovaných historickým vývojem. Poválečné uspořádání Evropy svou bipolární orientací značně ovlivnilo chování periferií, nejen bezprostředně po válce, ale odlišný vývoj „moderní periferie“ je patrný i dnes. Dynamika i intenzita komunistického Československa a demokratického Rakouska byla zcela odlišná. Mým předpokladem je, že socioekonomický rozvoj v regionech probíhá s časovým posunem a tento posun ovlivňuje i selektivní vývoj periferií. Rakousko získáním suverenity a odchodem sovětských vojsk v roce 1955 prošlo vývojem, kterým Československo procházelo teprve počátkem devadesátých let (Veber, 2002). Tento fázový posun byl ovlivněn i vstupem Rakouska do Evropské unie (EU) v roce 1995 a vstupem České Republiky v květnu 2004. V literatuře (Bell, 1973) se objevuje celá řada aspektů charakterizujících postindustriální společnost, jako je meritokracie (společnost, v níž se cení především zásluhy), přítomnost nové vládnoucí elity, hybná síla v podobě technologie a řada dalších. Tato práce je zaměřena na aspekty **historicko-politického vývoje, sociálního kapitálu, důvěry a spotřebního chování**, protože je v rámci cíle tohoto výzkumu považuji za klíčové.

Dalším výzkumnou otázkou je **vztah periferií k jejich vývoji**. Snaží se posílit svou pozici v rámci periferie a hypoteticky se stát semi-periferií, nebo se ještě více otevírají dominantnímu jádru, na kterém pak budou zcela závislé? Zde předpokládám, že pohraničí se stále diferencuje. Historický dopad byl nevyhnutelný, a tak se české periferie stále více otevírají regionálním jednotkám vyššího řádu, čímž ztrácí zbytky své autonomie a jsou na jádrových oblastech bezvýhodně závislé. Oproti tomu rakouské periferie se více soustředí na rozvoj mikroregionálních center (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008). Dlouhodobý vývoj rodinných firem a malých a středních podniků zde umožnil vytvořit síť lokálních výrobců, která je v rakouské ekonomice hluboce zakořeněná. Ta v rámci mnohých dotačních programů, jako např. programy politiky soudržnosti zaměřené na rozvoj malých a středních podniků, pomáhá zlepšit výkon ekonomik periferních regionů a posílit jejich výrobní kapacitu. Třebaže se v EU ročně založí okolo 1,2 milionu nových podniků (asi 10 % z celkového počtu společností), pouze polovině z nich se podaří přežít kritických prvních pět let. Pro Rakousko tedy není cílem podporovat pouze vytváření nových společností, soustředí se primárně na podporu těch

stávajících formou dostupnosti financí, výzkumu a inovací, transferu technologií, přístupu k informačním a komunikačním technologiím či výrobu šetrnou k životnímu prostředí (Podpora podnikání, Evropská komise 2014). Nová pracovní místa pak nevytváří nové riskantní společnosti s rizikem brzkého zániku, ale již zaběhlé společnosti, kterým je pomáháno dále růst.

Následujícím předpokladem je odlišné **sebevnímání**. S pádem komunistického režimu, přechodem k demokracii a postupné transformaci hospodářství došlo v Česku i ke změně směru výzkumu v sociální geografii. Mimo doposud řešené oblasti regionálního rozvoje (Blažek, Uhlíř, 2002) se sociální geografie soustředí také na polarizaci prostoru, vztahu jádra a periferie a v neposlední řadě také na výzkum postindustriálních hodnot jako je sociální kapitál, pluralita, diverzifikace a nové formy spotřebního chování (Bell, 1973). Postindustriální období se vyznačuje individualizovaným jednáním jednotlivců. Každý má možnost rozhodnout se svobodně a rozhodnout se jinak. Leimgruber (1994, 1998) tuto individualizaci vyzdvihuje a v návaznosti na všudypřítomné zdroje informací zdůrazňuje především schopnost konkrétních jedinců tyto informace přijmout, zpracovat a vyhodnotit. Právě schopnost analýzy informací a příjem nových podnětů je dle Leimgruberem kritickým znakem postindustriálního vývoje společnosti. Kromě schopnosti příjmu informací je pro periferii klíčové i její chápání sebe samotné. Zde vycházím z práce rakouského geografa Heintela (1998), který vyzdvihuje „psychickou bariéru“, kterou si periferie vytváří sama tím, že má pocit, že je od centra vzdálená ještě více, než ve skutečnosti je. Předpokládám, že Slavonice budou mít v tomto případě „psychologicky“ blízko k Dačicím, ale jejich vzdálenost od největšího centra bude ve skutečnosti menší, než se vedoucí představitel bude domnívat. Zde bude také zajímavé sledovat, zdali Slavonice vnímají jako své centrum Jihlavu či České Budějovice a jaký vztah mají k Praze. U Waidhofenu předpokládám, že budou mít pocit, že nejbližší větší město Krems an der Donau budou považovat za blízké a ani shodně vzdálený Linz a Vídeň, pro ně nebudou nedostupné. Do polarizace může zasáhnout i Sankt Pölten, kde má Dolní Rakousko svůj zemský sněm a vládu. Právě chápání sebe samotné může být značnou bariérou pro navazování spolupráce a sebe-kategorizace do škatulek „vítězů a poražených“ procesu spolupráce nepomáhá (Havlíček, Chromý, 2001). Z hlediska sebevnímání bude cílem ověřit, zda Slavonice a Waidhofen chápou svůj současný stav reálně, či zda je jejich pohled zkreslen a charakterizují se jako ještě méně rozvinuté, než ve skutečnosti jsou.

Z hlediska vývoje předpokládám, že periferie začaly vzájemně **kooperovat**. V rámci této studie chci ověřit, že se spolupráce prohlubuje. Na absenci spolupráce je nutné pohlížet jako i na možnou přítomnost konkurence. Řada periferních oblastí spolu nespolupracuje z důvodů, které pramení v rámci jejich soupeření o možnosti dotací, příchodů investorů či další makroekonomických podmínek rozvoje. Sousední periferie zjednodušeně vidí jako potenciálního soupeře, který by jejich spoluprací mohl získat konkurenční výhodu a v rámci územního rozvoje jejich oblast předstihnout. Tento předpoklad budu hodnotit realizovanými projekty v rámci Fondu malých projektů (Regionální rozvojová agentura jižní Moravy, 2014), pro které je vnitřní soudržnost a vzájemná spolupráce nezbytností.

V rámci znaků postindustriální společnosti definovaných Danielem Bellem (1973) je dominantním trendem růst počtu a vlivu třídy odborníků a techniků ve službách, ekonomice a zdravotnictví. Bell tento souhrn nazývá sociálním kapitálem. Ten je určován vzájemnými vztahy mezi jedinci a mezi komunitami, spoluprací, ztotožněním s oblastí, interakcí jedinců do systému a jejich zájmem o celek, ale také i důvěrou a sociální soudržností (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008). Autoři z kolektivu českého sociálního geografa Jančáka jsou přesvědčeni, že na sociální kapitál nelze pohlížet jako na pouhou statistiku a zdůrazňují jeho význam v kontextu regionálního rozvoje. Z pohledu mé práce očekávám, že dynamičtější průběh sociálního kapitálu je ve Waidhofenu, než ve Slavonicích. Domnívám se tak, že ochota lokálních obyvatel účastnit se organizace samosprávy obce bude v české obci výrazně nižší než v sousedním Waidhofenu, kde naopak očekávám, že se lidé budou do otázek týkajících se jejich regionu zapojovat aktivně.

3. METODIKA PRÁCE

Hypotézy jsem potvrdil či vyvrátil na základě důkladné rešerše literatury, analýzy dotazníkového šetření provedeného ve Slavonicích i ve Waidhofenu a řízených rozhovorů s klíčovými aktéry ve zkoumaných oblastech. V literatuře se budu opírat o tvrzení českých i zahraničních odborníků na postindustriální období (Bell, 1973), periferní oblasti v Česku a Rakousku (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada, 2008), vymezení periferie (Musil, Müller, 2008) a řady dalších. Strukturované rozhovory s klíčovými aktéry jsem cílil na starosty či další regionální osobnosti, které mají možnost vývoj oblasti ovlivnit.

Využití nástroje pro jednotlivé oblasti budou blíže specifikované v konkrétních kapitolách zabývající se specifickým tématem níže.

3.1. Výběr případových studií

Své předpoklady budu obhajovat analýzou konkrétních příkladů českých Slavonic a rakouského Waidhofenu an der Thaya, na kterých budu demonstrovat základní rozdíly v přístupu k postindustriálním hodnotám. Oba regiony jsou samozřejmě specifické, ale svým způsobem analogické. Místa byla zvolena záměrně kvůli své geografické blízkosti, fyzickogeografické analogii a podobné populační základně. Obě lokality jsou však zároveň specifické svým odlišným historicky-politickým vývojem ve druhé polovině 20. století, který způsobil diferenciaci rozdílů mezi českým a rakouským pohraničím, obzvláště pak v „měkkých“, sociálních faktorech jako je sounáležitost, identita a míra rozhodování, které se promítají do způsobu života společnosti. Tato diferenciací činní srovnání dvou fyzickogeograficky podobných lokalit atraktivní.

Prvním krokem byla rešerše literatury a analýza a následný popis zkoumaných území. Pro tyto účely jsem využil sekundárních dat. Podkladem bylo Sčítání lidu, domů a bytů (2011), data o migraci, vyjížděky a dojížděky, a seznamy realizovaných příhraničních projektů z fondu Evropské územní spolupráce a Fondu malých projektů. Pro Rakousko byly zdrojem data ze sčítání lidu v Rakousku z roku 2001 a informace z rakouského statistického úřadu, oblast Dolního Rakouska (Das Land Niederösterreich, 2014).

3.2. Dotazníkové šetření

Druhým metodickým krokem byla koncepce dotazníkového šetření. Každý nástroj sebou přináší i metodologické problémy z hlediska metodiky. V rámci dotazníkového šetření jsme se potýkali se třemi problémy:

- konstrukce výzkumného nástroje,
- volba respondentů
- a jak výsledky vyhodnotit.

Při tvorbě samotného dotazníku byl využit výzkum maďarské profesorky Fekete (2011), která v rámci svých šetření v Maďarsku a Rumunsku zaznamenala zřetelné příklady vymaňování z perifernosti. Uvádí, že materialistický postoj, který je pro modernost typický, byl evidován méně často u mladší a vzdělanější populace. Nicméně však zdůrazňuje, že tento základ nelze unifikovat pro různá území, ač by mohla být chápána jako nivelizovaná, protože stejně jako v případě jejího výzkumu se ne vždy podaří dosáhnout lineárního vztahu faktorů hospodářského rozvoje a individuálního bohatství jednotlivců území obývajících. Z toho plyne, že postmoderní přístup je založen především na odmítnutí přílišného trvání na materialismu a zaměření se na sebevyjádření, ekologické a kulturní hodnoty a budování vlastní identity (Fekete, 2009).

Dotazníkové šetření proběhlo ve Slavonicích a Waidhofenu an der Thaya v listopadu 2012 jako součást Grantového projektu GA ČR č. P404/11/1962 (hl. řešitel: V. Jančák, řešitelé: T. Havlíček, P. Chromý, M. Marada, J. Pileček), dále jen Grantový projekt Periferie č. P404/11/1962. Průzkum reprezentativních vzorků populací modelových periferních území byl realizován pod vedením řešitelů za pomoci studentů postgraduálního a magisterského studia při zdejších pracovišti. Jak ve Slavonicích, tak ve Waidhofenu bylo dotázáno 149 obyvatel. Obyvatelé byli dotazováni výhradně v centru obce s cílem zajistit co největší objektivnost a porovnatelnost. Cílová skupina v centru obou obcí byla volena se záměrem postihnout kompletní věkovou škálu napříč všemi věkovými skupinami. Zároveň bylo cíleno i na zachycení komplexní struktury napříč všemi odvětvími pracovní činnosti. Na vzdělanostní strukturu nebyl brán speciální zřetel, protože v obou regionech je zastoupení vysokoškoláků poměrně nízké.

Studenti ve dvou zkoumaných obcích vedli strukturované rozhovory, čímž oproti telefonickému, písemnému či elektronickému dotazování značně zvýšili návratnost vyplněných dotazníků. Nevýhodou asistovaného vyplňování dotazníků je riziko ovlivňování respondenta, jak v negativním, tak v pozitivním smyslu. Všichni studenti byli s dotazníkovým šetřením seznámeni a byl jim objasněn cíl i záměr výzkumu. V rámci práce jsem si vědom rizika zkreslení dat způsobené lidským faktorem. Další nevýhodou je také omezený pocit svobody a anonymity respondenta. Lidé mnohdy neodpovídají, co dělají, ale co si myslí, že by dělat měli a o čemž jsou přesvědčeni, že je správně (Wildemuth, 2009). Poslední nevýhodou zvoleného sběru dat je zkreslení kvůli dobrovolnosti odpovídat (vždy odpoví pouze ten, kdo chce) a také určité geografické omezení, které je však v rámci našeho průzkumu s jasně geograficky cílenou dotazovanou skupinou minimální.

Dotazník (viz příloha č. 10) je tvořen 15 okruhy uzavřených otázek, v rámci kterých byla řada specifických podotázek. Uzavřené otázky nabízely dotazovaným všechny možnosti, které se vzájemně vylučují a poskytují nám kvantitativní data (Wildemuth, 2009). Otázky byly formulovány s cílem zjistit frekvenci akcí a či síly vztahů. V rámci frekvence dotazování respondenti volili na 5. stupňové škále od „velmi často“ (2-3x týdně) až po „nikdy“. U síly vztahu byla čtyř stupňová nabídka (určitě ano, spíše ano, spíše ne a nikdy), doplněná ještě o možnost „nevím, nedovedu posoudit“.

Předposlední dvě otázky byly odlišné, zde dotazovaní volili pouze ze tří možností, z nichž každá byla specifická. Poslední otázkou pak byla charakteristika situace v jejich obci založená na výběru vhodnější ze dvojice nabízených možností.

Dotazník byl rozpracován do již použitých čtyř kategorií:

- spotřeba
 - série uzavřených otázek, ptáme se na lokalitu nákupů potravin a i na preferenci biopotravin, které literatura zdůrazňuje jako jeden ze znaků postindustriální společnosti (Keller, 2010)
 - např. Pokud jde o nákupy běžný potravin, kde a jak často je nakupujete?
- sociální kapitál
 - série uzavřených otázek, ptáme se na angažovanost (Putnam, 1993)
 - např. Pokud jde o společenské a kulturní aktivity, jak často chodíte?

- vztah k obci
 - volba z nabídnutých možností
 - např. Které z následujících slov ve dvojici nejlépe vystihuje situaci ve Vaší obci?
- vztah k postindustriálním hodnotám
 - série uzavřených otázek
 - např. Vadilo by Vám, kdyby Vaším vedoucím byla žena?

V rámci dotazníku byly na fenomén postindustriálních jevů zaměřeny otázky týkající se spotřeby, návštěvnosti kulturních akcí a angažovanosti v obci. V těchto otázkách dotazovaní hodnotili, jak často či s jakou jistotou nakupují v lokálních obchodech, či za hranicemi obce, účastní se místních společenských aktivit či jejich preferenci třídění odpadu. Proveditelnost postindustriálních cest růstu venkovských periferií závisí na mnoha faktorech. Zejména pak, zdali periferie samotná vidí příležitosti, zdali je hodlá využít a jak je hodlá uchopit.

Fekete (2011) do postmoderních hodnot řadí i emancipaci žen, důvěru a toleranci. V rámci této části dotazování vyjadřovali, na kolik souhlasí s uvedenými výroky zaměřenými převážně na toleranci k sousedům, důvěru k rodinným příslušníkům, přátelům, církvi, či obci a jak se staví k názoru, že by jejich vedoucím byla žena.

Po absolvování kompletního dotazníku byli dotazovaní vyzváni k vyplnění identifikačních otázek: pohlaví, věkový interval, vzdělání, zaměstnání, odvětví, náboženská orientace a sebezařazení na škále politického spektra od levice po pravici. Otázka politické názory nebyla v následující práci hodnocena z důvodu většinového odmítnutí odpovědi na tuto otázku.

Na základě výzkumu o úspěšnosti dotazníkových šetření od americké profesorky Wildemuth (2009) byly otázky ve snaze snížit riziko nesprávného výkladu položeny v celých větách. Samozřejmostí byl i neutrální jazyk, který není možné považovat za nekorektní, neobjektivní či urážlivý.

Já jsem se osobně realizace dotazníkového šetření neúčastnil. Po obdržení sebraných dat jsem je analyzoval a výsledky jsem následně ověřil prostřednictvím řízených rozhovorů s klíčovými

aktéry ve zkoumaných regionech. Z dotazníku vyplývá celá řada aspektů. Zaměřuji se na ty, které svým dopadem mohou periferii ovlivnit nejvíce.

3.3. Řízené rozhovory s klíčovými aktéry

Stavba rozhovoru navazovala na okruhy zkoumané v dotazníkovém šetření, takže i v tomto případě se navázalo na výzkum profesorky Fekete (2008 a 2011). Řízené strukturované rozhovory měly dva cíle:

- ověřující – upřesnit závěry plynoucí z dotazníkového šetření
- prohlubující – získat podrobnější informace o dané problematice

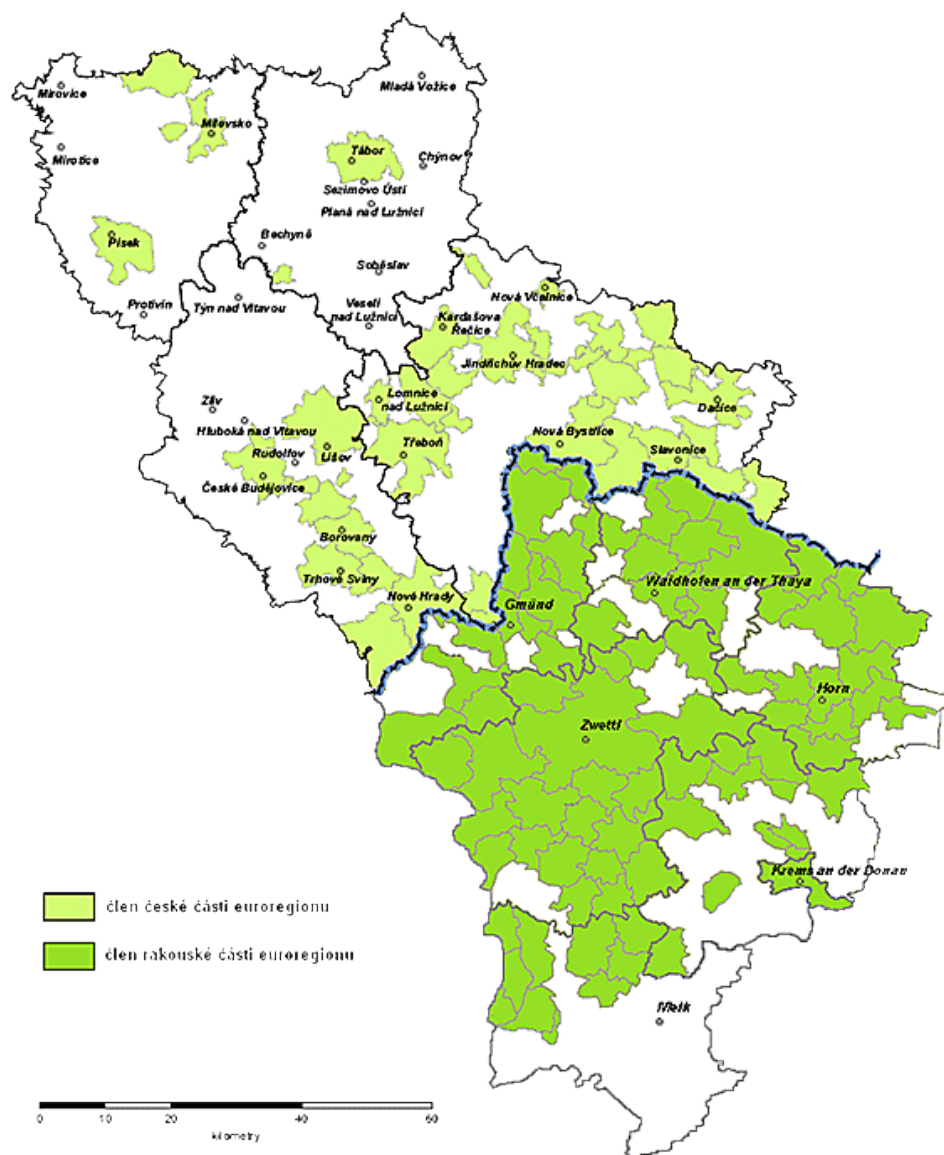
V rámci rozhovorů byli aktéři tázáni na témata spotřeby, kultury, míry regionální identity obyvatel či vzájemné spolupráce. Řešeny byly také bariéry, které brání obcím v rozvoji a v neposlední řadě vize do budoucna.

Rozhovor byl cílen na starosty či zastupitele a další regionální osobnosti, které mají možnost vývoj oblasti ovlivnit. Ve Slavonicích byl rozhovor proveden přímo se starostou města, panem Josefem Urbanem. Při domluvě schůzky s rakouským představitelem bylo radnicí ve Waidhofenu autorovi té práce doporučeno setkat se zástupcem radnice, panem Rainerem Mikschkem, manažerem zodpovědným za regionální rozvoj a zároveň i přeshraniční spolupráci. Starosta Slavonic uvedl, že by se v případě nahrávání rozhovoru necítil příliš komfortně a preferoval možnost řízeného dialogu s poznámkami, nikoliv však se záznamem a doslovným přepisem. V rámci z toho plynoucí ztráty porovnatelnosti nebyl nahráván ani rozhovor ve Waidhofenu. Oba rozhovory byly provedeny na jaře roku 2014.

3.4. Charakteristika vybraných lokalit

Jak již bylo uvedeno výše, v rámci demonstrace odlišného vztahu k postindustriálním hodnotám bylo zvoleno několik dvojic podobných lokalit. Tato práce je zacílena na analýzu periferie na konkrétním příkladu dvojice Slavonice na české straně a na straně rakouského Waidhofen an der Thaya. Obě tyto obce se sociogeograficky nachází do Euroregionu Silva Nortica – v překladu „Severní Les“ (viz obrázek č. 5). Fotografie pořízené ve zkoumaných obcích jsou k nalezení v příloze.

Obr. č. 5: Euroregion Silva Nortica

Zdroj: Euroregion Silva Nortica 2014, Dostupné z WWW:

<http://www.silvanortica.com/cs/mapa-0/mapa-ersn.htm>

Region je složen ze dvou částí:

- Europaplattform Pro Waldviertel na rakouské straně
- a sdružení Jihočeská Silva Nortica (bývalé sdružení měst a obcí Jihočeského kraje) na české straně.

Administrativně se skládá z území okresu Jindřichův Hradec, České Budějovice, Písek a Tábor v Jihočeském kraji a region Waldviertel s okresy Zwettl, Krems, Gmünd, Waidhofen an der Thaya a Horn na území Spolkové země Dolní Rakousko (Euroregion Silva Nortica 2014).

Jedná se o lesnatou pahorkatinu, která je z fyzickogeografického hlediska v rámci celého regionu relativně homogenní. Proto je možné se od determinace fyzickogeografickými vlivy v rámci srovnání oprostít. Jak již bylo uvedeno v předpokladech, o to vyšší heterogenitu očekávám v postindustriálních postojích. I přes podobnou populační základnu mají totiž tyto dvě obce zcela odlišný regionální význam. Waidhofen je okresní město, Slavonice nikoliv. S tím souvisí i diferenciovaná řádovostní úroveň. Slavonice i Waidhofen mají jiný střediskový význam. Obce se i přes svou vzájemnou geografickou blízkost v podobě 23 kilometrů nalézají na historických hranicích mezi bývalým komunistickým Československem a demokratickou republikou Rakousko. Waidhofen potom jako nejsevernější rakouská obec sloužil jako styčný bod mezi dvěma odlišnými světy.

3.4.1. Charakteristika obcí

Jak již bylo uvedeno výše, obce Slavonice a Waidhofen an der Thaya byly zvoleny záměrně kvůli své geografické blízkosti, fyzickogeografické analogii a podobné populační základně. Právě jejich polohu lze z hlediska změn a přechodu z industriálního do postindustriálního období považovat za klíčovou.

Obecná charakteristika lokality Slavonice

Slavonice se nacházejí v bývalém okrese Jindřichův Hradec, v moravské části Jihočeského kraje. Původní název Slavonic pochází kvůli německému původu z němčiny – Zlabings.

Slavonice leží na přímce spojující Dačice a Waidhofen. Dačice, kde je sídlo ORP, jsou vzdálené 11 kilometrů a ovlivňují město aktuálně mnohem více, než z historických důvodů kulturně bližší Waidhofen an der Thaya, lokalizovaný 25 kilometrů jihozápadně od Slavonic.

Právě poloha Slavonic má na vývoj obce klíčový dopad. Nadřazeným celkem Slavonic jsou Dačice. Region Dačicka je periferií dlouhodobě. Ať vnější periferie na hranicích s Rakouskem, či vnitřní periferie a polohová nevyhraněnost k příslušnosti k větším správním celkům. Slavonice leží na hranicích Čech a Moravy, leží na hranicích krajů. Protože se jedná

o sudetskou oblast, byly opakovaně vysídleny a zpětně dosídleny. Změna majetkových vztahů proběhla hned několikrát, což mělo za následek zpřetrhání vazeb a ztrátu identity.

Počátkem dvacátého století byla národnostní struktura Slavonic téměř ze 100 % německá. Pro tuto periferní oblast nové století začalo velmi slibně. Průmyslově orientované město Slavonice podpořilo již tak mimořádný rozmach textilního průmyslu vybudováním dopravního železničního spojení s Kostelcem z české strany, ale hlavně se spřáteleným rakouským Waidhofenem na straně rakouské. Jak město průmyslově vzkvétalo, byl vyčleněn samostatný soudní okres, konaly se zde „národní misie“, působilo zde téměř třicet spolků (Stehlík, 2009).

Dramatický sled změn přišel na počátku druhé světové války, která obrátila strukturu obyvatel naruby. Po Mnichovské dohodě bylo město v říjnu 1938 postoupeno Německu (tzv. Sudety) a stalo se součástí Německé říše. Hranice mezi Československem a Německou říší byly posunuty o 10 km na sever od Slavonic, se všemi důsledky, které rozpínavost německého nacismu v té době přinesla. České obyvatelstvo, až na malé výjimky, bylo odsunuto do vnitrozemí. S vypuknutím války byla odvedena řada mužů na frontu. Snížení počtu obyvatel vedlo k omezení fungování lokálních podniků, což mělo za následek uzavření obchodů a ochromení lokální koupěschopnosti. Německy mluvící město bylo navíc domovem početné židovské komunity. Ta byla v průběhu války téměř celá zlikvidována.

Kromě drastického snížení obyvatel se objevily i další hospodářské problémy. Pohraniční region a speciálně pak oblast Jindřichohradecka byla plná uprchlíků z Horního Slezska.

Výrazné zlepšení nepřišlo ani po válce. I přes odvody na frontu a hromadnou likvidaci Židů bylo ve Slavonicích stále přes 900 německy mluvících obyvatel. V díle Slavonické dvacáté století (2009) je zmíněn bouřlivý přechod z dominantně německého města do města ryze českého. Zajišťování státní správy v pohraničí bylo provedeno v červnu 1945. Cílem bylo zlikvidovat nepřátele Československa. Jednotka tábořských partyzánů pod vedením plukovníka Hobzy se tohoto úkolu „zhostila“ hromadnými vraždami německých obyvatel. (Stehlík, 2009).

Do z části zcela opuštěné obce přichází noví osídlenci. Ti se „rekrutovali“ převážně z blízkého okolí. I přesto, že šlo primárně o zemědělské dělníky a maloročníky, ve Slavonicích přebrali opuštěné živnosti, obchody a pozemky. Celkově zde bylo přiděleno 74 národních správ. A to ne vždy končilo úplně zdárně. Špatná hospodářská situace navíc zapříčinila, že z celého rakouského pohraničí skončily Slavonice s výrazně nejvyšším rozpočtovým schodkem. Byly opuštěny obchody, živnosti, hotely, výstavné domy na náměstí i německá škola. Ani noví

osídlenci však nedokázali plně naplnit stav obyvatelstva, v roce 1950 byl stav obyvatel 2047, když ještě v roce 1930 zde žilo 2288 obyvatel (Slavonicko 20. století, 2014). Konkrétní informace o vývoji obyvatel jsou v obrázku č. 6.

Nově přidělené živnosti, nepůvodní dosídlené obyvatelstvo a masivní chátrání opuštěných domů mělo za následek absolutní ztrátu své původní identity. Ze Slavonic vzniklo úplně jiné město. Po převzetí moci komunisty se ve Slavonicích odehrával podobný scénář jako ve zbytku republiky. Jakákoliv spolupráce s Rakouskem byla naprosto vyloučena. Vlaková trať do v regionu dominantního Waidhofenu, která dříve podporovala hospodářský růst textilního průmyslu, byla okamžitě přerušena. Ztráta vazby na Waidhofen měla nedozírné následky na oslabení průmyslu a obchodu (Stehlík, 2009). Veškeré nedávno znovu rozdělené živnosti byly sloučeny a předány do rukou národních správ. Z více než stovky různých soukromých provozoven jich v roce 1949 zůstalo ve městě pouze pět. Bylo založeno jednotné zemědělské družstvo, které provázely po celou dobu jeho existence problémy. Počátek padesátých let přinesl Slavonicům dále ostnaté dráty a zesílenou ochranu hranic, probíhaly čistky i uvnitř komunistické strany. Město se pod různými záminkami zbavilo svých elit, většinou pod záminkou „reakčního smýšlení.“ (Stehlík, 2009).

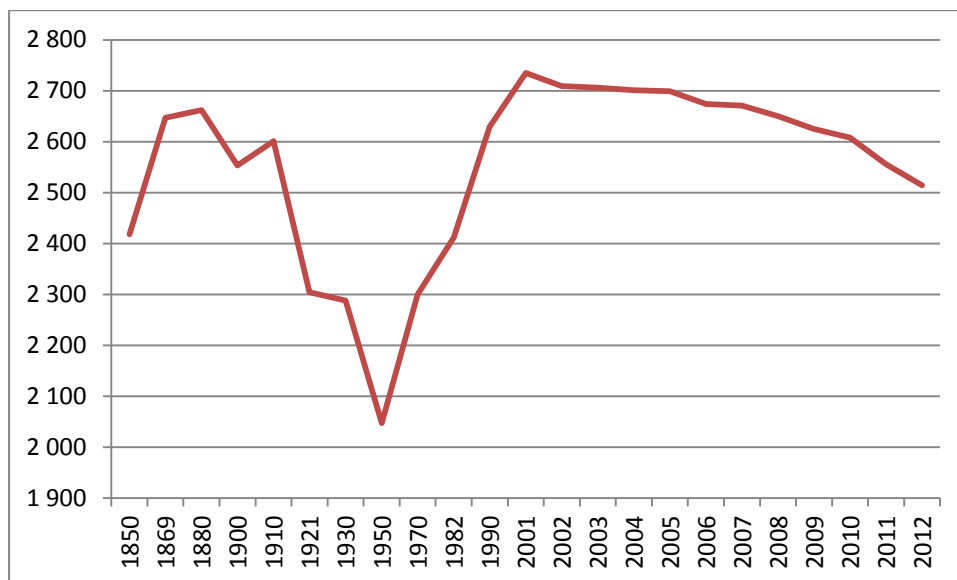
Po nástupu komunismu došlo k opětovné industriální revoluci. Ve městě došlo k vybudování vodovodu, kanalizace, čističky odpadních vod, nové základní školy, mateřské školy, dominantní budovy kulturního domu. V průběhu 70. let pak vznikla nová hasičská zbrojnice, autobusové nádraží a fotbalový stadion. V rámci dalšího dosídlení bylo postaveno panelové sídliště se 126 byty. Místní občané následně postavili 77 nových rodinných domů. Byla také zahájena výstavba zdravotního střediska a lékárny.

Třebaže měl neziskový sektor na území Česka bohatou tradici a nejrůznější spolky figurovaly už v národním obrození v 19. století, v 70. letech to bylo stále období temna. Podobnou situaci spolky zažívaly po celé období až do roku 1989. Veškeré nadace byly zlikvidovány, majetek byl zabaven a činnost spolků a sdružení byla mnohdy až trestním činem. Vše bylo převedeno pod správu Národní fronty (Rozvojovka, 2014).

Revoluční rok pro změnu politicko-hospodářského systému přinesl mnoho změn. Otevření hranic lidem umožnilo volnější pohyb a oblast rakouského pohraničí najednou nestála u pomyslné zdi. To se odrazilo i ve vývoji počtu obyvatel (viz obrázek č. 6), kdy po roce 1990

Slavonice zvýšili svůj počet obyvatel o 10 % na historické 2735 obyvatel. Od roku 2001 pak už pouze kontinuálně ztrácí.

Obr. č. 6: Vývoj počtu obyvatel ve Slavonicích

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Mimo jiných oblastí, revoluce proběhla i v rozkvětu neziskových organizací. Ty začaly vznikat souběžně se zákonnou úpravou činnosti občanských sdružení (zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů) a okamžitá angažovanost zapříčinila existence více než 2500 registrovaných občanských sdružení již v roce 1990. Přes počáteční vzájemnou nedůvěru dochází koncem 90. let k prvním krokům vzájemné spolupráce a občanské iniciativy jsou oficiálními představiteli stále častěji uznávány jako užiteční a kompetentní partneři. Svůj podíl na tom měly i katastrofální povodně na Moravě v roce 1997, kdy nevládní organizace přispěly značnou měrou k mobilizaci veřejnosti a podařilo se jim zapsat se pozitivně do povědomí občanů i politiků (Rozvojovka, 2014).

Neziskové organizace (NNO) začínají být brány jako důležitá iniciativa občanů. Jsou také charakteristikou vyspělosti populace a základním znakem kvalitního sociálního kapitálu. Regionální politika České republiky zahrnuje neziskové organizace do své strategie a v rámci spolupráce dochází i k spolufinancování. To je založeno na pokrytí části nákladů (většinou do výše 80 %) na projekt spravovaný NNO z celkového rozpočtu vládní zahraniční pomoci. Podmínkou pro spolufinancování projektů nevládních organizací je, aby přispívaly k naplňování cílů, principů a priorit české regionální politiky. V roce 2003 bylo v České

republiky evidováno téměř 58 tisíc nestátních neziskových organizací, z nichž (88 %, tvořila občanská sdružení.

Demografická struktura města je ovlivněna historickým kontextem. Jak už bylo zmíněno výše, Slavonice se nacházejí ve středu hraničních oblastí hned několika řádovostních úrovní.

To zapříčinilo opakované diametrální změny ve složení obyvatelstva, kdy ryze německou komunitu nahradila komunita česká. Slavonice prošly i výraznými změnami v počtu obyvatel. Podrobnosti jsou popsány v kapitole o historických souvislostech níže.

V současné době mají přes 2500 obyvatel, z nichž je téměř 1800 v produktivním věku 15 až 64 let. Od roku 2000 počet obyvatel ve Slavonicích dlouhodobě klesá. Za posledních 15 let opustila Slavonice téměř pětina obyvatel. Jejich pohyb je i dle dotazníkového šetření motivován převážně osobními důvody. Kvalifikovaná pracovní síla odchází do Rakouska, či do větších českých měst, jako jsou České Budějovice, či rovnou Praha.

Významnou statistikou je i vyjíždění z obce za zaměstnáním a za školou. Z 1800 obyvatel, kteří mohou být ekonomicky aktivní, jich z obce vyjíždí téměř 300 (viz tabulka č. 1). Se započítáním vyjížděky do škol se dostáváme až na jednu pětinu celkového počtu obyvatel, kteří denně Slavonice opouští. Vzhledem k chybám v SLDB nejsou absolutní hodnoty směrodatně poměrové. Předpokládám, že chyba je všude stejná, proto v tabulce příkládám relativní hodnoty, z nichž nejzajímavější statistikou je vyjížděka za prací do jiného okresu. Z celkového počtu všech vyjíždějících jich téměř polovina opouští hranice okresu. V rámci směrů vyjížděky pak třetina vyjíždějících obyvatel míří do nedalekých Dačic (20 %) a okresního Jindřichova Hradce (16 %). Do krajského města České Budějovice míří necelých 5 % a podobný počet se týká i Prahy (Dojížděka do zaměstnání podle SLBD 2011, 2014).

Tab. č. 1: Vyjíždějící do zaměstnání a škol

Popis	Absolutní hodnota	Relativní hodnota
vyjíždějící do zaměstnání	296	100 %
v rámci obce	91	31 %
do jiné obce okresu	126	43 %
do jiného okresu kraje	18	6 %
do jiného kraje	38	13 %
do zahraničí	23	8 %

vyjíždějící do škol	160	100 %
v rámci obce	50	31 %
mimo obec	110	69 %
Vyjíždějící celkem	456	

Zdroj: Český statistický úřad, sčítání lidu, domů a bytů, 2014

Ve Slavonicích je aktuálně 44 podnikatelských subjektů. Převážná část je zaměřena na průmyslovou výrobu, zámečnictví, či obráběcí techniku. Významný podíl zde má i dřevozpracující průmysl, zaměřený převážně na koncové produkty v podobě výrobců oken či dalších truhlářství. Dominantními zaměstnavateli s alespoň 20 zaměstnanci jsou:

- Slavona, s.r.o. - výrobce dřevěných oken
- Heltos, a.s. - výrobce strojů pro strojírenskou výrobu
- Podnik města Slavonice, s.r.o. – poskytovatel technických služeb
- Peros, s.r.o. – výrobce pečiva
- Stavební hut' Slavonice, s.r.o. – projektant stavební dokumentace rekonstrukce opravy památkově chráněných objektů
- Desna Europe, s.r.o. – výrobce textilního zboží

Z obslužného hlediska město disponuje mateřskou školkou, základní školou se všemi 9 třídami, městským kulturním střediskem, poštou a divadlem a kinem. V nedávné době byla ve Slavonicích zrušena policie, za kterou musí obyvatelé stejně jako za základní lékařskou péčí dojíždět do nedalekých Dačic.

Obecná charakteristika lokality Waidhofen an der Thaya

Waidhofen an der Thaya je okresní město v Dolním Rakousku. Na rozdíl od Slavonic je Waidhofen okresním městem se silným regionálním významem.

Jedná se o nejseverněji položené okresní město Rakouska. Tato exponovaná poloha způsobovala časté nájezdy a útoky již v rané historii města. Až do vzniku Habsburské monarchie roku 1526 byl Waidhofen pravidelným cílem útoků z českých zemí (zejména vpádem vojsk Přemysla Otakara II., či husitskými válkami). Díky drobné textilní řemeslné výrobě v okolí došlo na konci 17. století k hospodářskému rozmachu. Vedle Kremže se tak Waidhofen vyvinul na úroveň jednoho z nejdůležitějších výrobních center Waldviertelu (Waidhofen an der Thaya, 2014).

I přesto, že je od Slavonic vzdálený pouhých 25 kilometrů, historický vývoj ve dvacátém století má úplně jiný ráz. Již od roku 1869 je to v důsledku periferní a ekonomické situace jediná obec v regionu, která má rostoucí počet obyvatel (Das Land Niederösterreich, 2014), a to i přes to, že Franz Josef I. změnil plán železničního spoje z Vídně do Berlína přes Prahu, který dle finálního záměru nevedl přes původně plánovaný Waidhofen. Nově politicky rostoucí Gmünd (30 km od Waidhofenu) získával svou dominanci a politickou moc. Vše se změnilo ve 20. století mezi dvěma světovými válkami. Stejně jako Slavonice byl i Waidhofen postižen destrukcí židovské komunity a odvozy mužů na frontu. Po válce však neproběhlo dodatečné dosídlení. Až na vysídlené Němce, kteří byli nuceni opustit sudetskou oblast a část z nich se usídlila v blízkém pohraničí i ve Waidhofenu, je demografická struktura obyvatel města stále podobná. Oblast nebyla dosídlena přistěhovalci bez vztahu k cílové lokalitě. Strategická poloha zajistila severně položenému Waidhofenu rostoucí politickou moc. S ní se ruku v ruce vytvářely různé instituce v oblasti vzdělávání a především zdravotnického sektoru, který je ve Waidhofenu dominantou.

Když Československo ovládli komunisté a zavřela se železniční trať spojující Waidhofen se Slavonicemi, ztratil Waidhofen strategického partnera v oblasti textilního průmyslu. Nemělo to na něj však zdaleka takový dopad, jaký měl tento krok na Slavonice. Spolu s krachem textilního průmyslu došlo k nevyhnutelné restrukturalizaci. Zatímco na české straně se řešily majetkové vztahy a znárodnění, Waidhofen žádnou takovou změnu neprodělal a dnes z kontinuálního vlastnictví soukromých podniků a trvalé přítomnosti živnostníků bezesporu profituje. I přes restrukturalizaci textilního průmyslu si Waidhofen udržel své ekonomické postavení s agrárním zázemím.

Největším rozdílem v zaměstnanosti mezi zkoumanými obcemi způsobuje přítomnost okresní nemocnice ve Waidhofenu. Tento dominantní zaměstnavatel s více než 500 zaměstnanci má široký region spádovosti, do kterého spadá i 30 km vzdálený a větší Zwettl.

Dalšími výraznými společnostmi jsou elektrotechnický podnik Tyco Electronics Schrack, výroba pracovních oděvů Nagele a výrazně exportně orientovaná továrna na plasty KTW. Celkově zde v roce 2001 existovalo 375 nezemědělských pracovišť a 138 zemědělských a lesohospodářských závodů. Podíl živnostníků činil v roce 2001 okolo 44,86 procent.

Aktuálně žije ve Waidhofenu 5649 obyvatel, z nichž 2500 spadá do kategorie výdělečně činných osob. Diametrálně rozdílná statistika je v dojížděci a vyjížděci. Protože je Waidhofen

město většího regionálního významu, je zde i větší saldo dojížděky za prací a do škol. Mimo řady regionálních zaměstnavatelů je ve Waidhofenu především nemocnice okresního významu, ale také řada škol, včetně středních obchodních a technických škol. Dojížděka do Waidhofenu, centra regionálního významu převyšuje vyjížděku hned několikanásobně (viz tabulka č. 2).

Tab. č. 2: Vyjíždějící a dojíždějící do zaměstnání a škol v obci Waidhofen

vyjíždějící do zaměstnání	846	dojíždějící do zaměstnání	2841
do jiné obce okresu	254	do jiné obce okresu	1767
do jiného okresu kraje	368	do jiného okresu kraje	955
do jiného kraje	224	do jiného kraje	119
vyjíždějící do škol	167	dojíždějící do škol	1271
Vyjíždějící celkem	1013	Dojíždějící celkem	4112

Zdroj: Sčítání lidu v Rakousku z roku 2001

I přes svou fyzickogeografickou analogii, geografickou blízkost a podobnou populační základnu je jejich sociogeografická diferenciací velmi rozdílná. Z výzkumu vyplynulo, že Waidhofen an der Thaya má svým regionálním významem výrazně blíže k populačně větším Dačicím.

4. VÝSLEDKY

V následující části se budu věnovat konkrétním výstupům plynoucím z analýz sekundárních statistických dat, dotazníkového šetření a rozhovorů s klíčovými osobnostmi v regionu.

4.1. Přeshraniční spolupráce

Kromě vnitřní spolupráce došlo pochopitelně i k diametrálním změnám ve spolupráci přeshraniční, meziregionální a mezinárodní. Československo a později Česko se otevírá úplně novým trhům. Na konkrétní oblast Slavonicka má pak největší dopad právě přeshraniční spolupráce.

Přeshraniční spolupráce je dle Evropské komise (2014) definována jako přímá sousedská spolupráce regionálních a místních kultur podél hranice ve všech oblastech života se zapojením všech aktérů.

I spolupráce prošla vývojem od předindustriálního období do období postindustriálního. V předindustriálním období byla charakterizována širokými hraničními pásy, které lemovaly sporná místa zemských hranic. V industriálním období došlo k narušení dosavadní homogenity v polarizaci jádra a periferie. Státy se staly centralizovanější, jádro dominantnější a periferie vzdálenější. Příhraniční oblasti byly v tomto období řídce osídlené, strukturálně narušené, specifické svou diskontinuitou prostoru a naprosto stranou od centrálních zájmů. Státní hranice byly chápány jako jednoznačná bariéra. V postindustriálním období došlo ke změně politických a hospodářských hodnot a priorit. Pohraničí se stalo kontaktní prostorem, byla snaha o kontinuitu prostoru a o cílenou integraci těchto periferních oblastí (Evropská komise, 2014).

Keller (2010) pak ve své tezi o postindustriálních hodnotách tvrdí, že jedním ze základních stavebních kamenů postindustriální společnosti je přechod od kapitalistického vykořisťování k „závislé participaci“ a spolupráci. Právě zmíněná spolupráce je důležitou charakteristikou a rozhodujícím faktorem, jak periferie mohou překonávat své polohové nevýhody společně.

Politika soudržnosti podporuje regiony a města z různých členských států EU, aby spolupracovaly a učily se od sebe navzájem prostřednictvím společných programů, projektů a sítí. V období 2013-20 Evropská územní spolupráce zahrnuje tři typy programů. Pro

zkoumanou oblast jsou nejzajímavější Fondy malých projektů, které jsou součástí programu Evropská územní spolupráce 2013-2020 (Evropská komise, 2014).

V ČR jsou tyto fondy realizovány ve všech příhraničních regionech se sousedními státy Německo, Polsko, Slovensko a Rakousko. V příhraničí s Rakouskem jsou realizovány celkem 3 fondy, pro každý je ustanoven na každé straně hranice příslušný Správce FMP a administrátor FMP:

1. jižní Čechy – Horní Rakousko – Dolní Rakousko – Správce a Administrátor v ČR sdružení Jihočeská Silva Nortica
2. jižní Morava – Dolní Rakousko – Správce v ČR Sdružení obcí a měst jižní Moravy, Administrátor Regionální rozvojová agentura jižní Moravy
3. Vysočina – Dolní Rakousko – Správce v ČR Sdružení obcí Vysočina, Administrátor Regionální rozvojová agentura Vysočina.

Na rakouské straně mají tyto subjekty příslušné územní partnery, se kterými jsou fondy realizovány. Jsou ustaveny společné Regionální monitorovací výbory, které projednají žádosti a schvalují příspěvek ERDF na realizaci jednotlivých malých projektů. (Listina o partnerství, 2005, s.3-4)

Na Fond malých projektů Rakousko - Česko bylo pro plánovací období 2007 – 2013 alokováno pro českou část hranice celkem 6 745 200 EUR (finanční příspěvek Společenství) a pro rakouskou část pouze 1 600 000 EUR (Evropská komise, 2014).

V rámci této práce se zabývám obcemi Slavonice a Waidhofen an der Thaya. Třebaže jsou si historickým vývojem blízké a určitá vzájemná forma spolupráce zde existuje, partnerskými městy si vzájemně nejsou.

Partnerským městem Slavonic je Dodersberg ležící 10 kilometrů na jih od Slavonic na spojnici s Waidhofenem. Se Slavonicemi byl kdysi propojen železnicí. Ta však byla po válce rozebrána a i přes aktivní snahy na počátku 90. let železnici obnovit se to doposud nepodařilo. Budoucnost železničního spojení je dále rozebírána i v rozhovoru s klíčovými aktéry regionu. Dodersberg má aktuálně 1600 obyvatel. Zajímavou statistikou jsou rovněž i extrémní hodnoty nezaměstnanosti. V Dodersbergu nemá práci 45 % obyvatel (Das Land Niederösterreich, 2014).

Ve srovnání se Slavonicemi, kde je aktuální míra registrované nezaměstnanosti 14 % (Regionální informační servis, 2014), je to hodnota opravdu vysoká.

Partnerským městem Waidhofenu je Telč. I ta kdysi profitovala z postavení železnice z Jihlavy do Telče v roce 1898 a jejím propojením přes Slavonice do rakouského Schwarzenau umožnila Telči získat strategické partnery za hranicemi, jako je například zmíněný Waidhofen. Skončila tím i komunikační izolace obou příhraničních měst. Waidhofen si je s pěti a půl tisícovou Telčí populačně bližší, než se Slavonicemi. V rámci turistiky je pro něj lákavější i fakt, že Telč byla v roce 1992 zapsána na seznam UNESCO (České dědictví UNESCO, 2014). Spolupráce měst se rozvíjí především na úrovni kultury. Jedním z příkladů podpořených projektů je Setkání dechových hudeb v Telči a následný Blasorchester in Waidhofen an der Thaya. Na projekt bylo z FMP vyplaceno 5 791 Euro.

Za aktivní participací v rámci oblasti Silva Nortica stojí jednotlivé obce. V roce 2002 byl právě na popud Svazu měst a obcí Jihočeského kraje založen Euroregion Silva Nortica. Region má přes 200 tisíc obyvatel a mezi nejdůležitější členy patří město Waidhofen an der Thaya (Euroregion Silva Nortica, 2014). Základní myšlenkou byla spolupráce a odstranění zemských hranic z myslí lidí. Jak vyplývá z následujícího rozhovoru se starosty, spolupráce existuje a z části i funguje, ale odstranění hranic tak úspěšné doposud nebylo. Nejpalcivějším a doposud nepřekonaným problémem je jazyková bariéra, která aktéry ve vzájemné spolupráci limituje.

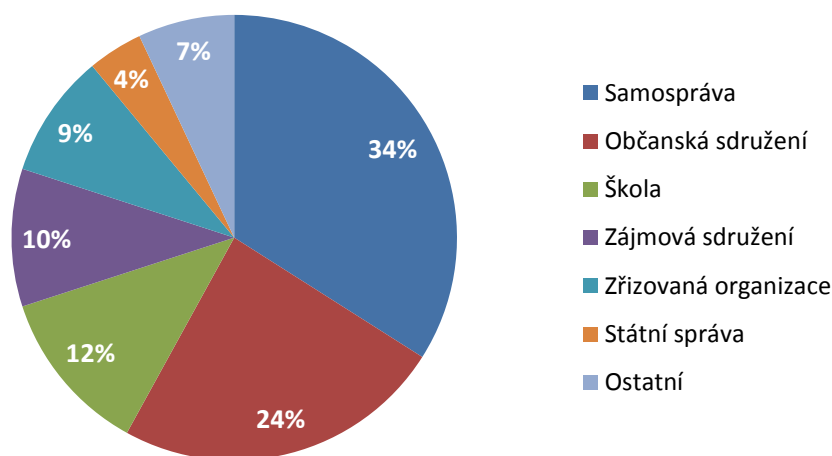
Projekty FMP realizované neziskovým sektorem a městem Slavonice

Fond malých projektů je flexibilní instrument, jehož cílem je podporovat přímou přeshraniční spolupráci v regionech. Přeshraniční spolupráci však nelze odvíjet pouze od využívání tohoto fondu. V návaznosti na realizované projekty probíhá i neformální spolupráce bez účasti veřejných prostředků, a to pouze na základě dobrovolnosti anebo se zapojením soukromého kapitálu. Jedná se o různé výpomoci při získávání již zpracovaných informací například o sakrální architektuře, o předávání technických znalostí a zkušeností v různých oblastech života – například město Dobersberg má zpracovaný Energetický koncept Thayaland. Ten je k dispozici pro čerpání zkušeností a nastavení společných přeshraničních mechanismů pro hospodaření s energiemi, pro alternativní energetické zdroje, pro e-mobilitu apod. Zaměstnanost obyvatel, výzkum a inovace, změna klimatu a spotřeby energie, bezpečnost,

vzdělávání a boj proti chudobě - to by měly být hlavní směry naplňování přeshraniční spolupráce (Strategie přeshraniční spolupráce Slavonice - Dobersberg 2013 – 2020).

Z hlediska počtu realizovaných projektů v Euroregionu Silva Nortica (viz obrázek č. 7) je nejaktivnějším žadatelem místní samospráva, v tomto případě kraj či přímo obec, z celkového počtu 259 projektů jich realizovala přesně třetinu. Následují občanská sdružení (jedná se o obecně prospěšné společnosti o.p.s.) se čtvrtinou realizovaných projektů a třetím nejaktivnějším žadatelem úspěšně realizovaných projektů je škola (12 %).

Obr. č. 7: Projekty FMP v regionu Silva Nortica podle typu žadatele

Zdroj: Seznam projektů získaný z agentury Jihočeská Silva Nortica, 2014

Zde je však třeba vnímat rozdíl mezi žadatelem o projekty a příjemcem projektů. Přestože je program FMP primárně zaměřen na spolupráci v rámci škol, nejsou školy nejaktivnějším příjemcem projektů. V euroregionu Silva Nortica dosahují pouhých 11 % (viz tabulka č. 3). Nejvyšší podíl na realizaci malých projektů vykazují dle očekávání aktivity „kulturní výměny, slavnosti, festivaly, výstavy“. Pokud bych je sloučil s příbuznou skupinou „umělecké projekty, výtvarné dílny“ dostávám se až na 30 % příspěvku ERDF na malé projekty. Možná až překvapivě vysokého podílu dosahuje „spolupráce bezpečnostních složek“, ve kterých převažuje spolupráce hasičů a policie ČR. Naopak velmi nízkého zastoupení dosahují „malé infrastrukturní projekty“ a také „ekologické projekty“. Tato čísla by v rámci dlouhodobé strategie fondu ERDF měla do budoucna rapidně stoupnout. Hlavní směry naplňování

přeshraniční spolupráce by se tak měly přesunout převážně do oblastí - zaměstnanost obyvatel, výzkum a inovace, změna klimatu a spotřeby energie a bezpečnost.

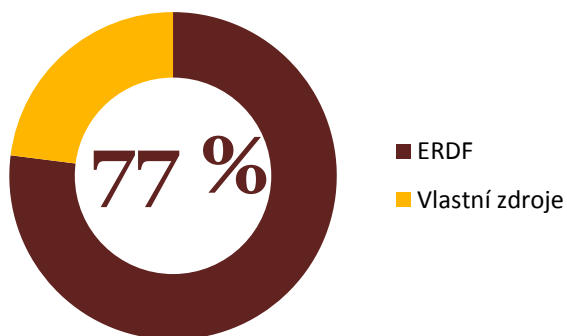
Tab. č. 3: Projekty FMP v regionu Silva Nortica podle typu příjemce

Projekty FMP podle tématu spolupráce	počet	%schvál. příspěvku ERDF	EUR celkem	průměr na projekt
kulturní výměny, slavnosti, festivaly, výstavy	61	22,31%	289 382	4 744
turistické projekty, konference, veletrhy, soutěže	39	17,54%	227 569	5 835
školní výměny, vzdělávání, spolupráce škol a dětí	28	10,55%	136 866	4 888
sport	37	10,44%	135 392	3 659
malé infrastrukturní projekty	13	8,86%	114 991	8 845
umělecké projekty, výtvarné dílny	18	8,43%	109 331	6 074
spolupráce samospráv (zapojeny všechny obecní složky)	14	4,44%	57 632	4 117
sociální, společenské projekty	11	4,10%	53 208	4 837
doprava, hospodářská spolupráce, veletrhy	10	3,87%	50 208	5 021
spolupráce bezpečnostních složek	15	3,51%	45 554	3 037
ekologické projekty (úspora energií, ochrana vody apod.)	8	3,28%	42 587	5 323
zemědělské projekty, myslivost, rybářství apod.	3	1,43%	18 555	6 185
studie, výzkumy, odborné publikace	2	1,23%	16 000	8 000
celkem	259	100,00%	1 297 275	5 009

Zdroj: Seznam projektů získaný z agentury Jihočeská Silva Nortica, 2014

V rámci programu Evropská územní spolupráce Rakousko-Česká republika (EÚS) 2007-2013 bylo realizováno 6 projektů pro subjekty se sídlem nebo s dopadem na města Slavonice a Waidhofen am der Thaya. Celková suma vynaložená na tyto projekty byla 7 233 764 Euro. Z této částky bylo 77 % hrazeno fondem ERDF (viz obrázek č. 8). Zbytek byl alokovan z vlastních zdrojů zúčastněných aktérů (stát, kraj, obec). Jednalo se především o projekty na výstavbu cyklostezky v zaniklé železnici, využití potenciálu trati Kostelec-Slavonice pro pořádání kulturních akcí, turistických jízd vlakem, výstavní expozice historie trati Kostelec-Slavonice s přesahem do Waidhofenu, vybudování zázemí pro umístění kolejových vozidel a v neposlední řadě z projektu byly postaveny i přístřešky pro přestup cykloturistů na vlak, postavené na nádraží ve Slavonicích. Souhrn všech projektů je umístěn v tabulce v příloze č. 1.

Obr. č. 8: Alokace prostředků na 6 projektů v rámci EÚS pro region Slavonice a Waidhofen

Zdroj: Seznam projektů získaný z agentury Jihočeská Silva Nortica, 2014

V rámci FMP bylo realizováno 18 projektů ze strany Slavonic a 7 projektů ze strany Waidhofenu v programovém období 2009 – 2014. Finanční částka alokovaná na české projekty činila dohromady 109 tisíc Euro. Na rakouské projekty bylo vynaloženo 74 tisíc Euro. Z těchto statistik je patrné, že rakouských projektů je méně, ale na každý projekt vynaložena větší částka (průměrně 6 tisíc Euro v Česku oproti 10 tisíc Euro v Rakousku).

Konkrétní seznamy projektů jsou k nalezení v příloze č. 1.

Reálnou formu spolupráce autor této práce poznal při návštěvě Waidhofenu, kde na radnici visel plakát, který zval na společnou akci do Slavonic (viz obr. č. 9).

Obr. č. 9: Pozvánka na společný pochod ve Slavonicích

Zdroj: Vyfoceno na radnici ve Waidhofen an der Thaya (jaro, 2014)

4.2. Výsledky dotazníkového šetření

Analýza dotazníkového šetření je rozdělena do kapitol týkajících se chování lidí ve Slavonicích a ve Waidhofenu. Jednotlivé kapitoly pojednávají vždy o určitém fenoménu, zohledněném v obou lokalitách zvlášť a následně jeho zhodnocením a porovnáním lokalit vzájemně.

Obecná charakteristika dotazníkového šetření

V rámci dotazníkového šetření pro výzkum mechanismů a zdrojů selektivního vývoje periferií v Česku a Rakousku v postindustriálním období bylo ve Slavonicích a ve Waidhofenu nezávisle na sobě osloveno 298 náhodně vybraných obyvatel – 149 ve Slavonicích a 149 ve Waidhofenu. Ti se vyjadřovali k 15 otázkám s řadou podotázek a hodnotili svůj vztah k městu a jeho obyvatelům, k preferencím jejich spotřeby a společenským a kulturním aktivitám.

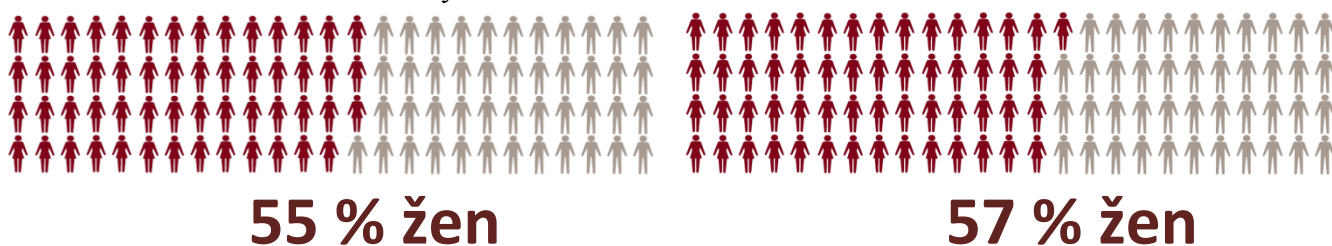
4.3. Charakteristika souborů v obou obcích

Pohlaví

Ve Slavonicích i ve Waidhofenu bylo osloveno 149 náhodně zvolených obyvatel.

Poměrově bylo více mužů ve Slavonicích (viz obrázky č. 10 a č. 11).

Obr. č. 10 a č. 11: Poměr dotázaných žen a mužů ve Slavonicích a ve Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Věková struktura

Věková struktura byla v dotazníku rozdělena do 4 kategorií. Ve Slavonicích i ve Waidhofenu je na základě dotazníku nejpočetnější skupina ve věku 46 až 60 let, ke které se přihlásilo 34 % respektive 32 % dotazovaných. Ve Slavonicích následují dvě početně vyrovnané skupiny 15 až 30 let a 31 až 45 let, které čítají 21 % respektive 23 % dotazovaných. Ve Waidhofenu je to 28 % ve věku 15 až 30 let a 24 % zastupuje skupinu 61 let a více. Ti jsou ve Slavonicích s 15 %

nejméně početnou skupinou. Ve Waidhofenu je nejméně lidí ve věku 31 až 45 let – pouhých 16 %.

Nejzajímavější rozdíly ve statistikách obou měst je početnější zastoupení nejmladší dotazované skupiny ve Waidhofenu – Slavonice nejsou pro mladé příliš atraktivní, a zároveň až překvapivě malá populace nejproduktivnější věkové skupiny 31 až 45 let. Zároveň je třeba říci, že Waidhofen je demograficky starší než dosídlené Slavonice.

Obr. č. 12: Procentuální zastoupení věkových skupin ve Slavonicích

Slavonice

21 %

věková skupina
15 až 30

23 %

věková skupina
31 až 45

34 %

věková skupina
46 až 60

15 %

věková skupina
61 a více

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Obr. č. 13: Procentuální zastoupení věkových skupin ve Waidhofenu

Waidhofen

28 %

věková skupina
15 až 30

16 %

věková skupina
31 až 45

32 %

věková skupina
46 až 60

24 %

věková skupina
61 a více

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Vzdělanostní struktura

Vzdělanostní struktura dotazovaných se ve Slavonicích nejvíce klonila ke středoškolskému vzdělání bez maturity, kde se jedná zejména o učňovské školy (39 %). Druhou nejpočetnější skupinou jsou středoškoláci s maturitou (29 %). Následují obyvatelé se základním dosaženým vzděláním (17 %) a nejméně početnou skupinou jsou dle dotazníku ve Slavonicích vysokoškoláci (15 %). Až na vysokoškolské vzdělání tato čísla kopírují průměr v jihočeském kraji i průměr celorepublikový. Z těchto tří hierarchicky uspořádaných celků je ve Slavonicích překvapivě největší zastoupení vysokoškoláků (oproti 12 % v jihočeském kraji a 14 % celorepublikově)

Obr. č. 14: Vzdělanostní struktura ve Slavonicích

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Ve Waidhofenu je struktura vzdělání podobná jako ve Slavonicích, až na nepatrně nižší počet obyvatel se základním vzděláním, který je úměrně velký nárůstu ve vysokoškolském vzdělání.

Obr. č. 15: Vzdělanostní struktura ve Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Zaměstnanecké poměry

Zaměstnanecké poměry ve Slavonicích se vyznačují vysokým množstvím zaměstnanců (39 %), ale také velmi výrazným počtem důchodců (29 %).

Obr. č. 16: Procentuální zastoupení zaměstnaneckých poměrů ve Slavonicích

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Ve Waidhofenu je počet důchodců o 12 % nižší. O stejné procento je zároveň vyšší počet zaměstnanců.

Obr. č. 17: Procentuální zastoupení zaměstnaneckých poměrů ve Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Odvětví

V rámci 10 odvětví, ze kterých měli dotazovaní účastníci průzkumu na výběr, se až na kategorii ostatní s 19 % nejvíce lidé nejvíce klonili k průmyslu – rovněž 19 %. Dalším v pořadí byla administrativa, obchod, cestovní ruch a zemědělství a lesnictví.

Obr. č. 18: Zastoupení sektorů zaměstnání ve Slavonicích

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Ve Waidhofenu byl až na kategorii ostatní nejdominantnějším odvětvím obchod, následovaný silným zastoupením ve školství a vědě a ve zdravotnictví a sociální péči. Právě v těchto 3 statistikách jsou nejvýznamnější rozdíly mezi městy Slavonice a Waidhofen.

Obr. č. 19: Zastoupení sektorů zaměstnání ve Waidhofenu

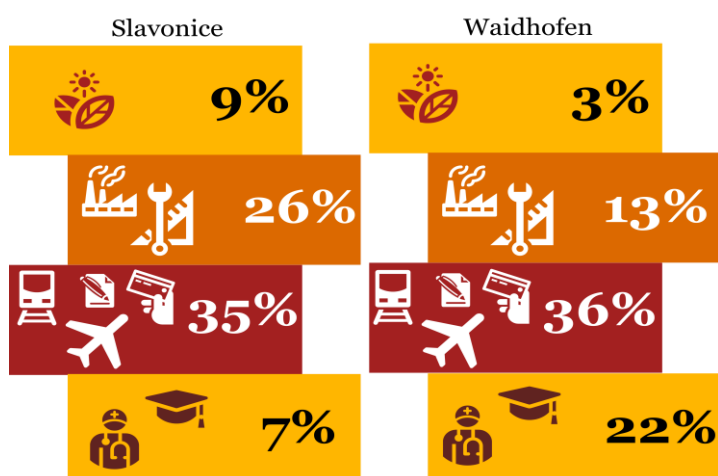

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Sektor zaměstnání

Pokud bychom jednotlivá odvětví sloučili a na základě hospodářské činnosti rozdělili do 4 skupin na primér, sekundér, terciér a kvartér, ukáže se nám diametrální rozdíl hned na první pohled. V sektoru služeb je v obou městech stejný a sektor zemědělství relativně podobný. Propastný rozdíl je však v zastoupení dotazovaných občanů v kvartéru, kterou Slavoničtí nahrazují dominantním zastoupením v průmyslu.

Obr. č. 20: Sektorové rozdělení obyvatel ve Slavonicích a Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

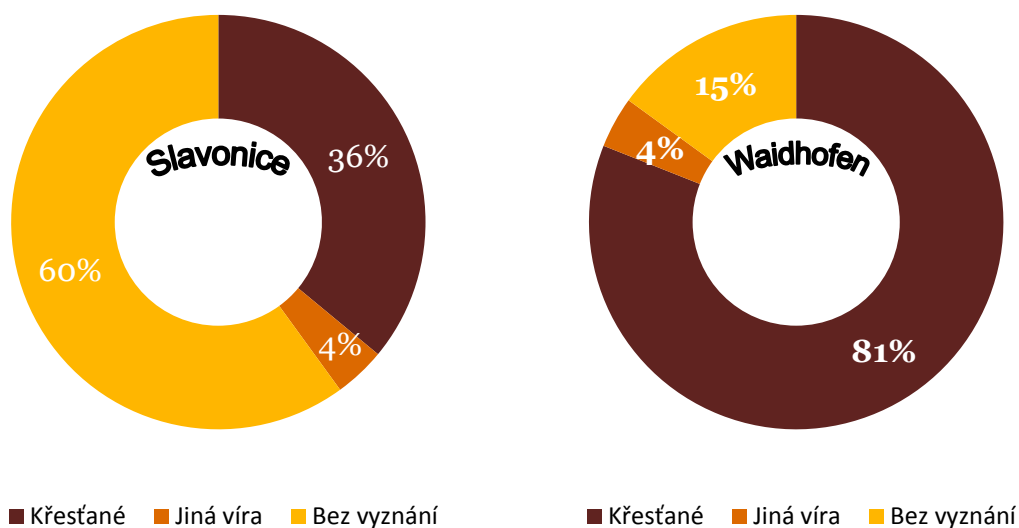
Náboženství

Poslední statistikou ze série identifikačních otázek, kterou v této práci rozebírám, je kategorie náboženství. Účastníci průzkumu mohli zvolit ze tří možností:

- Křesťanství
- Jiné náboženství/víra
- Bez vyznání

I zde jsou rozdíly naprosto diametrální. Zatímco v římskokatolickém Rakousku se ve Waidhofenu ke křesťanství hlásí 81 procent, ve Slavonicích nemá křesťanství ani poloviční zastoupení. Křesťanskou víru jako svou náboženskou orientaci označil ve Slavonicích pouze každý třetí dotázaný občan. V obou městech je shodné procentuální zastoupení jiné než křesťanské víry (4 %). Ve Slavonicích je pak dominantní počet obyvatel bez vyznání.

Obr. č. 21: Náboženství ve Slavonicích a Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Shrnutí charakteristiky souborů

V obou městech bylo dotázáno stejné množství obyvatel. Jejich struktura je rámcově podobná. Obě populace jsou genderově vyvážené téměř shodně. Věkové rozvrstvení je řádově také v mezích. Nepatrný rozdíl v zastoupení nejmladší populace ve Waidhofenu, je následně vykompenzován zvýšenou populací do 45 let ve Slavonicích. Školní a zaměstnanecké poměry si vzájemně také odpovídají (až na dominanci důchodců na úkor zaměstnanců ve Slavonicích). Největší rozdíly jsou pak patrné v odvětví. Slavonice nad Waidhofenem dominují v počtu zaměstnaných v priméru a sekundéru. Musil a Müller (2008) tento znak považují za základní charakteristiku periferie. Waidhofen naopak dominuje v kvartéru (školství, věda a zdravotnická a sociální péče), kde předčí Slavonice téměř trojnásobně. Z hlediska konkrétních odvětví se pak diametrální rozdíl týká zaměstnanosti v průmyslu ve Slavonicích a ve zdravotnictví a školství ve Waidhofenu.

Kromě rozdílnosti odvětví nalézáme mezi českou a rakouskou obcí i absolutní protipóly v otázce náboženství. Další náboženství kromě křesťanství jsou zastoupena totožně. Rozhodující je právě zmíněné křesťanství, ke kterému se hlásí pouze třetina slavonických a přes 80 % waidhofenských obyvatel.

4.4. Analýza výsledků dotazníkového šetření

V rámci dotazníkového šetření bylo v každém městě dotázáno 149 obyvatel. Výsledky dotazníkového šetření byly zpracovány v souladu s teoretickou koncepcí a rozděleny do následujících kategorií:

- spotřeba,
- sociální kapitál,
- vztah k obci
- a vztah k postindustriálním hodnotám.

Každá sekce je zakončena shrnutím výsledků, na jehož základě je zpracováno i kompletní shrnutí celého šetření.

4.4.1. Spotřeba

Část dotazníku týkající se nákupu potravin a vybavení domácností byla formulována s cílem zjistit způsob chování spotřeby na periférii. Zaměřil jsem se na obě spektra, jak pro oblast komodit pro život nezbytných, které spotřebitelé mnohdy nakupují denně a zpravidla nakupují v místě spotřeby, tak pro nákupy vybavení do domácností, kdy se jedná o zboží dlouhodobě využívané jednorázovým nákupem. Zde vycházím z předpokladu, že potraviny se budou více nakupovat v místě spotřeby a za vybavením domácností bude na periférii nutné vyjíždět. Spotřeba je úzce provázána s poptávkou. Fekete (2011) ve svém výzkumu tvrdí, že poptávka založená na postmoderních hodnotách je specifická svou kulturní a environmentální složkou. V rámci těchto hodnot je dominantním faktorem nabídka zdravého a nezávadného jídla, nabídka čistých stravovacích a obchodních zařízení, která pomáhají udržovat životní prostředí a přírodu jako takovou. Fekete (2011) dává důraz i na historický kontext a tradice. Třebaže technologie pokrok je nezastavitelný a nevyhnutelný, pro rozvoj postindustriální společnosti je třeba ho řádně zkombinovat s tradičními technikami.

V této sekci pracuji s místní lokální produkcí v kontrastu se supermarketem. Pro přehlednost tyto pojmy definuji.

Geografie maloobchodu definuje lokální produkci a distribuci konečných výrobků jako maloobchodní síť, která naplňuje základní lidské potřeby (Szczyrba, 2000) a také přispívá do lokální ekonomiky města (Spilková, 2012). Její charakter je dán velikostí sídla, jeho funkcí v systému okolních obcí a rozmístěním obyvatelstva. Tyto faktory jsou lokálně-produkční sítí zpětně formovány a ovlivňovány (Mikulčická, 2013). Specifické sociální vazby, struktura měst a síť maloobchodu mají vliv na celkový rozvoj regionu (Cimler, 1997).

Naproti tomu je supermarket dle definice druh prodejny s rozlohou minimálně 400 m², kde v nabízeném sortimentu zboží převažují potraviny (Szczyrba, 2000). Jedná se o součást nadnárodní obchodní společnosti. V současné době nemají supermarketem povinnost nabízet produkty domácích výrobců.

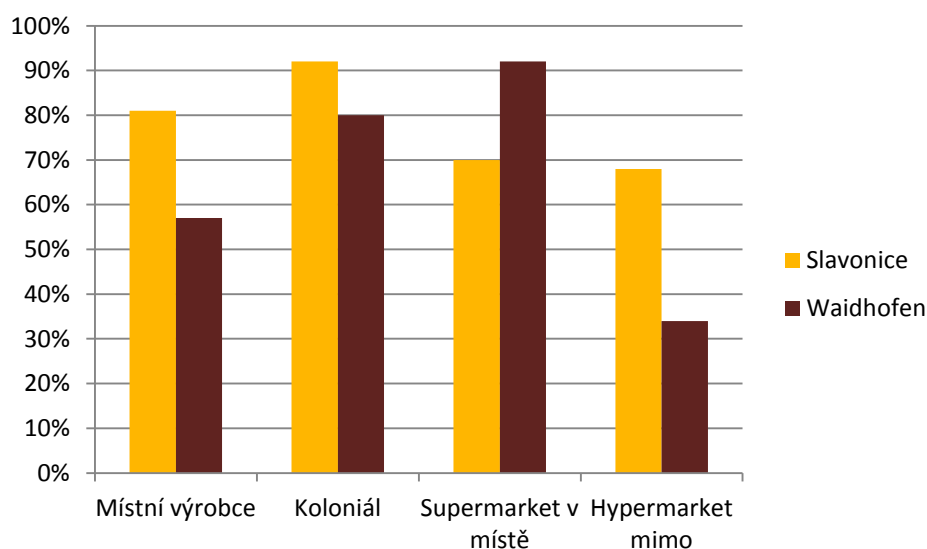
Nákup potravin

Ve Slavonicích nakupuje téměř polovina obyvatel u místního výrobce několikrát týdně. Jen minimum obyvatel nenakupuje u místních výrobců vůbec. Waidhofen dosahuje v této statistice hodnot více než dvojnásobných (viz obrázek č. 22). Téměř 90 % dotázaných ve Slavonicích nakupuje v místním koloniálu alespoň jednou týdně (dvě třetiny z nich tam nakupují ob den). Ihned první statistika vyvrátila předpoklad o stavu spotřebního chování na české a rakouské periferii. Při dodatečném dotazování obyvatel, co konkrétně u místních výrobců nakupují, uvedli Rakušané převážně mléko. Ve Slavonicích to bylo maso. Zatímco jsem očekával, že díky udrženým tradicím budou ve Waidhofenu lidé nakupovat mnohem častěji u místních výrobců, opak je pravdou. Na základě výzkumu a následného dotazování obyvatel usuzuji, že ve Slavonicích jde o menší, ale časté nákupy, zpravidla mnohokrát do týdne. Většina obyvatel nakupuje pravidelně několikrát do týdne v místních supermarketech, v místním koloniálu a téměř polovina dotázaných nakupuje několikrát do týdne i u místního výrobce. Tento fakt může být náznakem pozitivního trendu touhy po kvalitních potravinách, zároveň však také náznakem tlaku na cenu. Téměř polovina obyvatel Slavonic občas nakupuje v hypermarketu mimo obec. Lze zde odhadnout trend méně častých, ale o to větších nákupů mimo obec. K internetovému nakupování potravin se z respondentů nepřiklonil vůbec nikdo.

Oproti tomu ve Waidhofenu je trend větších a méně častých nákupů v supermarketu v obci. U místního výrobce jsou nákupy pouze zřídka a většina obyvatel nenakupuje téměř vůbec.

V místním koloniálu nakupuje téměř polovina respondentů několikrát týdně, ale deset procent ze všech dotázaných tam nenakupuje nikdy. Zajímavým trendem je nezájem obyvatel Waidhofenu pro výjezd za nákupy potravin mimo obec. Důvodem může být dostatečně kvalitní nabídka uvnitř obce. Oproti Slavonicům, kteří jsou ohledně nákupu potravin na internetu zcela skeptičtí, ve Waidhofenu téměř pětina všech respondentů odpověděla kladně na občasně internetové nákupy potravin.

Obr. č. 22: Nákupy v místních specializovaných obchodech ve Slavonicích a Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Z hodnot signifikance v tabulce č. 4 vyplývá, že ve Slavonicích není nákup u lokálních výrobců ovlivněn pohlavím, věkem, vzděláním, sektorem jejich zaměstnání, ani tím, zdali zaměstnání vůbec jsou. Data mezi sebou projevila žádnou závislost. Oproti tomu o Waidhofenu můžeme říci, že nákup u lokálních výrobců ve Waidhofenu je ovlivněn zejména věkem a způsobem, jakým jsou zaměstnání. Z dotazníkového šetření vyplývá, že věková skupina 15-30 let nakupuje u lokálních výrobců nejčastěji.

Tab. č. 4: Hodnoty signifikance (alpha) pro Slavonice a Waidhofen ve výběru otázek týkajících se nákupu potravin

Otázka		Slavonice	Waidhofen
Nákup u místních výrobců	pohlaví	0,712	0,148
	věk	0,318	0,006
	vzdělání	0,166	0,717
	sektor	0,657	0,39
	zaměstnání	0,533	0,003
Nákup v místním supermarketu	pohlaví	0,712	0,187
	věk	0,263	0,751
	vzdělání	0,052	0,018
	sektor	0,017	0,585
	zaměstnání	0,008	0,002

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Poznámka: Proveden test χ^2 (chí kvadrát), signifikantní hodnoty jsou podbarveny

Situace u nákupu v místních supermarketech je mírně odlišná. V obou lokalitách je pro nakupování v lokálním supermarketu stěžejní vztah se zaměstnaností dotázaných. Ve Slavonicích je situace ovlivněna sektorem zaměstnání, přičemž nejvíce dotázaných charakterizovalo své odvětví jako „průmysl“. Ve Waidhofenu je dle dotazníkového šetření nejvíce zaměstnaných v sektoru „obchod“. Závislost zde však prokázána nebyla. Ve Waidhofenu navíc nákup v lokálních supermarketech ovlivňuje i dosažené vzdělání.

Biopotraviny

V rámci postindustriálních hodnot hrají svou úlohu také biopotraviny – fenomén moderní doby. Biopotraviny pak reprezentují vztah člověka k okolí a v rámci konzumace i vztah člověk k sobě samému.

Biopotraviny jsou oproti konvenčním potravinám produktem ekologického zemědělství, které souvisí s přirozeným chovem zvířat a nepoužíváním umělých hnojiv a pesticidů při výrobě. Snaží se zahrnout široké spektrum výrobků s vysokou nutriční hodnotou jako zdravý základ pro vyznavatele jakéhokoli životního stylu. Hlavní odlišné faktory biopotravin jsou v jejich zpracování, výrobě a způsobu pěstování (Štěrbová, 2011). Značení biopotravin v ČR podléhá evropské legislativě a zákonu 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství. Podle této legislativy

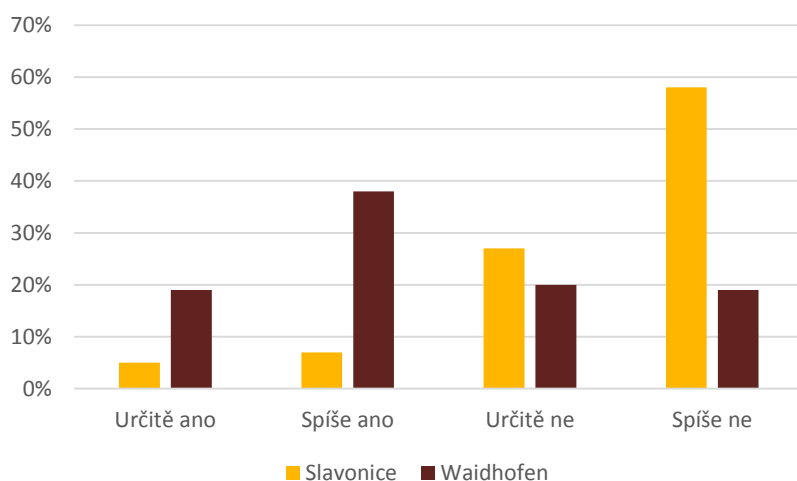
musí být každá potravina označená slovem BIO či jiným odkazem na způsob produkce v ekologickém zemědělství opatřena na obalu kódem organizace, která provedla kontrolu, zda výrobek skutečně splňuje zákonné podmínky pro biopotraviny (Sbírka zákonů České republiky, 2014).

V současné době je možné biopotraviny charakterizovat jako fenomén. Část populace je kupuje kvůli pozitivním účinkům na zdraví a příjemné chuti, část kvůli aspektům ekologického zemědělství a pozitivním dopadům na životní prostředí, ale existuje i značná část obyvatel, které k jejich nákupu podněcuje převážně soudobý trend ve spotřebě potravin (Bártová, Bárta, Koudelka, 2004). Poslední zmíněná skupina sice nevypovídá o kvalitě života a zdravém životním stylu, ale na druhou stranu ukazuje míru otevřenosti daného území pro novinky a trendy.

Nákupy biopotravin jsou mezi Slavonicemi a Waidhofenem dramaticky odlišné.

Z obrázku č. 23 vyplývá, že Slavonice nejsou nákupu biopotravin vůbec nakloněny. Pouhých 5 % dotázaných uvedlo, že biopotraviny určitě nakupují. K obecnému nákupu biopotravin se dohromady kloní o něco více než desetina dotázaných. Naproti tomu, negativní postoj k biopotravinám převládá u 80 % slavonických obyvatel, z nichž necelých 60 % biopotraviny nekupuje zcela určitě.

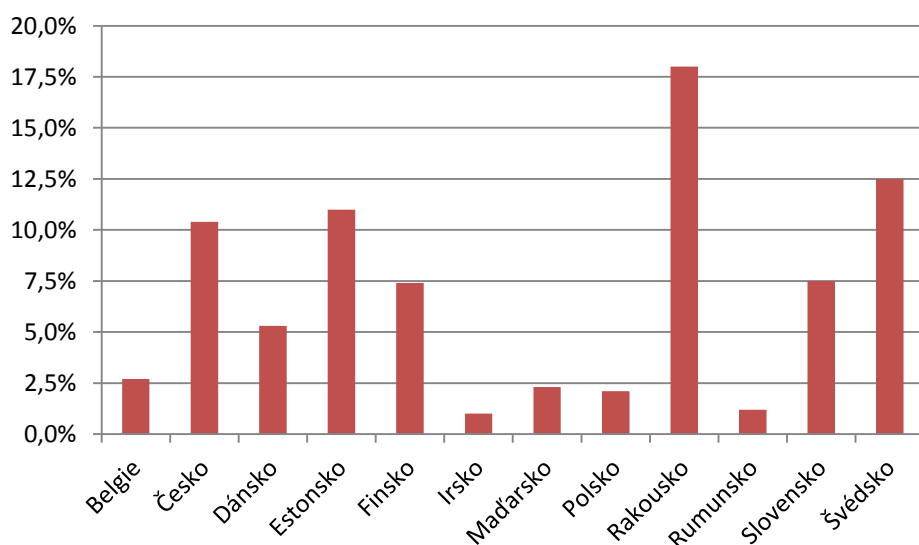
Obr. č. 23: Nákup biopotravin ve Slavonicích a Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Situace ve Waidhofenu je diametrálně rozdílná. Necelých 60 % uvádí, že nákup biopotravin provozuje. Důvodem může být i rozdílná situace v podíl ekologicky obhospodařované půdě v obou zemích (viz obrázek č. 24). Zatímco Rakousko je v rámci vybraných zemích v EU absolutní jedničkou, Česko je má na svém území téměř poloviční hodnotu podílu ekologicky obhospodařované půdy. Ve srovnání s ostatními zeměmi je v žebříčku ale stále poměrně vysoko.

Obr. č. 24: Podíl ekologicky obhospodařované půdy z celkové výměry půdy ve vybraných zemích EU v roce 2009

Zdroj: EUROSTAT, staženo dne 3.2.2014

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/The_EU_in_the_world_-_agriculture,_forestry_and_fisheries

Dalším důvodem pro nižší četnost nákupů biopotravin v Česku je nedůvěra s jejich pořízením spojená. Že jsou Češi v rámci nákupů biopotravin obecně nedůvěřiví je patrné i z průzkumu moravského Deníku. Vyplývá z něj, že lidé jsou v jejich pořizování spíše skeptičtí: „Nemám v ně důvěru, takže biopotraviny vůbec nekupuji. A jaký mám pro to hlavní důvod? Vůbec nevíte, kde jsou vypěstované. Je rozdíl, když si něco vypěstujete doma, to alespoň víte, co máte," sdělila čtyřicetiletá účastnice průzkumu. „Jestli se nepletu, tak jsem si už nějakou biopotravinu koupil. Jednalo se o jogurt. A jaký jsem z něho měl pocit? Chutnal jako kterýkoli jiný jogurt. Podle mě není pravda, co se o biopotravinách všechno říká. Netvrdím přímo, že jsou špatné, jen se domnívám, že jsou zcela zbytečně předražené," uvedl další účastník (Deník, 2014).

Struktura obyvatel nakupujících biopotraviny není příliš překvapivá. Jak již ve svém výzkumu identifikoval Bowyer (2005), biopotraviny zajímají především lidi v nejproduktivnějším věkovém rozpětí mezi 30 a 40 rokem. Ve Slavonicích i ve Waidhofenu dochází v tomto případě ke shodě - věková skupina souhlasí s Bowyerem, v našem případě se jedná o rozpětí mezi 31 – 45 rokem života. Vzděláním jsou to především středoškoláci. Ve struktuře odvětví se zde žádná specifická skupina nijak neodlišila od ostatních (po součtu nám nepatrně vládne sektor služeb), stejně jako v otázce zaměstnanosti. Jediná skupina, která se hlásí ke statusu „důchodce“ je v tomto případě výrazněji pod průměrem.

Důvodem pro preferenci biopotravin jsou ve Waidhofenu i stravovací návyky Rakušanů. Z průzkumu rakouského ministerstva pro život vyplývá, že Rakušané mají tendenci jíst pravidelně, dávají přednost hotovým jídlům a tradiční kuchyni. Valná většina má v poledne oběd. Pokračující nárůst vykazují jídla s nízkým tukem a vegetariánské potraviny (Rakouské ministerstvo pro život, 2014). Z výsledků je patrná i snižující se citlivost vůči cenám.

Z mezinárodního projektu FOOD naproti tomu vyplývá, že v české stravovací návyky tak pevné normy nemají. Každý druhý člověk v Česku během pracovního týdne neobědvá. V ostatních státech západní Evropy je to průměrně jeden z pěti, kdo neobědvá na pravidelné bázi. 5 % Čechů také uvedlo, že jejich den začíná bez snídaně. Z průzkumu dále vyplývá, že Češi si s oblibou dopřávají vydatné polévky, velké porce jídla, slazené nápoje a pivo. Pořizování jídla je motivované finančně i časovou dostupností (Edenred CZ, 2014).

Nákup vybavení domácností

Ve Slavonicích se potvrzuje hypotéza výjezdů za nákupy vybavení domácností za hranice obce. Pouhých dvacet procent slavonických občanů nakupuje vybavení domácnosti ve specializovaných obchodech přímo ve Slavonicích. Do lokálních supermarketů pak nezavítá ani 5 % (zde je však nutné vzít v potaz, že dotazovaní mohli nesprávně pochopit pojem *supermarket v místě bydliště*). Oproti tomu 80 % dotázaných slavonických obyvatel uvedlo, že vybavení domácnosti nakupují v supermarketu/hypermarketu mimo obec. Tento trend vychází z neoklasické teorie Alfreda Marshalla založené na nabídce a poptávce. (Marshall, 1890). V obci velikosti Slavonic (2 500 obyvatel) není dostatečná poptávka na vznik supermarketu specializovaného na elektroniku a vybavení domácnosti. Toto nepotravinářské zboží nespadá do každodenního spotřebního koše obyvatel, proto je i nabídka v místě bydliště omezena.

Z demografického hlediska jsou nákupy vybavení domácnosti přímo ve Slavonicích specifické pro věkovou skupinu 46 let a více, převážně s výučním listem a zaměstnáním v odvětví průmyslu. Obyvatelé vyjíždějící za nákupy za hranice obce jsou také starší ročníky, ale liší se zejména v dosaženém vzdělání – většina z nich má alespoň střední školu s maturitou a plná čtvrtina pak i vzdělání vysokoškolské.

U Waidhofenských je situace obrácená. Více než polovina z dotázaných nakupuje vybavení domácností přímo ve Waidhofenu ve specializovaném obchodě. Téměř polovina pak zavítá i do supermarketu s tímto zbožím, rovněž v místě bydliště. Za nákupy mimo obec potom vyjíždí pouze téměř třetina (viz obrázek č. 25).

Obr. č. 25: Porovnání nákupů vybavení domácnosti mimo obec ve Slavonicích a ve Waidhofenu

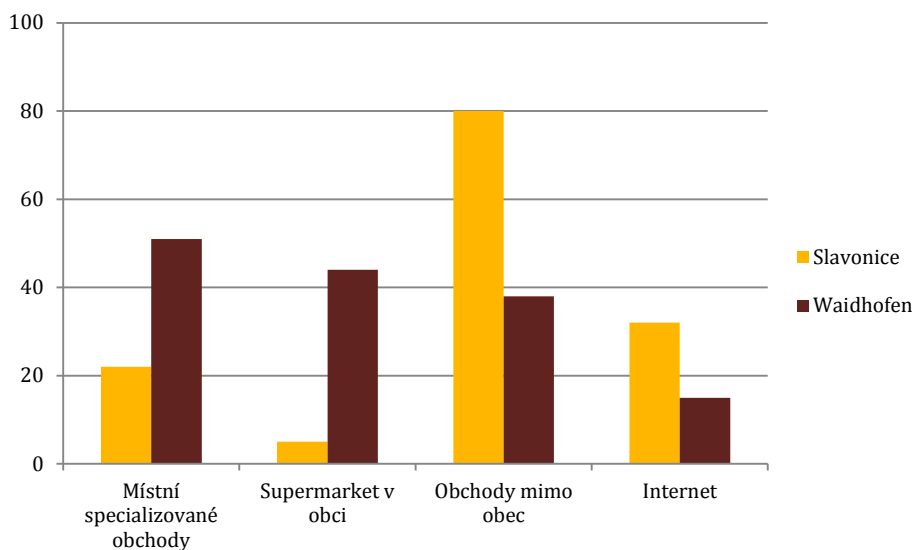

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Demografická charakteristika populace nakupující ve Waidhofenu ve specializovaném obchodě ve Waidhofenu je postavena na dominanci žen, kterých je v této skupině zastoupeno přes 70 %. I zde se jedná o populaci starších obyvatel. Na rozdíl od Slavonic jich ale téměř třetina disponuje vysokoškolským vzděláním.

Obrázek č. 26 znázorňuje největší rozdíly mezi Slavonicemi a Waidhofenem v otázce nákupů vybavení domácnosti. Z grafu je patrné, jak jsou Slavonice zaměřené na nákupy zvenčí, na rozdíl od Waidhofenu, kde je patrná určitá sounáležitost s lokálním prostředím a preference nákupů uvnitř obce. Tento jev je možné pozorovat i z nákupů prostřednictvím internetu, který využívá pro nákupy vybavení domácnosti třetina Slavonických a ani ne osmina obyvatel Waidhofenu.

Obr. č. 26: Procentuální zobrazení nákupů vybavení domácností

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Sekce otázek týkající se spotřeby byla uzavřena otázkami, zdali obyvatelé cíleně preferují místní výrobky a služby od místních provozovatelů a zdali by obec měla více podporovat místní produkty a služby pro místní podnikatele.

V preferencích lokálních výrobků nejsou Slavoničtí jednotní. Třetina z nich se na otázku, zda cíleně dávají přednost místním výrobkům nebo službám od místních provozovatelů, kloní k možnosti „určitě ano“. Téměř třetina pak vyjadřuje svůj postoj jako „spíše ano“ a necelá třetina odpověděla „spíše ne“.

Důvodem pro takto relativně nízký zájem o lokální produkci je zpřetrhání lokálních vazeb. V průběhu první poloviny dvacátého století prošly Slavonice, stejně jako zbytek republiky značnými změnami. Války, odsuny, vysídlení, znárodnění majetku, dosídlení a privatizace způsobily, že lokální obyvatelstvo ztratilo jakýkoliv vztah k domácí produkci. Historie rodinných firem byla narušena až zpřetrhána. Některé firmy po revoluci navázaly na původní produkci, jiné ne. Mnoho z nich zaniklo úplně. Množství nových firem také vzniklo. Nemají však historický kontext a než si k nim obyvatelstvo vybuduje vztah, chvíli to potrvá.

Poslední otázkou týkající se spotřeby byl dotaz na podporu lokálních výrobců. Měla by obec podporovat místní produkty? 57 % dotázaných obyvatel Slavonic odpovědělo: „Určitě ano, obec by měla podporovat místní produkty.“ Třetina dotázaných se kloní k možnosti „Spíše ano“. Záporné odpovědi jsou nevýrazné.

U waidhofenských obyvatel je náklonnost k lokální produkci markantnější. Domácí výrobky a služby s jistotou cíleně volí více než polovina dotázaných. Odpověď spíše ano pak volí třetina dotázaných. V součtu jsou to plně tři čtvrtiny dotázaných obyvatel, kteří preferují nakupovat u lokálních výrobců. Naprostou nedůvěru vůči domácím produktům vyjádřil pouze jeden člověk za 150 dotázaných.

Promítneme-li si závěrečné otázky, je patrné, že Češi i Rakušané se domnívají, že koncept lokální výroby je správný, mají k tomu však rozdílný přístup. Rakušané lokální výrobce podporují přímo. Nakupují u nich, cíleně preferují jejich výrobky a služby a za hranice města se kvůli nákupu snaží vyjíždět jen minimálně. Kromě toho jsou přesvědčeni, že domácí výroba a služby by měly být podporovány i obcí.

Protože v Rakousku stejně jako v ostatních částech západní Evropy proběhl rozvoj supermarketů o několik desetiletí dříve než v ČR (Mikulčická, 2013), dochází zde také dříve i k opětovné náklonnosti k lokální produkci. Tato náklonnost je založena na konceptu ekonomické lokalizace, která předpokládá, že ekonomika funguje na využívání především vlastních lokálních zdrojů (Hines, 2000). Rakušané pravděpodobně preferují lokální potravinové sítě z důvodů definovaných Holtem (2007) přímých osobních vazeb na dodavatelské řetězce, oproti nadnárodním řetězcům, které jsou naopak anonymní a jejich produkty odosobněné. Britská Soil Association (2013) definuje lokální potravinový trh jako *„(...) systém výroby, zpracování a obchodování založený primárně na organických a udržitelných formách produkce potravin, kde fyzická a ekonomická aktivita z velké části probíhá a je kontrolována na území lokality či regionu, kde proběhla výroba, což přináší zdravotní, ekonomické, environmentální a sociální výhody komunitám v této lokalitě“* (Mikulčická, 2013). Ve zkratce lze říci, že obyvatelé Waidhofenu vidí v lokální produkci přínos, sami ji podporují, cíleně volí lokální produkty a jsou přesvědčeni, že by lokální produkce měla být podporována i obcí.

V České republice je situace odlišná. Za rozdíly stojí především historický kontext. Zaběhlá lokální produkce za první republiky byla nejprve narušena druhou světovou válkou a následně byl její charakter v období komunistické totality zcela přetvořen. Všechny soukromé subjekty a obchodní živnosti byly zestátněny. Centrální plánování mělo paradoxně za následek, že díky pojízdným a kamenným prodejnám byl český venkov lépe maloobchodně vybavený než lokální produkce v západní Evropě a potažmo i v Rakousku (Szczyrba, 2000). Nástupem tržního hospodářství došlo k zásadní transformaci (Spilková, 2012). Rozpad státních podniků

a přeměna vlastnických forem prostřednictvím privatizace zprvu iniciovala nárůst soukromých prodejců a producentů. Koncem devadesátých let proběhla druhá fáze, kdy expandovaly velkoplošné supermarkety (Szczyrba, 2000). Český venkov pak potkává stejná situace, jako proběhla o něco dříve na západě. Prostorová koncentrace velkoobchodních řetězců spolu s větší automobilitou a poměšťováním vesnického obyvatelstva vedla k dramatickému úbytku lokálních prodejců na venkově (Szczyrba, 2000). Nástup tržního hospodářství a otevření mezinárodního trhu nezměnil pouze podobu vlastnické a organizační struktury maloobchodu, změnila se i podstata nakupování a chování kupujících (Spilková, 2012). Ačkoliv nevydělávající prodejny ve městech zanikly a venkovská území jsou v zájmu developerských a investičních projektů jen okrajově. Proto míst, kde mohou obyvatelé venkova reálně nakupovat, ubývá (Spilková, 2012). Nárůst počtu supermarketů snižuje počet lokálních obchodů s potravinami a rovněž i počet lokálních producentů potravin. Změna producentско-spotřebitelských vztahů rozkládá tradiční síť maloobchodu (Spilková, 2012).

Převážná část obyvatel Slavonic si dle dotazníkového šetření také uvědomuje, že je lokální produkce důležitá a obec by ji spolu s lokálními službami měla podporovat. Sami se pak v opětovné změně producentско-spotřebitelských vztahů příliš neangažují. Nákup u lokálních producentů nezavrhují. Velká část ho aktivně často využívá a v této aktivitě dokonce předčí i obyvatelé ve Waidhofenu. Jejich zájem ale není cílený. Chování jejich spotřeby tkví v přítomnosti jednoho supermarketu, který patří do nadnárodního řetězce, kde si opatří téměř vše, co potřebují. Za většími méně častým nákupy vyjíždí za hranice obce.

4.4.2. Společenské aktivity, důvěra a míra angažovanosti

Z výzkumů periferií (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, 2005 a 2008) je patrné, že pro vývoj periferií je nadále určující pozice v sídelní hierarchii a že slábne význam ekonomických aspektů jejich rozvoje. Zde se větší význam přisuzuje aspektům sociálním a kulturním (Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010, s. 208). Právě tyto sociální a kulturní aspekty jsou pod souhrnným názvem „sociální kapitál“ jedním ze základních znaků fungující společnosti. Lokality, regiony, státy a komunity v nich žijící se lépe vyrovnávají s případnými nepříznivými podmínkami (v našem případě překonávají svou polohovou nevýhodu) a mají šanci dosáhnout vyšší vyspělosti, pokud je v dané oblasti lepší úroveň sociálního kapitálu (Sýkora, Matoušek, 2009). V závislosti na dělbě práce a rostoucímu propojování společnosti je sociální kapitál jedním z klíčových faktorů regionálního rozvoje. S rostoucí vzájemnou

spoluprací se zvyšuje šance na dosažení cíle. Přidaná hodnota sociálního kapitálu je především založená na kvalitě i kvantitě sociálních interakcí. Pro jejich fungování jsou důležitá vzájemně akceptovaná pravidla sociálních vztahů, kterým musí zainteresovaní aktéři důvěřovat, a které musí být příslušnými institucemi podporovány a zajišťovány. Dle Putnama (1993) je sociální kapitál vlastností organizace sociálního systému. Její primární znaky usnadňující efektivní fungování společnosti jsou: interakce mezi jednotlivými aktéry, společně sdílené hodnoty a názory, důvěra v nastavená pravidla a v neposlední řadě důvěra ve společnost a sociální skupinu (Putnam, 1993). *Sociální kapitál představuje takové sociální vazby, které ulehčují koordinaci a kooperaci mezi lidmi, tím snižují transakční náklady a zvyšují efektivitu celého systému. Sociální kapitál je propojením mezi jednotlivými aktéry, které jim umožňuje efektivněji dosahovat společných cílů* (Sýkora, Matoušek 2009, s.2).

Definice sociálního kapitálu může být pojata z individuálního, ale také z kolektivního hlediska. Jinými slovy je to sít' individuální sít' kontaktů, které může jedinec využít ke svému prospěchu (Bourdieu, 1986) a kolektivního pojetí v podobě veřejného statku s vlastnostmi sociální organizace (sít', důvěra, normy a hodnoty), která usnadňují koordinované jednání a přispívají k výkonnosti společnosti (Putnam, 1993). Pro náš výzkum je zajímavější rozpracovanější definice kolektivního kapitálu od van Detha (2008), který ho dělí dle strukturálních a kulturních aspektů. Tyto znaky jsou pak klíčové při vymaňování periferií z perifernosti. Příkladem strukturálních aspektů je angažovanost ve spolecích a participace na veřejných aktivitách. Kulturním aspektem je pak důvěra ve spolek, sdílení hodnot a dodržování norem (Sýkora, Matoušek, 2009). Z mého pohledu je tedy možné považovat kulturní, tak i strukturální aspekty za důležité faktory rozvoje periferií.

Mimo horizontálního rozdělení klasifikují Sýkora a Matoušek (2009) sociální kapitál i hierarchicky. Základními strukturálními typy jsou vnitroskupinový, meziskupinový a hierarchický. V rámci rozvoje regionu je nejefektivnější spolupráce meziskupinová založená na působení jednoho aktéra ve více různých sociálních skupinách zastoupených v různých úrovních (obec, region, kraj). Jako příklad bych uvedl sbor dobrovolných hasičů Slavonice, který má své zájmy jako sbor ve Slavonicích, ale zároveň má zájem jako celek čítající i ostatní sbory v Jindřichohradecku. Pro sociální kapitál hierarchicky propojující sociální skupiny je důležitá vazba na instituce. Hierarchická nadřazenost sociálních systémů přináší místním společnostem výhody v podobě vazeb na politické, administrativní a organizační činitele na

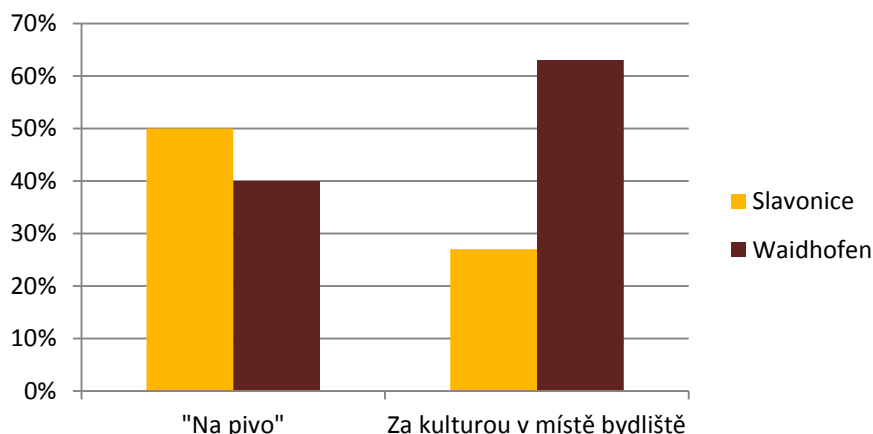
vyšších teritoriálních úrovních – regionální, národní nebo nadnárodní. Příkladem hierarchických vztahů mezi aktéry zastávajícími rozdílné mocenské pozice umožňuje níže postaveným efektivnější přístup k vnějším zdrojům a také jim dává větší možnosti pro ovlivňování rozhodnutí na vyšší úrovni.

V rámci této studie jsem pro hodnocení strukturálních aspektů použil jako hlavní faktory angažovanost ve spolcích a participaci na veřejných aktivitách. Váně (2012) uvádí, že s rostoucí angažovaností ve spolcích a sdruženích různé řádovostní úrovně stoupá i míra společenské interakce, která zároveň posiluje i občanskou participaci. Aktivní komunity jsou základním předpokladem pro rozvojový potenciál ve venkovských periferních oblastech s malým přirozeným rozvojovým potenciálem (Putnam, 1993).

Společenské aktivity

Ve Slavonicích i ve Waidhofenu je v rámci společenských a kulturních aktivit vysoká návštěvnost místních klubů, restaurací či hostinců s cílem setkávání. 40 % dotázaných obyvatel Waidhofenu označilo, že chodí „na pivo“ často. Ve Slavonicích dosáhla tato kulturní aktivita celých 50 % dotázaných obyvatel, kteří chodí na pivo pravidelně (viz obrázek č. 27). Rozdílná je však statistika návštěvnosti lokálních spolků. Ve Slavonicích nenavštěvuje místní spolky alespoň jednou měsíčně ani třetina obyvatel. Oproti tomu ve Waidhofenu se lokálních spolků alespoň jednou měsíčně účastní polovina dotázaných občanů. Ještě markantnější je stav návštěvnosti kultury v místě bydliště. Slavoničtí se měsíčně nedostali ani na 30 %. Ve Waidhofenu je účast více než dvojnásobná a překračuje hranici 60 % dotázaných. Výjezdy za kulturou mimo město jsou pro obě lokality vzájemně podobné. Časté výjezdy za kulturou mimo hranice obce podniká v obou lokalitách jen zanedbatelné procento dotázaných. Výjezdy na měsíční bázi se v obou obcích pohybují kolem třetiny dotázaných.

Obr. č. 27: Porovnání pravidelné týdenní návštěvy akcí ve Slavonicích a Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Z výsledných odpovědí lze usoudit, že obyvatelé Waidhofenu se kultuře věnují ve větší míře. Jak již bylo uvedeno výše, pravidelně se opakující sociální interakce uvnitř lokality přispívají ke zvýšení spolupráce a vzájemné důvěry. Regiony se sociálním kapitálem mají vyšší pravděpodobnost dosáhnout vyšší úrovně vyspělosti a lépe se vypořádávají s nepříznivými podmínkami a vnějšími vlivy – v našem případě tak region překonává svou perifernost a získává konkurenční výhodu nad ostatními periferními lokalitami (Putnam, 2000). Zájmová sdružení nejen posilují a reprodukují sociální kapitál, ale hrají i významnou roli na poli důvěry. Důvěra výrazně usnadňuje spolupráci mezi jednotlivými aktéry a přispívá tak k větší efektivitě rozvojových aktivit (Putnam, 1993).

Důvěra

Vazby v rámci sociálních skupin jsou založené na důvěře. Z toho důvodu v dotazníku hodnotím důvěru v různé společenské skupiny – rodiče, sourozenci, známí, kamarádi a sousedi, ale také důvěru v instituce a lokální aktéry – obec a církve.

Pro kvalitu i kvantitu sociálního kapitálu je důvěra základním prvkem. Ať pro elementární či komplexní síť, koncept důvěry je s konceptem sociálního kapitálu úzce provázán. Důvěra mezi členy sociální skupiny, síť či společenství a jejich důvěra v instituce a zastupující orgány je prospěšná pro fungování společenství jako celku. Jedním z prvních badatelů v oblasti důvěry byl americký sociolog James Samuel Coleman. Ten chápe důvěru a sociální kapitál jeho součástí jednostranných transferů vycházející z teorie racionální volby (Coleman, 1990).

Colemanovým pokračovatelem byl profesor Harvardovy univerzity Robert David Putnam, který právě důvěru označuje za horizontální vazby ve společnosti, na nichž je dle něj závislé přežití demokracie (Ryšavý, 2002). Na důvěře jsou založené vztahy mezi samostatnými jednotlivci i mezi aktéry jednotlivých sociálních skupin. Sdílené hodnoty a důvěra ve skupině podporují tvorbu sociálního kapitálu a tím přispívají ke vzájemné spolupráci jejich členů (Putnam, 1993). Dle Putnama je důvěra nástrojem ke kvantifikaci sociálního kapitálu ve společnosti. Britský sociolog Giddens (1998) definuje důvěru jako „důvěřivost v, nebo spoléhání se na, určitou vlastnost nebo atribut osoby nebo věci, či pravdivost určitého tvrzení“. Giddens (1998) ve své studii *Důsledky modernity* definuje dva základní druhy důvěry:

- tvářné závazky – důvěry v osoby
- a beztvářné závazky – důvěra v systémy.

Oba typy se navzájem nevyklučují a společně pomáhají udržet kvalitní sociální kapitál.

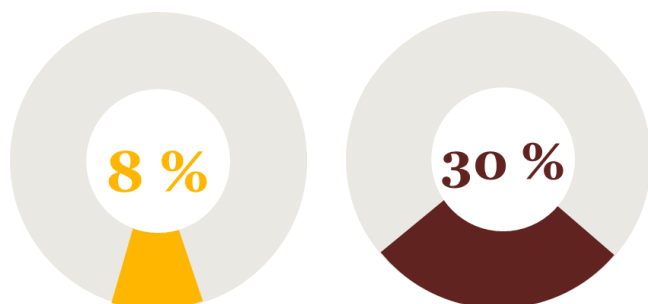
V dotazníku byla na tuto oblast zaměřena otázka: *„Kdybyste se dostal/a do problémů, které neumíte sám vyřešit (např. hledání práce, potřeba půjčit si peníze atd.), na koho byste se obrátil/a?“*.

Nejvíce zástupců ze Slavonických by se zcela jistě obrátilo na sourozence (43 %). Necelých 40 % by se určitě zeptalo i rodičů. Obyvatelé Waidhofenu nejprve preferují rodiče, pak až sourozence. Procentuální míra je však podobná. Odlišná situace nastává u důvěry v přátele a v obec. U přátel by se určitě nebo alespoň spíše ano hledalo zastání jen 40 % ze Slavonic, ale přes 60 % ve Waidhofenu. Důvěra v přátele je Giddensem popsána jako „sociální svazek vytvořený v podmínkách souběžné přítomnosti,“ a slouží k udržování trvalé důvěryhodnosti jedinců a jejich přátelských vztahů. Na jejich prohlubování se mimo jiné podílí i sledování pohledu, držení těla a gest a dodržování konvencí společenské konverzace.“ (Giddens, 1998)

U důvěry v obec je tento rozdíl ještě markantnější. Zatímco ve Slavonicích by se na obec v nouzi obrátilo pouze 8 % dotázaných, ve Waidhofenu by u obce hledalo zastání 30 % obyvatel (viz obrázek č. 28). Víra v obec spadá dle Giddense do typu beztvářných závazků - víra v symbolické znaky nebo expertní systémy. Souhrnným názvem jsou to abstraktní systémy. Jedinec, který svou důvěru vkládá do abstraktních systémů, nevěří v konkrétní osoby (představitel těchto systémů), ale v abstraktní formy. „Důvěra spočívá na víře ve správnost

principů, o nichž nikdo nic neví, nikoliv na víře v morální bezúhonnost (dobré úmysly) ostatních.“ (Giddens, 1998, s. 37). Abstraktní systémy jsou na důvěře závislé, ačkoli důvěra vložená do abstraktních systémů poskytuje jedinci menší psychologickou odměnu (může mít podobu pocitu morálního zadostiučinění), než je tomu v případě, kdy je důvěřováno osobám. Důvěra je do abstraktních systémů vkládána za účelem získání pocitu bezpečí (Mejzlíková, 2007). Běžní obyvatelé vkládají svou důvěru v expertní systém (v našem případě obec). Sami většinou netuší, na jakých principech celá obec funguje. Dle Giddense ale důvěra v expertní systémy nezávisí ani tak na plném proniknutí do těchto procesů, ani na schopnostech zvládnutí toho vědění, které tyto systémy plodí. Důvěra totiž není vkládána do konkrétních jedinců, ale v celý systém, kde je laik nucen důvěřovat kompetencím konkrétních zástupců.“ (Giddens, 1998, s. 33) Důvěra vzniká na základě předchozích zážitků, protože „*Víra v expertní systémy obsahuje určitý pragmatický prvek založený na zkušenosti, že takové systémy fungují tak, jak se o nich předpokládá.*“ (Giddens: 1998, s. 33). Důvěra je svobodná, volitelná a v průběhu času měnitelná. Vzniká na základě zkušeností a již naučené důvěře zakořeněné v osobnosti důvěřujícího jedince (Sztompka, 1999). Právě negativní zkušenosti obyvatel Slavonic mohou působit jako výrazná bariéra pro vložení své důvěry do obce. Po opakovaném vysídlení, dosídlení a aktuálním vysídlování se struktura lokálního obyvatelstva s obcí příliš neztotožňuje, což má za následek i nižší míru důvěry.

Obr. č. 28: Důvěra v obec ve Slavonicích a ve Waidhofenu (vpravo)

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Společná nedůvěra panuje k sousedům (v Česku i v Rakousku je to zhruba přes 10 %). Významný rozdíl není překvapivě ani u důvěry v církve, kde by jejich služeb využily 2 % Slavonických a 6 % z Waidhofenu.

Míra angažovanosti

Posledním otázkou zaměřenou na kvalitu sociálního kapitálu v dotčených obcích je míra angažovanosti.

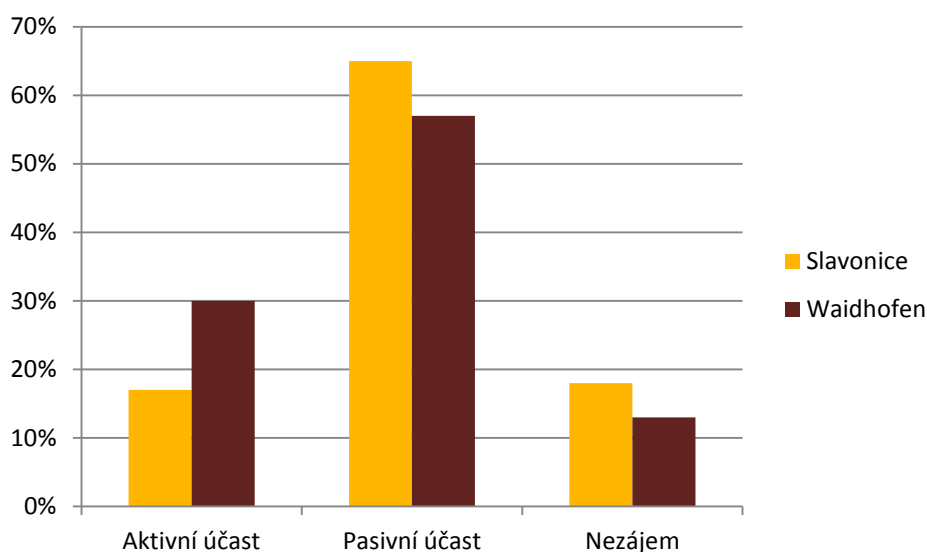
V liberální demokracii se menšina v rámci daných politických organizačních struktur podřizuje rozhodnutí většiny a tato většina je zároveň zavázána k respektování nezadatelných práv menšin a jednotlivců (Novák, 1997). V našem případě je cílovým objektem demokratického fungování regionální samospráva. Pro její fungování je na základě demokratického konceptu důležitá participace lidu. Ta bývá mnohdy založena pouze na volbách obyvatel do zastupitelstev. Pro kvalitní fungování obce a zlepšení sociálního kapitálu je však nezbytná větší participace lokálních obyvatel. Sounáležitost obyvatel s obcí roste s jejich zapojením do místního dění. Ať pasivním či aktivním způsobem, participace obyvatel posouvá teoretické projekty zvolené správy obce do reálných tvarů.

V našem dotazníku byli obyvatelé Slavonic a obyvatelé Waidhofenu tázáni, jak často se veřejných schůzí (míněno schůze zastupitelstva či jiné obecní schůze) účastní. Výsledky opět hrají ve prospěch rakouské obci. Zatímco ve Slavonicích se schůzí alespoň jednou měsíčně účastní 8 %, ve Waidhofenu na obecní schůzi alespoň měsíčně dorazí plná pětina obyvatel. Absolutní neúčast na veškerých možných obecních schůzích potvrdila ve Waidhofenu polovina obyvatel. Ve Slavonicích se těchto schůzí nikdy neúčastní téměř 70 %! Účastníci průzkumu dále specifikovali svou aktivitu na obecních schůzích. Absolutní nezájem o dění v obci a stejně jako o budoucnost obce vyjádřilo 18 % Slavonických a 13 % Waidhofenských obyvatel (viz obrázek č. 29). V pasivní účasti Slavoničtí své rakouské protějšky předčí téměř o desetinu. Dvě třetiny obyvatel Slavonic se diskuzí o dění v obci a o budoucnosti obce účastní, ale nepřichází s vlastními nápady ani do diskuze nijak nezasahují. Největší rozdíl je opět v aktivní diskuzi. Rakušané jsou výrazně aktivnější, necelá třetina z nich uvedla, že se diskuzí nejen účastní, ale aktivně na nich participují, přispívají s vlastními návrhy a budoucnost obce jim není cizí. Ve Slavonicích se k této aktivitě hlásí pouze šestina dotázaných.

Jestliže soubor roztřídíme podle jednotlivých sociodemografických skupin, některé kategorie se výrazněji odlišují. Můžeme říci, že lokální participace je v jakémkoliv z těchto podob více záležitostí žen než mužů - výše uvedenými činnostmi se zabývají častěji. Z věkových kategorií se jak ve Slavonicích, tak i ve Waidhofenu nejvíce aktivně angažují lidé mezi 46 a 60 lety. Není překvapením, že v obou skupinách jsou aktivními účastníky převážně vysokoškoláci zaměstnaní ve službách.

Pro Slavonice jsou negativní i výhledy do budoucna. Zatímco aktivní skupinu, kterou dění v obci zajímá a jsou do ní angažovaní, tvoří ve Waidhofenu mladí lidé do 30 let z 10 %, ve Slavonicích je tato statistika na pouhém jednom procentu. Mladí lidé ve Slavonicích svou budoucnost nevidí. Většina jich míří za hranice obce do větších měst a zbylá hrstka o budoucnost města zájem nejeví. Naproti tomu mladí, perspektivní a kvalifikovaní obyvatelé Waidhofenu v obci zůstávají ve větší míře než ve Slavonicích.

Obr. č. 29: Zájem obyvatel o budoucnost obce ve Slavonicích a ve Waidhofenu

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Z předchozích odstavců vyplývá, že obyvatelé Waidhofenu jsou v obci výrazně angažovanější a mají vůči ní i větší důvěru. Naopak necelé tři čtvrtiny obyvatel Slavonic se o dění v obci nezajímají a obecních schůzích se nikdy neúčastní. Z toho plyne i jejich velice zanedbatelná důvěra v obec. Důvodem může být, jak již bylo zmíněno výše, opakované vytržení vnější periferie z vývojového kontextu, zpřetrhání vazeb a vysídlení a opětovné dosídlení obyvatel. Nově dosídlení obyvatelé nikdy nezískali pocit sounáležitosti ani určitě obecní jednoty.

4.4.3. Vztah k postindustriálním hodnotám a tolerance

Následující část je zaměřena na vztah obyvatel k postindustriálním hodnotám. Ke zpracování této problematiky byla využita shluková analýza.

Shluková analýza je jednou z vícerozměrných statistických metod, která analyzuje, zda dochází ve zvoleném souboru dat ke shlukování neboli klastrování jednotlivých hodnot a to na základě

jejich podobnosti (Lukasová, Šarmanová, 1985). Jedná se tedy o jakousi kategorizaci dat dle jejich podobnosti. Cílem je vytvořit shluky (neboli Clustery – odtud pak cluster analysis) tak, aby do nich náležely podobné objekty z různých skupin. Podstatou je, že nesnižujeme počet jednotek, ale slučujeme je do skupin, jejichž počet je nižší než původní. Zařazovat jednotky do skupin má smysl pouze v případě, že každý z nich bude popsán prostřednictvím stejného souboru znaků.

Obě zkoumané lokality splnění náležitých základních požadavků pro použití shlukové analýzy:

- Požadavek nepřekrývání tříd
- Požadavek úplnosti klasifikace
- Požadavek jednotného kritéria klasifikace
- Skladebnost jednotek do jednotek vyššího či nižšího řádu

Pro účely mé analýzy byla zvolena Wardova metoda vycházející z analýzy rozptylu. Literatura hodnotí tuto metodu jako jednu z nejúčinnějších shlukových metod. Její účinnost je založená na minimálním součtu čtverců s vyjádřením euklidovské vzdálenosti. Nelze však využít pro všechny případy, protože je zde patrná tendence malých shluků, což v případě obsáhlého a vysoce diverzifikovaného souboru hodnot nenabývá vysoké účinnosti (Lukasová, Šarmanová 1985). Jednotky byly převedeny na Z-skóry. Následně byla použita metoda „Squared Euclidan distance“. Výsledný dendrogram rozděluje dotazovanou populaci Slavonic do skupin s podobnými názory a s respektem pro stejné hodnoty.

Jako indikátory pro definování těchto clusterů byly zvoleny následující otázky:

- Vadilo by Vám, kdyby Vaším vedoucím byla žena?
- Vadilo by Vám bydlet v sousedství romské rodiny?
- Vadilo by Vám bydlet v sousedství muslimské rodiny?
- Vadilo by Vám bydlet v sousedství homosexuálů?

Pro komplexní představu o dotčených obcích se budu nejprve věnovat Slavonicím a pak Waidhofenu. Výsledné závěry shrnu v navazující kapitole.

Slavonice

Ve výsledném dendrogramu byly identifikovány následující 4 shluky, které dělí Slavonice do 4 názorově odlišných shluků, které byly sestaveny s cílem o co nejnižší vnitřní názorovou variabilitu. Podrobné informace ke každé skupině jsou v tabulce č. 7.

- Shluk 1:

První shluk je nejpočetnější. Ze 149 dotazovaných obyvatel Slavonic do této skupiny patří téměř polovina. Tato skupina je specifická i svou velmi nízkou vnitřní názorovou variabilitou. Vyznačuje se vysokou tolerantností vůči všem zkoumaným jevům. Ze všech dotázaných skupin je nejvíce tolerantní vůči rovnosti žen. 70 % dotázaných z této skupiny odpovědělo, že by jim *určitě nevadilo*, kdyby jejich vedoucím byla žena. Ještě tolerantnější jsou pak vůči homosexuálům, kdy by téměř 80 % *určitě nevadilo*, kdyby měly homosexuály za sousedy. Vysokou toleranci pak projevují i vůči muslimským rodinám a oproti ostatním skupinám jsou hodně tolerantní i vůči Romům.

Převládajícími charakteristikami je ukončené středoškolské vzdělání s maturitou a zaměstnanecký poměr, nejčastěji ve službách a částečně také v průmyslu. Středoškolské vzdělání a sektor služeb zajišťuje této skupině základní přehled. Třetina zástupců této skupiny se hlásí ke křesťanskému náboženství, zbytek jsou převážně ateisté. Věkové rozložení je nejvíce zastoupené v rozmezí 46 až 60 let. Jedná se o vyzrálější skupinu, jedinci se narodili v 50. až 70. letech minulého století. I přes vyšší věkový průměr této skupiny se venkovští obyvatelé stali převážně tolerantními a svou pokrokovostí značně přispívají k překonávání polohové nevýhody své obce.

- Shluk 2:

Druhý shluk je méně početný a hodnota směrodatné odchylky je výrazně vyšší, než u předchozí skupiny. Ač se týká přibližně osminy všech dotazovaných, jejich názory nejsou vždy úplně jednotné. Nejvýraznější charakteristikou tohoto shluku je nulová tolerance homosexuálů. Tato skupina lze souhrnně označit za homofobní. Nikdo z dotazovaných by homosexuála za souseda nestrpěl. Dalším výrazným specifikem je i oproti ostatním skupinám velmi nízká tolerance muslimů a nižší tolerance romské rodiny v sousedství. Zajímavostí je poměrně vysoká tolerance ženy v podobě vedoucí.

Jedná se převážně o skupinu s absolvovaným učilištěm, která pracovala v průmyslu a v současné době je již v důchodu. Nejdominantnější věkovou skupinou je kategorie 61 let a více. Dotazovaní se narodili a velkou část života prožili v době, kdy byla homosexualita uváděna v odborných monografiích a později v systematických klasifikacích jako jedna z duševních poruch (McDermott, 1996). Literatura definuje homofobii jako strach z osob s homosexuální orientací, odpor nebo apriorní nedůvěra k nim, nebo jejich diskriminace (Šípošová, 1997). Vymezení a používání slova je kontroverzní, protože osoby vyjadřující se nepříznivě k homosexualitě nebo homosexuálně orientovaným osobám obvykle nepovažují své postoje za iracionální a nepovažují svá východiska za předsudky, zastánci práv homosexuálně orientovaných osob naopak mnohdy považují jakékoliv odmítavé názory automaticky za iracionální (Talandová, 1997). V roce 1993, kdy Světová zdravotnická organizace odebrala homosexualitu ze svého seznamu poruch (McDermott, 1996), bylo dotazovaným zástupcům tohoto shluku minimálně 42 let. Vezmeme-li v potaz, že stanovisko, kdy homosexualita není brána jako choroba, nebylo veřejností přijato ze sta procent ani po dvaceti letech, je pravděpodobné, že tato skupina své předsudky již nezmění.

Příčinou nízké tolerance vůči muslimům může být i náboženská orientace. Oproti ostatním shlukům se v této skupině více než 70 % hlásí ke křesťanské víře.

- Shluk 3:

Třetí shluk je z hlediska počtu nejméně početný. Společné hodnoty vyznává pod 10 % dotázaných. Jejich nejvýraznějším specifikem je vysoká tolerance muslimů (kde je však přítomna vysoká variabilita) se zároveň téměř stoprocentním ztotožněním se sexismem – nulová tolerance ženy ve vedoucí pozici. Tato dvě specifika jsou vzájemně provázána. Postavení žen v islámu je pro evropskou kulturu jen těžce pochopitelné. Vztah muslimů k ženám vychází z Koránu, kde je čtvrtá súra věnována ženám a majetkovým otázkám. I přesto, že Korán říká, že „vám z vás samých manželky stvořil, abyste u nich klid našli a vložil mezi vás lásku a dobro“ (Svatý Korán, 30:21), vykládá postavení žen i zavádějícím způsobem:

„Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednom z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a strážejí skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil strážet. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.“ (Svatý Korán, 4:34).

Dle názoru Browna a jeho esencialistického přístupu je sexismus charakterizován jako posuzování jednotlivce dle charakteristických znaků skupiny, do níž patří, — v tomto případě tedy podle toho, zda patří mezi „muže“ nebo „ženy“. Tyto názory předpokládají, že každý jedinec může být snadno a jednoznačně zařazen do jedné z těchto dvou kategorií a nepočítají s mezipohlavními lidmi narozenými s kombinací mužských a ženských pohlavních znaků (Brown, 2009). I přes protizákonnost pohlavní diskriminace je sexismus stále hojně rozšířený, nejčastěji pak spojovaný se mzdovými podmínkami. Současná platová situace v Česku ukazuje, že průměrná mzda muže v ČR dosahuje 128,8 % průměrné mzdy ženy (Český statistický úřad – průměrná mzda a metodika, 2014).

Tolerance vůči Romům a homosexuálům se kloní ke spíše záporné odpovědi, oproti ostatním skupinám však není nijak vyhraněná.

Převážná část dotazovaných patří i v tomto shluku do věkové skupiny 46 až 60 let. Většina z nich dosáhla minimálně na středoškolské vzdělání a pracují ve službách. Pokud jde o otázku náboženství, většina z dotazovaných se v tomto shluku klonila k odpovědi „*bez vyznání*“.

- Shluk 4:

Posledním shlukem je druhá nejvíce početná skupina. Z dotazovaných 149 osob jich do čtvrtého shluku spadá téměř třetina. Jsou charakterističtí svou dominantní averzí vůči Romům a ještě výraznější je jejich odpor vůči muslimům, kteří v rámci tohoto shluku mají téměř nulovou toleranci. Oproti tomu by téměř nikomu z této skupiny nevadila žena na vedoucí pozici a i homosexuálové jsou u této části obyvatelstva tolerováni. Většina dotázaných odpověděla, že by jim sousedství homosexuálů *určitě nevadilo*.

Oproti předchozím skupinám je ve čtvrtém shluku výraznější dominantní zastoupení žen. Dalším specifickým je i zřetelná převaha mladší populace, převážně ve věku 31 až 45 let. Jedná se o osoby dosažené středoškolským vzděláním, zejména bez maturity v podobě učňovských škol. Velká část je zaměstnaná, navzdory předchozím skupinám je zde i několik zaměstnavatelů, proto není překvapení, že dominantním sektorem jsou opět služby, dle dotazníku pak zejména obchod a cestovní ruch. I v této skupině jsou hlavně nevěřící, kteří ze dvou třetin participují na celkovém výsledku.

Tab. č. 7: Shluková metoda okruhu otázek na toleranci v souboru obce

Slavonice

Wardova Metoda		Vedoucí ženy	Romové	Muslimové	Homosexuálové
1	Průměr	3,73	3,07	3,59	3,79
	Počet	71	71	71	71
	Směr. odchylka	,506	,834	,575	,445
2	Průměr	3,14	1,86	1,27	0,32
	Počet	22	22	22	22
	Směr. odchylka	1,356	1,521	1,518	,477
3	Průměr	1,18	2,45	3,73	2,36
	Počet	11	11	11	11
	Směr. odchylka	,603	1,293	1,567	,467
4	Průměr	3,58	1,53	1,11	3,31
	Počet	45	45	45	45
	Směr. odchylka	,499	1,160	1,352	,793
Celkem	Průměr	3,41	2,38	2,41	3,13
	Počet	149	149	149	149
	Směr. odchylka	,959	1,287	1,602	1,322

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Waidhofen

I pro oblast Waidhofenu byly identifikovány 4 shluky. Podrobné informace ke každé skupině jsou v tabulce č. 8.

- První shluk

První shluk je co do počtu nepříliš zastoupený. Spolu se čtvrtý shlukem netvoří dohromady ani 20 %. Každý je však příliš specifický na to, aby byl přidružen do celku s jinou částí. První shluk se vyznačuje svou absolutní netolerantností. Pomineme-li otázku týkající se ženy ve vedoucí pozici, kde se převážně všichni členové této skupiny dotázaných vyjádřili, že by jim *žena ve vedoucí pozici nevadila*, na všechny otázky reagovali naprosto rezolutně a odmítavě. Ani absence sexismu není stoprocentní – vysoká směrodatná odchylka indikuje vyšší vnitřní

variabilitu názorů. Muslimy, Romy a ani homosexuály by žádný z dotazovaných v tomto celku za sousedy v žádném případě nechtěl.

Tato skupina je charakteristická svým mladším věkovým rozložením, 75 % členu tohoto shluku je mladší 45 let a téměř polovina je mladší 30 let. Jedná se zároveň o jedince s nižším dokončeným vzděláním, polovina členů má jako nejvyšší dokument prokazující vzdělání výuční list a čtvrtina pouze základní vzdělání. Převážná většina z nich jsou zaměstnanci, je zde však i několik podnikatelů – zaměstnavatelů. I když by tomu nemusela předcházet čísla napovídat, zaměstnanost lidí z této skupiny se týká převážně služeb, nejčastěji pak odvětví zdravotnictví a sociální péče. Jsou mimo jiné i charakterističtí svým příslušnictvím ke křesťanské víře (75 %).

- Druhý shluk

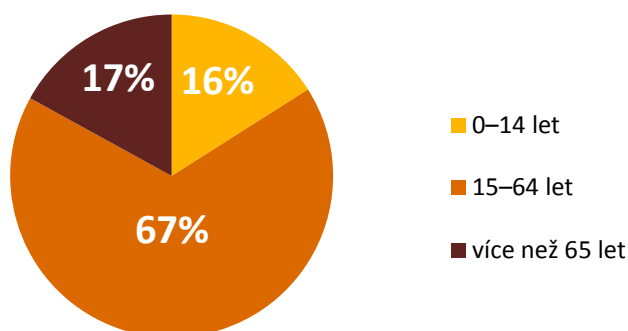
Druhá skupina je nejpočetnější. Díky svým názorům, přístupům a uznávaným hodnotám byla do tohoto shluku zařazena téměř polovina všech dotázaných obyvatel Waidhofenu.

Jejich specifikem je nadprůměrná (byť ne maximální) tolerance vůči ženám ve vedoucím postavení a vůči homosexuálům. Jsou také relativně tolerantní i vůči Romům a muslimům.

V této skupině je dominantní nadvláda žen. Ostatní skupiny jsou v souladu s mírnou převahou žen v celém dotazníku více méně genderově vyrovnané. V tomto shluku ženy se svými 70 % dominují. Věkové rozložení odpovídá věkové pyramidě současné Evropy – „starého kontinentu“ (viz obrázek č. 30).

I v této skupině, stejně jako ve skupině předchozí, dominují vyučení zaměstnanci. Největší zastoupení je v odvětví obchodu. Téměř 90 % členů druhého shluku se hlásí ke křesťanství.

Obr. č. 30: Věková struktura Evropy

Zdroj: Eurostat, 2013, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

- Třetí shluk

Tento hluk je zcela unikátní. Ač je populačně druhý největší a týká se více než třetiny všech waihofenských respondentů, jeho členové se shodli ze 100 % u tří otázek ze čtyř. U zbývajících otázek se tři jedinci z této 53 členné skupiny shodli, že by jim Romové jako sousedé *spíše nevadili*.

Na všechny ostatní otázky všichni odpověděli záporně: „*Ne, určitě by mi Romové / Homosexuálové / Muslimové jako sousedé nevadili.*“ Stoprocentní tolerance je v této skupině i vůči ženám ve vedoucí pozici.

Tento shluk je také zajímavý svým průřezem napříč všemi skupinami. Genderově je absolutně vyrovnaný. Věkové rozložení také nemá výraznější výkyvy. Dokonce i segment vzdělání je vyrovnaný, až na menší zastoupení vysokoškoláků. I těch je však poměrově více než u ostatních shluků. U náboženské orientace jako i u dalších shluků tradičně převládá křesťanství. V této skupině se k němu hlásí 80 % jejích členů.

- Čtvrtý shluk

Poslední shluk se vyznačuje nulovou tolerancí vůči ženám ve vedení. Nižší tolerance je také i vůči Romům. Naopak je čtvrtý shluk hodně tolerantní vůči muslimům a ještě více vůči homosexuálům. Demografická charakteristika je téměř bez výjimek velmi podobná jako shluku předchozímu. Oproti němu zde však nejsou žádní jedinci s pouhým základním vzděláním. Jinak je charakteristika průřezově vyrovnaná.

Tab. č. 8: Shluková metoda okruhu otázek na toleranci v souboru obce Waidhofen an der Thaya

Wardova Metoda	Vedoucí ženy	Romové	Muslimové	Homosexuálové
1 Průměr	3,08	0,83	0,75	0,58
Počet	12	12	12	12
Směr. odchylka	1,505	1,030	,965	,669
2 Průměr	3,57	2,57	2,64	3,29
Počet	72	72	72	72
Směr. odchylka	,577	1,111	1,025	,592
3 Průměr	4,00	3,94	4,00	4,00
Počet	53	53	53	53
Směr. odchylka	,000	,233	,000	,000

4	Průměr	0,25	2,92	3,17	3,25
	Počet	12	12	12	12
	Směr. odchylka	,452	,900	,718	,754
Celkem	Průměr	3,42	2,95	3,01	3,32
	Počet	149	149	149	149
	Směr. odchylka	1,140	1,240	1,202	1,009

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Pokud budeme obě města obecně charakterizovat na základě jejich nejpočetnějších skupin, dostaneme dvě poměrně tolerantní obce, byť se specifickými odlišnostmi. Slavonice vychází tolerantněji než Waidhofen. Ani v jedné v obci by na základě její nejpočetnější skupiny nebyl příliš patrný sexismus, vůči ženám ve vedoucí pozici jsou tolerantní a ani v rámci skupin zde není příliš vysoká vnitřní variabilita názorů. Ve vztahu k homosexuálům jsou slavoničtí ještě tolerantnější, na rozdíl od Waidhofenu, kde tolerance ve srovnání s vedoucími ženami poklesla. O trochu méně tolerantní jsou Slavonice vůči muslimům, stále však více než Waidhofen, kde je však vyšší vnitřní variabilita názorů. Nejméně tolerantní jsou obě obce vůči Romům, ale i zde jsou Slavonice výrazně pokrokovější než sousední Waidhofen.

4.4.4. Vztah k obci

Na sociální kapitál a toleranci navazuje vztah obyvatel s místem jejich bydliště. Naprosto spokojenost se životem v obci uvedlo 26 % obyvatel Slavonic a 54 % obyvatel Waidhofenu. Reálnou možnost odstěhování z obce zvažuje 18 % Slavonických a 12 % Waidhofenských obyvatel. Ve Slavonicích se jedná převážně o výše vzdělané obyvatelstvo, u Waidhofenu není trend vzdělanosti obyvatel opouštějících město nijak specifický. V obou oblastech se jedná o obyvatele do 30 let. Zvláštností je převaha zaměstnanosti ve výrobním sektoru u obyvatel mířících ze Slavonic. Důvody pro jejich migraci jsou v obou městech nejednoznačné. Polovina z nich udává osobní důvody, druhá migruje z důvodů pracovních. Destinacemi jsou pro Slavonice z dominantní části Praha a Brno. Ze zahraničních destinací nebylo ani jednou zmíněnou sousední Rakousko. Několik z dotázaných zmínilo, že se stěhuje mimo území EU. Waidhofenští míří zejména do Vídně.

Dotázaní obyvatelé v dotazníku hodnotili svou obec na základě volby z možností, které jejich obec vystihují. Za použití shlukové analýzy byli rozděleni do 4 skupin, korespondujících s nejvíce podobnými odpověďmi.

I zde začínám nejprve charakteristikou Slavonic, od které přejdu k Waidhofenu a následně shrnu závěry.

Slavonice

Shluk č.1

Nejpočetnější skupina čítá více než dvě třetiny z dotázaných obyvatel, kteří se v charakteristice obce shodnou. Všichni jednohlasně Slavonice považují za obec chudou, která je ve své podstatě tradiční, ale je zároveň i udržovaná. Většina z nich pak obec charakterizuje i jako periferní. Ekvivalentně velká část obyvatel v tomto shluku by Slavonice označila za obec výjimečnou. Dle zástupců tohoto shluku by bylo možné Slavonice označit za obec částečně aktivní a nepříliš měnící se.

Shluk č.2

Druhá nejpočetnější skupina zastupuje necelých dvacet procent. Společný názor zastávají v charakteristice Slavonic jako obce bohaté tradiční a udržované. Shodnou se také v tom, že obec je relativně výjimečná a aktivní. Neshody přichází v oblastech lokalizace a dynamiky obce, ale i přesto většina členů druhého shluku označuje Slavonice jako periferii, která je strnulá a nemění se.

Shluk č.3

Třetí skupina reprezentuje 10 % dotázaných obyvatel. Z jejich popisu jsou Slavonice moderní udržovaná obec, která se neustále mění a vyvíjí. Shodnou se také, že jsou Slavonice výjimečné a aktivní. Nepříliš přesvědčivá je jejich interpretace perifernosti a majetnosti, byť i zde se nadpoloviční většina domnívá, že jsou Slavonice chudým městem na periferii.

Shluk č. 4

Poslední shluk je nejméně početný a zároveň nejvíce negativně smýšlející. Vyznačuje se názorem, že jsou Slavonice zanedbaná a chudá obec, kterou rozhodně nelze charakterizovat

jako moderní. Jsou také přesvědčeni, že žijí na periferii, která je pasivní a není ničím výjimečná.

Tab. č. 9: Shluková metoda okruhu otázek na charakteristiky obce Slavonice

Metoda: Average Linkage (Between Groups)	Periferie / Centrum	Chudá / bohatá	Výjimečná / Ne	Aktivní / pasivní	Tradiční / moderní	Strnulá / měnící se	Udržovaná / zanedbaná
1 Průměr	1,23	1,00	1,25	1,41	1,00	1,47	1,00
Počet	100	100	100	100	100	100	100
Směr. odchylka	,423	,000	,435	,494	,000	,502	,000
2 Průměr	1,38	2,00	1,23	1,23	1,00	1,46	1,00
Počet	26	26	26	26	26	26	26
Směr. odchylka	,496	,000	,430	,430	,000	,508	,000
3 Průměr	1,40	1,47	1,13	1,20	2,00	2,00	1,00
Počet	15	15	15	15	15	15	15
Směr. odchylka	,507	,516	,352	,414	,000	,000	,000
4 Průměr	1,12	1,00	1,50	1,62	1,00	1,25	2,00
Počet	8	8	8	8	8	8	8
Směr. odchylka	,354	,000	,535	,518	,000	,463	,000
Celkem Průměr	1,27	1,22	1,25	1,37	1,10	1,51	1,05
Počet	149	149	149	149	149	149	149
Směr. odchylka	,445	,417	,433	,484	,302	,502	,226

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Waidhofen

Shluk č.1

I u Waidhofenu je první shluk výrazně nejpočetnější – rovných 70 % obyvatel, kteří by svou obec popsali shodně. Jejich dominantní charakteristika je Waidhofen jako aktivní udržovaná strnulá obec, která je spíše výjimečná. Nadpoloviční většina se kloní k názoru, že je Waidhofen spíše moderní bohaté centrum. Důvodem pro jejich sebevědomé tvrzení je přítomnost nemocnice regionálního významu.

Shluk č.2

Druhý shluk je stejně jako u Slavonic podstatně méně početný než dominantní první. Jejich výrazným společným znakem je charakteristika Waidhofenu jako udržované, byť pasivní strnulé obce, která je převážně výjimečná. Nadpoloviční většina se také domnívá, že je to obec moderní, bohatá a je charakterizována spíše jako centrum.

Shluk č.3

Další skupina shlukuje obyvatele s názorem aktivní, měnící se udržované obce, která je středně bohatá a leží na periferii.

Shluk č.4

Poslední shluk čítá pouze jednoho dotázaného, který byl svými odpověďmi natolik specifický, že se v rámci shlukové analýzy naprosto odlišoval od ostatních skupin. Vidí Waidhofen jako bohaté měnící se moderní město, které je však velmi pasivní, zanedbané, ničím výjimečné a leží na periferii.

Tab. č. 10: Shluková metoda okruhu otázek na charakteristiku obce Waidhofen an der Thaya

Metoda: Average Linkage (Between Groups)	Periferie / Centrum	Chudá / bohatá	Výjimečná / Ne	Aktivní / pasivní	Tradiční / moderní	Strnulá / měnící se	Udržovaná / zanedbaná
1 Průměr	1,52	1,79	1,26	1,00	1,56	1,00	1,00
Počet	105	105	105	105	105	105	105
Směr. odchylka	,502	,409	,439	,000	,499	,000	,000
2 Průměr	1,57	1,52	1,10	2,00	1,71	1,00	1,00
Počet	21	21	21	21	21	21	21
Směr. odchylka	,507	,512	,301	,000	,463	,000	,000
3 Průměr	1,27	1,82	1,55	1,00	1,14	2,00	1,00
Počet	22	22	22	22	22	22	22
Směr. odchylka	,456	,395	,510	,000	,351	,000	,000
4 Průměr	1,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Počet	1	1	1	1	1	1	8
Směr. odchylka	,000

Celkem	Průměr	1,49	1,76	1,28	1,15	1,52	1,15	1,05
	Počet	149	149	149	149	149	149	149
	Směr. odchylka	,502	,430	,451	,356	,501	,363	,226

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření v rámci GA ČR č. P404/11/1962, listopad 2012

Shrnutím názorů nejpočetnějších skupin dostáváme dvě obce:

- Slavonice – chudá obec ležící na periferii, která má sklony k pasivitě. Není možné ji v žádném případě charakterizovat jako moderní. Pozitivní charakteristikou je její udržovanost a potenciál se změnit.
- Waidhofen – bohaté výjimečné aktivní udržované centrum, které je moderní. V čem se také liší, je potenciál pro změnu. Obyvatelé ho charakterizují spíše jako strnulý.

4.5. Rozhovor s klíčovými osobnostmi

Následující část prezentuje charakter zkoumaných periferních oblastí z pohledu klíčových aktérů lokálního rozvoje. V rámci ověření výsledků plynoucích z dotazníkového šetření byli dotázáni dva z vedoucích představitelů zájmových obcí. Prostřednictvím řízeného strukturovaného rozhovoru potvrdili některé z výsledků plynoucích ze šetření a v dalších částech pak přinesli nové pohledy a zpřesňující informace.

Přeshraniční spolupráce

V úvodní části rozhovorů byli aktéři dotazováni na přeshraniční spolupráci. Oba představitelé se nezávisle na sobě shodli, že spolupráce sice funguje, ale trpí jazykovou bariérou.

Dle slavonického starosty s tím má především starší generace velký problém. Věřící však ve výhledové zlepšení. České děti v jeslích pravidelně jezdí do Rakouska a němčina je vyučovaná ve škole. On sám charakterizuje spolupráci s Rakouskem a především partnerskou obcí Dobersberg jako bezproblémovou: „*Kdyby bylo dost peněz, bylo by to úplně v pohodě.*“ Spolupracují převážně v rámci Fondu malých projektů a nejvíce projektů se týká kulturních akcí. Pro účely komunikace pak Slavonice pravidelně využívají tlumočnicka.

Rakouský zástupce také vidí největší problém v jazykové bariéře. Přitom on sám je rodilý Rakušan a mluví plyně česky. V ČR pracoval a pro vzájemnou spolupráci je jeho čeština nesmírnou výhodou. Tvrdil, že na začátku 90. let byla ve Waidhofenu, ale i v celém příhraničním regionu velká snaha učit lidi česky. Pak snaha opadla, ale teď už se to zase lepší.

Dle jeho informací mají ve školách češtinu téměř všude a ve školách záleží na volbě žáků i na konkrétní škole.

Čtyřikrát ročně pak mají společné akce, buď ve Waidhofenu, nebo ve Slavonicích.

Mimo jazykové bariéry charakterizuje spolupráci jako funkční, zejména pak v oblastech sportu, kulturních spolků a hlavně v rámci sboru hasičů. Převážná část spolupráce vychází přímo z iniciativy občanů. Z části je tato přeshraniční kooperace realizovaná prostřednictvím města a z části přímo zájmovými spolky. Na tomto poli nejčastěji spolupracují v rámci příhraničního mikroregionu Renaissance. Dle jeho informací přijdou ročně s minimálně dvěma novými projekty. Spolupráce v mikroregionu pro ně pak má větší význam. Euroregion Silva pak charakterizoval jako „*zdroj dotací a celkové strategie*“. Na doplňující otázku, s kým spolupracují nejčastěji, pan Mikschke odpověděl: „*Máme častější kontakt s Jindřichohradeckým okresem než se zbytkem Rakouska. Jsme federace, proto je to odlišné. Spolupracujeme více na realizaci konkrétních projektů než na předávání zkušeností. Jedná se zejména o ekologické vzdělávání, mobilitu, cestovní ruch, výrobu a pak ještě organizujeme zemskou výstavu. Příští rok bude také nový dotační titul. Bude kladen důraz na sociální podnikání a hlavně na společný projekt.*“ Ze subjektivního pohledu autor této práce pochopil, že tato iniciativa vychází z hlavně ze strany Rakouska.

O nefungující komunikaci může svědčit i jeden z konkrétních případů, železniční trať spojující Slavonice a Fratres. Ta byla v poválečném uspořádání zemí zrušena a chátrala. Po pádu komunistického režimu usilovalo Československo o její obnovení (Železničář 2014). Z rozhovorů vyplývá, že v posledních 20 letech bylo mnoho iniciativ vlakové spojení opravit. Naplnit tento cíl se společně nikdy nepodařilo. V konkrétním provedení se názory představitelů obcí liší. Názor starosty ze Slavonic zní: „*Železnice je na rakouské straně úplně zrušená. My jsme tady obnovili nádraží a opravili železnice, oni na druhé straně koleje vytrhali a staví tam cyklostezku a budují silnice. A pak se na hranicích potkáme a akorát si máváme. To je prostě problém v komunikaci. My železnici stavíme, oni ji vytrhávají a staví tam cyklostezku. Pak má něco fungovat.*“

Waidhofenské stanovisko k železnici zní: „*Spočítali jsme si, že pokud by se investovalo do kompletní revitalizace železnice, návratnost by byla přes 200 let. A to se vůbec nevyplatí. Takže jsme nevyužitou rozpadlou železnici zlikvidovali a na jejím místě v již vytvořeném koridoru jsme postavili cyklostezku. V rámci programu CÍL III. je to náš nosný program přeshraniční*

spolupráce. Navíc v celém okrese Waidhofen není ani jedna železnice. Všude už jezdí jen autobus. A i ten je vlastně pouze pro studenty. Všichni obyvatelé tu mají automobil. Waidhofen je nejvíce motorizovaný okres v Dolním Rakousku. Lidé odsud odešli, a když se pak vraceli, počítali s tím, že v této části budou potřebovat automobil. No a teď, když už jsou zvyklí, nechtějí čekat, až pojede autobus. Chtějí jet okamžitě. Proto není ani autobusové spojení příliš využívané.“

Sociální kapitál

Další okruh otázek byl zaměřený na angažovanost lidí, spolků a aktivitu neziskového sektoru. Oba dotazovaní se opět shodli a dokonce použili stejnou formulaci „*Celé je to jenom o lidech.*“ Nejaktivnější jsou pak v obou obcích hasiči, kteří tvoří převážnou část kulturního vyžití a starají se o kvalitní společenský život. Sbory dobrovolných hasičů se dle rozhovorů nejen starají o drobné opravy a chod v obci (rozřezání padlých stromů, pomoc při záplavách atd.), ale také pořádají zabíjačky, plesy, bály a v neposlední řadě i vzájemné česko-rakouské soutěže.

Ve Slavonicích jich je aktuálně dle pana starosty více než 100. V rámci upřesnění této informace jsem následně kontaktoval i jednu členku SDH Slavonice. Ta uvedla, že hasičů je skutečně více než 100, protože v nedávné době se do sdružení zapojilo mnoho mladých. Spolupráce hasičů a obce dle dotázané hasičky funguje: „*Obec nás dost podporuje. Dostáváme nejen finanční příspěvek na chod našeho spolku, myslím, že je to něco přes 200 tisíc ročně, ale obec nám i zdarma propůjčuje kulturní dům pro pořádání akcí a zastřešuje naše regionální hasičské závody*“

Starosta také zmínil, že aktivní je také VPS Slavonice (nezisková organizace Volba pro Slavonice), která pořádá kurzy pro ženy, cyklo-výlety a podobně. Problém však vidí ve Slavonické renesanční společnosti (SRS, pozn. obecně prospěšná společnost). Dle jeho názoru mají své vize, jdou si tvrdě za nimi a nejsou schopni kompromisu a synergie s kulturní strategií obce. Pan starosta uvedl i konkrétní příklad: „*Zřídili centrum pro kulturu. Jako by nestačil náš kulturní dům. Zatím to přežívá z dotací, ale co bude po jejich vypršení? Budou se to snažit přesunout pod správu města. A i tak tam lidé nechodí. Máme divadlo. V sále je kapacita 300 lidí. A když je nějaká akce, přijde 30 až 50. To je tam i více herců. Prostě máme málo peněz na kulturu.*“ Opačnou kritikou ke kulturní aktivitě obce nešetřila ani vedoucí představitelka SRS. Ta byla náhodně dotazována v průběhu dotazníkového šetření a mimo poskytnutí odpovědí na uvedené otázky zmínila, že spolupráce s obcí nefunguje zejména v oblasti

komunikace a ochotě přistoupit na kompromisy. Aktivita ve Slavonicích vychází především z řad novousedlíků. Například člen pražského Divadla Sklep Jan Boháč otevřel na náměstí hotel Besídka.

I v Rakousku je mnoho aktivních spolků a zajímavostí je, že lidé jsou členy hned několik spolků najednou. Jsou zároveň dobrovolní hasiči a zároveň sportovci, například fotbalisté.

Mimo těchto spolků zmínil pan Mikschke i spolek podnikatelů. Ti mají společné akce a vzájemně spolupracují. Například truhláři. Jsou to rodinné firmy, které mají již dlouho historii a pokud přijde větší zakázka, než na jakou jsou připravení, dohodnou se s ostatními a část jim z toho přenechají. Potom autorovi objasnil, proč to v Rakousku funguje a v ČR ne. *„To bude odlišnou historií. Tady vzájemné vazby zpretrhány nebyly. Menší firmy tu fungují na bázi cechů. Více spolupracují, než si konkurují. Tyto vztahy jsou podporovány i od nás. Každý rok pořádáme podnikatelské setkání, které funguje jako veletrh lokálních podnikatelů. Podnikatelé se zde prezentují a zároveň diskutují o možnostech spolupráce.“*

Spotřeba a obslužnost

Od spolků se rozhovor přesunul k vybavenosti obcí z hlediska občanských potřeb a z hlediska služeb. Zde se odpovědi značně lišily a dle mého subjektivního pohledu se významně lišil i postoj dotazovaných. Zatímco ve Waidhofenu působil tázaný pozitivně, zástupce Slavonic celou situaci důsledně kritizoval.

V Rakousku se autor dostal k odpovědi, že z hlediska obslužnosti mají vše, včetně okresní nemocnice se spádovostí až 40 kilometrů. Ze zajímavostí je třeba zmínit i centrální poštu ve Waidhofenu. *„Všude jinde byly pošty zrušeny, protože jsme přestoupili na britský systém, kdy můžou občané své potřeby vyřešit v trafice a pošťák pravidelně obce objíždí a rozváží poštu a balíky přímo domů,“* řekl představitel Waidhofenu.

Ze starostovy charakteristiky je patrný zřetelný úbytek služeb: *„Policie a sociální služba byly v rámci celorepublikového plánu úspor zrušeny a formálně přestěhovány do Dačic. Dříve sociální pracovnice přesně znala všechny obyvatele a věděla, komu to může dát a komu ne. Spousta sociálních případů se do Dačic ani nedostane. Policisté jsou pak nuceni kvůli každé pitomosti jezdit 13 kilometrů. My tu máme v poslední době problém s opilci. Nikdo jim nic neudělá. Není tu žádná basa, žádná záchytka. Policisté přijedou z Dačic, seberou opilce,*

dovezou ho na záchytku zpátky do Dačic a druhý den pak zase zpátky. Jejich funkce byla degradována na taxikáře. Ještě, že nám tu aspoň ta pošta zůstala.“

Po doplňujících otázkách starosta objasnil, jaký je jeho názor na původ těchto problémů:

„Trh všechno nevyřeší. Za posledních 20 let kapitalismu vznikly větší dluhy než za předchozích 50 dohromady. Dříve tu byl státní statek, kde bylo 1500 zaměstnanců. Po roce '89 se to rozpadlo a koupili to Rakušané. Teď to má sotva 20 zaměstnanců. Rakušané přijedou, zasejou, sklídí a odjedou.“ Dle starosty je právě toto největší rozdíl oproti Rakousku. V obci ani jejím zázemí nejsou žádní sedláci. V Rakousku je soukromých statků nespočet. Starosta se při této příležitosti také vyjádřil k vývoji tohoto úpadku služeb. *„Před vstupem do EU tu byli jisté výhody, dotační podpora atd. Teď už mají všichni stejná pravidla. A ve městě těchto rozměrů prostě stejný byznys jako v Praze neudělá. Takže pokud nepříjde nějaké daňové či jiné zvýhodnění, nemají lokální podnikatelé sebemenší šanci. Všeobecně tu služby těží pouze z letní sezóny a pak těžce přežívají zimu. Je tu 500 ubytovacích kapacit, ale většinou jsou využité vždy pouze na jednu noc. Pak už nemáme co nabídnout a lidé odjedou. A cyklisté, kterých je tu nejvíce se nezdrží ani jednu noc. Ti pouze projíždí skrz. Hoteliéři nás pak prosí o prominutí nájmu. Když nesvolíme, zkrachují.“*

Z rozhovoru také vyplynulo, že mimo turistický ruch je ekonomika Slavonic vázaná na těžbu a zpracování dřeva. I zde pan starosta vidí problém v nerovných podmínkách. Dle jeho názoru je nutné zvýhodnit lidi pracující na periferii, aby je motivovalo tam zůstat. *„Ekonomika je tady slabá. Pokud nebude žádné zvýhodnění například lesníků s pilou, těžko můžou konkurovat harvesterovi, který za den složí desetinásobek stromů, co oni.“*

Subjektivní pohled autora na rozdílnost zkoumaných lokalit ovlivnily i nápisy na zdrojích vody na náměstí (viz obr. č. 31 a č. 32). Zatímco ve Slavonicích bylo na studně na náměstí napsáno: „Voda není pitná (ani po převaření)“, ve Waidhofenu byl u náměstí zdroj vody s nápisem: „Trinkwasser“ (v překladu pitná voda).

Obr. č. 31 a č. 32: Zdroje vody ve Slavonicích a ve Waidhofenu

Zdroj: Vyfoceno na radnici ve Waidhofen an der Thaya (jaro, 2014)

Bariéry rozvoje

Po zhodnocení situace služeb jsem pokládal otázky týkající se bariér rozvoje obce. Kromě očekávaného odchodu mladých lidí do měst zmínili představitelé i další palčivé problémy. Ve Slavonicích je to dle starosty řízení, infrastruktura, technické vzdělání a také byrokracie. Problém v řízení vidí ve špatné komunikaci s nadřízeným celkem. Nikoho dle něj nezajímá, co obec opravdu potřebuje, které věci se musí řešit, a co by naopak mohlo ustoupit důležitějším projektům. Stojí si za tím, že se řeší zrovna to, co je připravené, a ne to, co je důležité. Své názory podkládá několika příklady: *„My jsme chtěli opravit chodník. Na 300 metrů nám přišlo 77 stran projektu. Celková cena 2 miliony. Z toho jde 400 tisíc jen na dokumentaci, papíry a grafy. Navíc jsou to pak peníze jen na ten chodník, lampy a kanály nám tam odsud vyházejí. A pak si představte chodník bez kanálů? Tak jsme udělali brigádu. Sami jsme si to vykopali, opravili, udělali. Stálo to 40 tisíc se vším všudy.“* Na absolutní nedostatek financí si nestěžuje, tvrdí, že v rámci mikroregionu Dačicko je jich rozdělováno dost. Ale upozorňuje na dvoukolejnost, kdy se celková částka rozdělí na menší, které ve výsledku pořádně nepomůžou vlastně nikomu. V rámci infrastruktury říká, že těžaři jezdí pro dřevo tam a zpět a ničí zbytky silnice. Protože jsou dle jeho názoru až třetí etapa oprav, nikdy na ně ve výsledku nedojde a situace se neustále zhoršuje. *„A pak je tu bariéra technického vzdělání. Školství produkuje samé inženýry, ale s technickým vzděláním tu není nikdo. Pak se zaměstnavatel diví, že jeho zedník není schopný umíchat maltu.“*

Rakouský představitel si na odchod mladé populace také stěžuje. Za posledních 10 let se dle něj populace okresu Waidhofen zmenšila z 31 tisíc obyvatel na 27 tisíc obyvatel. „Problém máme jako asi i všude jinde s odchodem mladých do větších měst. Oni slyší zatím pouze na peníze a například ve Vídni dostanou reálně dvojnásobný plat, co dostanou tady. Proto z Waidhofenu mnoho lidí denně do Vídně dojíždí, i přesto, že je to 130 kilometrů.“ Následně pak upozornil, že jejich hlavním problémem není samotný odchod mladé perspektivní populace, ale rušení jejich pracovních míst. Dle pana Mikschkeho probíhá vývoj v tomto duchu. Mladí lidé odejdou do měst a jejich odchodem se zruší i jejich pracovní místo. Po 5 až 10 letech se přehodnotí priority, finanční výdělek přestane být hlavní motivací a kvůli silné vazbě na lokalitu se zpátky vrátí. Jenže jejich odchodem se pracovní místo zrušilo a teď vyvstává problém, jak ho znovu obnovit, či jak vytvořit nové.

Zmiňuje také, že odchod lidí dává příležitost jiným a zejména u pozic kuchařů či číšníků jsou to pak Češi. *„Řekl bych, až 90 % lokálních kuchařů jsou Češi. V posledních letech je zde obrovský tlak ze strany Čechů na hledání pracovního uplatnění nejen ve Waidhofenu, ale v celém okrese.“*

To nepřímo potvrzuje i stanovisko Slavonického starosty. Ač opakovaně upozornil na problém jazykové bariéry, zmínil, že v rámci výměnných programů jezdí do Rakouska děti v předškolním i školním věku, některé zájmové kroužky, hasiči a pak převážně lidé za prací: hlavně kuchaři a číšníci. Za nákupy možná jezdí lidé na soukromé farmy pro bioprodukty, ale to nebyl pan starosta schopen stoprocentně potvrdit.

Rakušané opačným směrem jezdí hlavně za zábavou. *„Ne, za příbuznými do Česka Rakušané nejezdí. Žádné tam nemají. Všichni se odstěhovali do Rakouska, případně dále do vnitrozemí. Jezdí tam do restaurací, nakupovat a pak v poslední době hlavně na výlety na kole na zmrzlinu. Ráno tam, odpoledne zpět. A to nejen turisté, ale i lokální obyvatelé,“* říká představitel Waidhofenu.

Zajímavý je také střet názorů na byrokratickou problematiku u sousedního zahraničního partnera. Zatímco starosta ve Slavonicích si vystačil se stručným: *„Rakouská byrokracie je neskutečná. Ty jejich systémy, no to je prostě příšerný,“* představitel Waidhofenu byl o trochu konkrétnější: *„No a pak ta česká byrokracie a speciálně zákon o veřejných zakázkách, to je*

prostě divočina. Z naší strany je to připravené, ale na české straně to stojí kvůli nedořešeným administrativním problémům.“

Pak specifikuje, v čem je skutečný rozdíl. Dle jeho názoru je v Rakousku mnohem jednodušší na dotace dosáhnout. *„Pokud podnikatel potřebuje, dojde na Zemskou Komoru a tam mu sdělí všechny přesné informace. Hlavně je to všechno na jednom místě a pro podnikatele je to tak jednodušší. V ČR je odlišný právní rámec. Neexistuje jedno souhrnné místo. Pokud chceme spolupracovat, musíme kontaktovat přílišné úřady (např. odbor dopravy, pak zvlášť odbor regionálního rozvoje, odbor turistických záležitostí). No, a když je to v rámci většího regionu, musíme je kontaktovat zvlášť v Českých Budějovicích, Jihlavě a Brně. V ČR je takový tlak zachránit, co jde. My se snažíme o dlouhodobý pohled. Máme jistě nespornou výhodu kvůli kvalitní infrastruktuře, která následně nespotřebuje tolik finančních prostředků na údržbu, ale i tak se snažíme o dlouhodobější rozvoj.“*

K dostupnosti dotací také přidává příklad „Fondu pro lidi“. Ten spadá do zemského programu Sankt Pöltenu, který do něj investuje 100 000 Euro ročně. Z něj má dle slov dotázaného rakouského představitele téměř kdokoliv, kdo spadá pod spolek či o.p.s. (žádné s.r.o.) zažádat o 500 Euro, které dvakrát ročně dostane na podporu sociálního kapitálu – uspořádání nějaké akce pro lidi. Závěrem této části si posteskl: *„Kdyby podobný fond fungoval i v ČR, situace by byla o mnoho snadnější. Společných kulturních akcí by mohlo být mnohem více.“*

Sebevnímání periferie

Oba starostové byli také tázáni, jak je jejich obec vzdálená od centra. Otázka navazuje na výzkum Henitela (1998), který v polarizaci jádra a periferie vidí jasnou dichotomii způsobenou především samotnými aktéry. Ti jsou přesvědčeni, že jejich obec je od centra vzdálená více, než je tomu ve skutečnosti. Proto poměr mezi faktorem vzdálenosti a faktorem jejich vnímání této vzdálenosti hraje klíčovou roli při oslabování periferního postavení z pohledu samotné periferie. V rámci otázek, jak je jejich obec vzdálená od nadřazených celků, se odpovědi dotazovaných představitelů nijak výrazně nelišily od reality. Z těchto otázek je však aspoň patrné, co jsou jejich cílové nadřazené jednotky. Waidhofen je okresní město, které je schopné si většinu obslužných funkcí poskytnout samo. Nadřazené je pro něj Sankt Pölten, kde sídlí zemská vláda, a pak dominantní Vídeň. Stejně vzdálený Linz není pro obyvatele lukrativní. Pro Slavonice jsou to nejbližším nadřazeným celkem Dačice, na které mají kvůli slábnoucím

službám zvýšenou vazbu. Obyvatelé do Dačic jezdí také za prací, konkrétně pak do TRW-DAS Dačice (dodavatel komponentů pro automobilový průmysl). Střediskem vyššího řádu je pro Slavonice okresní město Jindřichův Hradec a krajské České Budějovice. Tam dle starosty jezdí lidé za prací a tam také směřují, když se z obce stěhují. Třebaže je Jihlava o 20 kilometrů blíže než České Budějovice, nemají na ní Slavonice vůbec žádné vazby. Periferností území si je pan starosta vědom: „*S většími městy je však velice špatná dopravní dostupnost. Sem je obecně špatná dopravní dostupnost úplně odkudkoliv.*“

Poslední zmíněnou oblastí jsou vize do budoucna. I zde jsem subjektivně zaznamenal rozdílný pohled. Zatímco starosta ve Slavonicích působil odevzdaným a zlomeným dojmem, kdy se snažil, ale narazil na boj dle jeho slov „s větrnými mlýny“, rakouský představitel byl velmi pozitivní.

Slavonický starosta ukončil rozhovor nepříliš optimisticky: „*Soukromý podnikatel tady budoval potravinové středisko, ale když pak zjistil, co je s tím obstrukcí a jak je to všechno problematické, hodil to přes palubu a opustil to tady. Za deset let ubylo přes 200 lidí. A tak to bude pokračovat i dále. Ale já tady za 192 dní končím a jdu do důchodu. Musí to převzít někdo mladší a dravější, kdo to vydrží. Jenže tady prostě neexistuje žádná sounáležitost ani identita s územím. Lidé řeší jen sami sebe. Vlastenectví tu už vůbec neexistuje.*“

Ve Waidhofenu naopak věří rozvoji. Jejich zástupce zmínil obrovskou podporu ze strany Dolního Rakouska, která cílí na záchranu infrastruktury, zkvalitnění místního rozvoje a vytvoření kvalitních podmínek pro rozvíjení podnikání. Mluvil o plánovaném snížení podpory cestovního ruchu, čímž získají prostředky na zvýšení podpory energetiky, obzvlášť udržitelných a alternativních zdrojů. „*Věříme, že jediné tak dokážeme podpořit regionální podnikání. Chceme přitáhnout technologicky zaměřené a specifické odvětví, například fotovoltaika. To můžete montovat stejně tak dobře ve Waidhofenu a Dodersbergu, jako ve Vídni. A stejně to může fungovat ve Slavonicích i v Praze.*“ Snaží se o regionální podporu, přípravu zázemí a motivaci lidí. I o úrovni rodinných firem a malých a středních podniků se ve Waidhofenu i jeho okolí mluví velmi pozitivně. Zejména pak v oblasti automobilového průmyslu a elektrotechniky. „*Je potřeba si uvědomit, že v našem regionu vzniknul první laser, je zde jediná firma vyrábějící hodinky v celém Rakousku. Proto chceme podporovat vytváření pracovních míst i mimo hlavní regiony jako je Sankt Pölten či Vídeň. My zde máme relativně kvalitní infrastrukturu, máme zde vzdělávací místa a i lidé tu jsou. Jen jsou Ti mladí stále zatím ještě více orientovaní na finanční zisk a odcházejí nám. My si uvědomujeme, že za 20 let bude populace Waidhofenu tvořena důchodci z více než 50 %. Ale počítáme s tím a snažíme se*

reagovat vybudováním kvalitní infrastruktury i pro ně - sociální zařízení a dostupné lékaře. A když bude kraj i nadále podporovat místní rozvoj, za 20 let tu bude velice dobrá situace. V tom jsem rozhodně pozitivní. Je zde opravdu velmi velká regionální identita. V určitém věku se lidé prostě rádi vrací.“

Shrnutí řízených rozhovorů

Řízené rozhovory měly za cíl prohloubit a ověřit informace získané z dotazníkového šetření. Z hlediska spotřebního chování je v obcích patrná rozdílná občanská vybavenost. Jedním z důvodů, proč obyvatelé Slavonic nedávají takový důraz na nákup biopotravin, je absence rodinných farem, které by ve Slavonicích bioprodukty produkovaly. Zatímco ve Waidhofenu existují rodinné farmy, které se předávají z otce na syna již po několik generací (viz příloha č. 9), ve Slavonicích tato sféra kvůli odlišné historii úplně chybí.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo odlišné sebevnímání obce a rozdílná sociální identita. Řízené rozhovory s klíčovými představiteli oba závěry potvrdily. Obyvatelé Slavonic charakterizují svou obec jako chudou periferii a stejný vztah k tomu má i jejich starosta. Ten spoléhá na pomoc zvenčí, bez které nebude další rozvoj obce možný. Zároveň zdůrazňuje i polohovou nevýhodu obce. Waidhofen vyšel z průzkumu jako bohaté centrum a i jeho představitel je v charakteristice obce pozitivní. Cílí na specifické technologicky zaměřené odvětví, například fotovoltaika. Právě přítomnost technologického růstu je důležitým znakem postindustriálního období.

Šetření ve Slavonicích poukázalo na velmi nízkou angažovanost a sociální identitu s obcí. Oproti tomu ve Waidhofenu je sociální identita s územím velmi dobrá, což mimo jiné potvrdil i zástupce Waidhofenu. Zdůraznil, že lidé se sice z regionu odstěhovávají, protože jsou motivováni finančními důvody, když pak ale dosáhnou určitého věku, většina z nich se do Waidhofenu opět vrací. To je znakem vysoké sounáležitosti s územím a ochotou participovat v procesech vedoucích ke kontinuálnímu vývoji obce a překonávání polohové nevýhody. Podpora pak přichází i ze strany obce, která pořádá například veletrhy podnikatelů, čímž podporuje jejich vzájemnou spolupráci a integritu regionu.

Z hlediska vzájemné přeshraniční spolupráce se oba představitelé shodují na problému jazykové bariéry, který by se ale do budoucna s nástupem nové generace mohl zmenšovat.

Autor práce na základě svého subjektivního dojmu charakterizuje dichotomický vývoj obcí i v postindustriálním období. Zatímco Waidhofen podniká kroky vedoucí ke zlepšení stávající situace, přístup jejich zástupce je veskrze pozitivní a rozvoj specifických technologických odvětví dává příležitost stát se semi-periferií.

Slavonice se naopak na základě autorova dojmu stále více otevírají jádru, na kterém zvyšují svou závislost. Absence základních služeb, odchod obyvatel a neochota něco změnit jejich vývoj negativně ovlivňuje.

5. ZÁVĚRY

Základní výzkumnou otázkou této práce byl vztah periferií k postindustriálním hodnotám s cílem identifikovat přítomnost postindustriálních hodnot, jevů, trendů a chování na příkladu vnější periferie u česko-rakouských hranic. Předložená práce tak měla za dílčí cíl shrnout dosavadní poznatky o vnější periferii v Česku a na základě diskuze příslušné problematiky prohloubit znalosti o jejím chování v postindustriální době. S využitím empirického výzkumu byla provedena analýza územní diferenciaci mezi českou a rakouskou vnější periferií. Snažili jsme se zároveň vysvětlit možné příčiny této diferenciaci.

Pro vymezení periferie byla využita stať Musila a Müllera (2008), kteří v díle *Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze* analyzují nejen samotné vymezení periferií, ale částečně i jejich chování. Z jejich práce nelze přímo vyvodit závěr, že se vnější periferie zvětšuje, lze však konstatovat, že roste potenciálně rozsah území, které se může změnit v území periferní. I z předešlých výzkumů (Musil, Müller, 2008) je patrné, že periferie změnou prochází a není možné ji považovat za konstantní a neměnnou. Některé regiony své obyvatele ztrácejí, jiné regiony je získávají. Námi zkoumaná oblast Slavonic na jihu bývalého Jindřichohradeckého okresu spadá do kategorie oblasti, která své obyvatele dlouhodobě ztrácí a území se dlouhodobě vylidňuje. Kontinuální vylidňování příhraničního pásu s Rakouskem signalizuje vážné a dlouhodobě se prosazující makroregionální (celostátní) ekonomické a sociální procesy. Svědčí to o dlouhodobě nepříznivých polohových podmínkách této rozsáhlé a souvislé zóny.

Diferenciovaná situace v české a rakouské periferii demonstrována na příkladu Slavonic a Waidhofenu an der Thaya pramení převážně z odlišného historicko-politického vývoje. V průběhu 20. století bylo město Slavonice hned dvakrát vysídleno a opakovaně také docházelo ke změnám majetkových struktur. Ze Slavíkovy práce (2009) vyplývá, že po roce 1948 se ze Slavonic stalo zcela odlišné město. Vysídlení a opětovné dosídlení nepůvodními obyvateli mělo za následek ztrátu identity regionu. Poválečné přetržení vazeb s Rakouskem pak výrazně oslabilo dominantní textilní průmysl a téměř veškerý obchod.

Z hlediska přímého osobního vztahu obyvatel k postindustriálním postojům vyvrátily výsledky dotazníkového šetření za obec Slavonice mou první hypotézu. Ve svých názorech jsou pokrokovější, než jejich sousedé ve Waidhofenu. V rámci série otázek na tolerantnost se téměř

polovina obyvatel shodla na toleranci vůči všem specifickým skupinám, speciálně pak k homosexuálům. Naproti tomu obyvatelé města Waidhofen jsou vůči muslimům a vůči Romům tolerantní méně. Zde můžeme příčiny hledat v silně věřící základně obyvatel. Ke křesťanství se ve Waidhofenu hlásí přes 80 % dotázaných obyvatel, proti 36 % ve Slavonicích.

V oblasti spotřebního chování, kterého se týkala druhá hypotéza, je z hlediska vývojových posunů nejmarkantnější rozdíl v postoji k biopotravinám. Zde se i v potvrzení hypotézy opírám o Giddense (1998), který podotýká, že pro vyznávání postindustriálních hodnot musí být nejprve uspokojeny hodnoty industriální. Zatímco obyvatelé Slavonic jsou k tomuto postindustriálnímu fenoménu skeptičtí, ve Waidhofenu je to běžný jev, který provozuje více než polovina dotázané populace. Součástí této analýzy bylo i porovnání důvěry a angažovanosti. I z těchto statistik lze Waidhofen charakterizovat jako postindustriální město, kdy důvěru v obec má celá třetina dotázaných, oproti Slavonicím, které do této fáze zatím ještě nedospěly. Např. na obec by se s žádostí o pomoc obrátila méně než desetina obyvatel. Úzce to souvisí i s angažovaností lidí v obci. Ve Slavonicích se veřejných setkání a jednání o budoucnosti obce nikdy nezúčastnilo rovných 70 % z dotázaných obyvatel, což v rozhovoru nepřímě potvrdil i sám starosta. Zde se zřetelně projevuje skutečnost zmíněná výše, a sice že Slavonice byly vytrženy z kontinuity svého historického vývoje. Došlo k zpreržení vazeb a výměně obyvatelstva, což mělo za následek ztrátu regionální identity. Jak potvrdil i starosta Slavonic: *„Jenže tady prostě neexistuje žádná sounáležitost ani identita s územím ... Vlastenectví tu už vůbec neexistuje.“* Nově dosídlení obyvatelé nikdy nezískali pocit sounáležitosti a s obcí se jen slabě ztotožňují. S klesající sounáležitostí a důvěrou klesá i míra angažovanosti.

Dílčím cílem této práce bylo také prověřit, jak funguje přeshraniční spolupráce a spolupráce obcí obecně. Z analýzy provedených rozhovorů vyplynulo, že spolupráce se skutečně prohlubuje, mj. protože se pomalu daří překonávat nejvýznamnější bariéru, bariéru jazykovou. S generační obměnou ve vedení dotčených obcí se úroveň komunikace zlepšuje.

Poslední hypotéza zaměřená na sebevnímání navazuje na práci Heintela (1998). Její podstatou je „psychická bariéra“, kterou si periferie vytváří sama. Na základě této charakteristiky se Slavonice stále nacházejí v industriálním pojetí hodnocení své situace a aktivity nového typu vnímají nejednoznačně, popř. s odsudky. Zatímco jejich obyvatelé označují svou obec za chudou periferii, Waidhofen sám sebe vidí jako bohaté centrum. A stejný závěr vychází

i z řízených rozhovorů s klíčovými představiteli regionů. Převážná část odpovědí slavonického starosty se týkala pomoci zvenčí, zejména pak pomoci ze strany státu. Podle něj má stát jediný šanci situaci v regionu skutečně vylepšit. V konkrétních případech se jednalo o daňové úlevy, kdy se pan starosta domnívá, že pokud nebudou lidé finančně zvýhodněni, nebude jejich podnikání a setrvání v regionu nijak motivováno. Oproti tomu ve Waidhofenu je klíčový představitel přesvědčen, že pokud vydrží nastolený trend, kdy v rámci regionu dávají maximální možnou podporu regionálního podnikání a vytvoření kvalitního zázemí, podaří se jim vytvořit pracovní místa ve specificky orientovaných odvětvích a lidi v regionu udrží. Snaha o zlepšení své situace z vlastních zdrojů a nespolehání na pomoc zvenčí je důležitým znakem postindustriálního chování (Fekete, 2011). Je ovšem nutné dodat, že Waidhofen ovšem těžší ze svého administrativního statutu okresu, který Slavonicím chybí.

Odlisný historicko-politický vývoj v druhé polovině 20. století tyto geograficky blízké oblasti rozrůznil. Počátek 90. let se ve Slavonicích vyvíjel velmi optimisticky. I přes krach jednotného zemědělského družstva, který způsobil aktuální zvýšení nezaměstnanosti, došlo k nárůstu nabídky služeb a angažovanost obyvatel a spolupráce obce s okolím zapříčinila počátek určité nivelizace území česko-rakouského pohraničí. Sled vývoje událostí indikoval redukci vzájemné diferenciacie a Slavonice postupně doháněly ztrátu 40 let za liberálně vyvíjejícím se Waidhofenem. Po vyprchání počáteční euforie snažení na české straně poněkud opadlo a rozdíl opětovně narostl. Po rozhovorech s oběma klíčovými lokálními aktéry bych momentální stav Slavonic subjektivně označil za „zmařenou šanci“.

Odlisný vývoj Česka a Rakouska způsobil rozdílný vztah k postindustriálním hodnotám. Obecný společenský vývoj platný pro celou Evropu vede k existenci dlouhodobých tendencí k homogenizaci prostoru a akceptace projevů postindustriálního charakteru. I přesto jsou tu však jisté bariéry, které zapříčiňují, že ve vztahu k postindustriálním hodnotám Česko svou ztrátu za Rakouskem nezmenšuje. Na příkladu Slavonic se jedná o jazykovou bariéru (snižuje možnosti spolupráce), nedostatečnou angažovanost v obci (snižuje možnosti růstu), nenaplnění všech industriálních potřeb (přetrvávající existence materialismu) a přetrvávající nedůvěru. To vše může být způsobeno nepůvodním obyvatelstvem. Perspektiva obce je také stále více oslabována trvalým odchodem obyvatel do větších měst a absencí administrativního statutu. Za řadou služeb musí obyvatelé dojíždět. Ani řízený rozhovor nepůsobil pozitivně a vedení obce vidí jediné východisko zlepšení situace v pomoci od hierarchicky vyšších jednotek (kraj či stát). Možnosti prosperity obce lze ale i přesto hledat v postupujících lokálních přístupech. Obec se

vyznačuje vysokou tolerantností a vydrží-li trend zkvalitňující se spolupráce, i Slavonice budou mít možnost svou polohou nevýhodu překonat z vlastních zdrojů.

V rámci bariér rozvoje by se mohly Slavonice u sousedního Waidhofenu inspirovat. Pro kvalitní spolupráci jsou důležité komplexní informace. Z rozhovoru se zástupcem Waidhofenu vyplynulo, že v Rakousku je možné všechny tyto informace získat na jednom místě. V České republice nikoliv. Z toho důvodu bych pro překonání rozvojových bariér doporučil vytvořit úřad pro rozvoj regionu Slavonicka. Ústřední postavou by byl manažer pro rozvoj regionu, placený z ORP Dačice, který by spolupracoval s odborem dopravy, regionálního rozvoje, turistických záležitostí a dalšími odbory a byl by schopný na jednom místě poskytnout veškeré informace potřebné ke spolupráci.

Původní předpoklad o existenci rozdílů mezi českou a rakouskou periferií z hlediska přijímání postindustriálních prvků se potvrdil. Waidhofen an der Thaya má výrazně vyšší míru postindustriálních znaků než Slavonice. Zejména se pak jedná o vztah k biopotravinám a místní spotřebě, angažovanost v dění v obci a důvěru v obec. Z výzkumu zřetelně vyplývá, že Rakousko je v modelu postindustriálního období dále. Jak již bylo zmíněno výše, důvodem je dřívější nástup tohoto období v Rakousku a izolace centrálně řízeného Česka před rokem 1989. Obyvatelé v Rakousku tak měli možnost projevy postindustriálního období přijímat kontinuálně, zatímco v Česku se jednalo o vyrovnávání se se skokovým posunem. Podíváme-li se na skok ve vývoji z jiného pohledu, může tato náhlá změna celý proces urychlit. Zde však záleží, jak se lidé s inovacemi vyrovnají, zdali je akceptují a jak je šíří dále.

6. LITERATURA A ZDROJE DAT

BÁRTOVÁ, H., BÁRTA, V., KOUDELKA, J. (2004): Chování spotřebitele a výzkum trhu. Praha, Oeconomica, 243 s.

BAUMAN, Z. (2008). Tekuté časy: život ve věku nejistoty. Praha, Academia, 109 s.

BECK, U (1992): Risk Society: toward a new modernity. Sage publications, Londýn, 260 s.

BELL, D. (1973): The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting, New York: Basic Books

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace.

Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha

BOURDIEU, P. (1986). The forms of capital. In Richardson, J. G., ed. Handbook of theory and research for the sociology of education. New York (Greenwood Press), s. 241-258.

BOWYER, J.L., RAMASWAMY, S. (2005): Redefining undergraduate education for the 21st Century: Minnesota moves aggressively to strengthen program, Forest Products Journal, 55 (7-8), s. 4-10

BROWNE, A. (2009): Úprk rozumu: politická korektnost a smrt veřejné rozpravy v moderní Británii. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2009, 157 s

BRUNET, R. (1989): La France dans l'espace Européen. Montpellier.

CASTELLS, M. (1996): The rise of the network society, Blackwell, Oxford. 597 s.

CIMLER, P. (1997): Retail management: lokalizace a provoz maloobchodu. Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 307 s.

COLEMAN, J. S. (1990). Foundations of Social Theory. Cambridge (Mass.) and London: The Belknap Press of Harvard University Press, 993 s.

COLEMAN, J.S. (1988): Social Capital in the Creation of Human-Capital, American Journal of Sociology 94, s. 95–120

České dědictví UNESCO [online]. 2014 [cit. 2014-3-20]. Dostupné z WWW:

<http://www.unesco-czech.cz/>

Český statistický úřad – průměrná mzda a metodika [online]. 2014 [cit. 2014-1-25]. Dostupné z WWW: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz_m

Český statistický úřad, sčítání lidu, domů a bytů 2011 [online]. 2014 [cit. 2014-3-15]. Dostupné z WWW: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/>

Das Land Niederösterreich [online]. 2014 [cit. 2014-2-24]. Dostupné z WWW:
<http://www.noel.gv.at/Bezirke/BH-Waidhofen-a-d-Thaya.html>

Deník [online]. 2014 [cit. 2014-1-25]. Dostupné z WWW:
<http://fm.denik.cz/podnikani/zakazniky-biopotraviny-nelakaji-nemaji-v-ne-duveru-20130528.html>

Dojížděka do zaměstnání podle SLBD 2011 [online]. 2014 [cit. 2014-1-25]. Dostupné z WWW:
<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/22000-13>

DOSTÁL, P., HAMPL, M. (1995): Geographical organization and societal development: searching for an integral approach, *Acta Universitatis Carolinae – Geographica* 30, s. 21-42

DURKHEIM, E. (1900): La sociologia e il suo dominio scientifico, *Rivista italiana di sociologia* 4, s. 127-148

Edenred CZ s.r.o., oficiální stránky společnosti [online]. 2014 [cit. 2014-3-2]. Dostupné z WWW: <http://www.edenred.cz/o-nas/zajimavosti-ze-sveta-benefit-u-a-stravovani/pouze-polovina-cechu-pravidelne-obedva.aspx>

Euroregion Silva Nortica [online]. 2014 [cit. 2014-4-2]. Dostupné z WWW:

Eurostat [online]. 2013 [cit. 2013-10-27]. Dostupné z WWW:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Evropská komise [online]. 2014 [cit. 2014-3-20]. Dostupné z WWW:
http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/index_cs.cfm

FEKETE, É. (2011): Postmodern Values in Rural Peripheries, *Journal of Settlements and Spatial Planning*, vol. 2, no. 1 (2011) 1-7

FERGUSON, J. (1999): Expectations of Modernity: Myths and Průměry of Urban Life on the Zambian Copper belt. University of California Press, Berkeley

FRANK, A. G., GILLS, B. K. (1996): The World system: Five hundred years or five thousand?, Routledge, London, 100 s.

FRIEDMANN, J. (1966): Regional Development Policy: a case study of Venezuela. Cambridge, 279 s

GIDDENS, A. (1998): Důsledky modernity. Praha: Slon

GOTTMAN, J. (1980): Centre and Periphery Spatial Variation in Politics, California, Sage Publications, 226 s

HAMPL, M. (1998): Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu. Praha, 110 s.

- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHN, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Praha, 255 s.
- HARVEY, D. (1989): The Condition of Postmodernity, Blackwell, Oxford, 387 s.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. Geografie–Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 1–11.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Problémy periferních oblastí: Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2008): Innere und äußere Peripherie am Beispiel Tschechiens. In: Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft, 150, Wien, s. 299–316.
- HEINTEL, M. (1998): Einmal Peripherie – immer Peripherie? Szenarien regionaler Entwicklung Aland ausgewählter Fallbeispiele. In: Abhandlungen zur Geographie und Regionalforschung, sv. 5, Wien, 266 s.
- HINES, C. (2000): Localization. A Global Manifesto. 1st ed. Earthscan, London.
- HOLT, G. (2005): Local foods and local markets: strategies to grow the local sector in the UK. Anthropology of food. [cit. 2014-2-8]. Dostupné z WWW: <http://aof.revues.org/179>
http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/business/index_cs.cfm
<http://www.silvanortica.com/cs/mapa-0/mapa-ersn.htm>
- CHAFLIN, B. (2004): State power, Global Markets, and the Making of an Indigenous Commodity. Routledge, New York
- CHRISTALLER, W. (1933): Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmässigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen. Jena, 331 s
- JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2000): Perspektivy vývoje periferních oblastí ČR. Závěrečná zpráva. Grantový projekt GA UK Praha, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK Praha
- JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. Geografie, 115, č. 2, s. 207–222.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. A KOL. (2004): České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování? Praha, Academia, 296 s.

- JOHNSTON, R. J., GREGORY, D., SMITH, D.M. (2000): The Dictionary of Human Geography, heslo: Deindustrialization, Blackwell, Oxford
- KELLER, J. (2010): Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. Praha: Sociologické nakladatelství, 211 s.
- KELLER, J. (2011): Koncept postindustriální společnosti a jeho slabiny, Sociológia 43, 2011, č. 4. 323 s.
- KOUTSKÝ, J. (2005): Problémy periferních oblastí: Mění se postavení původně periferních pohraničních oblastí, případová studie Euroregion Krušnohoří, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha
- LEIMGRUBER, W. (1994): Marginality and marginal regions: Problems of definition. In: Chang-Yi, Chang, D. ed. Marginality and Development Issues in Marginal Regions. Proceedings of Study Group on Development Issues in Marginal Regions, IGU, Taipei, s. 1–18.
- LEIMGRUBER, W. (1998): From highlands and high-latitude zones to marginal regions. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majora, R. (eds.): Perception of Marginality. Ashgate, Aldershot, s. 27–33.
- Listina o partnerství, Strategie přeshraniční spolupráce Slavonice - Dobersberg 2013 – 2020, interní dokument města Slavonice, 2005
- LUKASOVÁ, A., ŠARMANOVÁ, J. (1985): Metody shlukové analýzy, SNTL, Praha
- LYOTARD, J. F. (1984): The Postmodern Condition: A Report on Knowledge, Manchester University Press, Manchester
- MARSHALL, A. (1890): Principles of Economics, Great Minds Series, Prometheus books
- MCDERMOTT, L.J. (1996): Sexual Orientation, University of Washington, Department of Psychology
- MEJZLÍKOVÁ, V. (2007): Sociální kapitál a důvěra jako koncepty v sociologické teorii, Masarykova univerzita, Katedra sociologie - Fakulta sociálních studií
- MIKULČICKÁ, R. (2013): Vliv provozu supermarketů na lokální potravinovou síť v Boskovicích, Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2006): Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení, CESES FSV UK, Praha, 52 s.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze, Sociologický časopis, Vol. 44, č. 2, s. 321 – 348
- NOVÁK, M. (1997): Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia. Praha, Sociologické nakladatelství, 275 s.

Oxford dictionaries [online] [cit. 2014-1-4]. Dostupné z WWW:
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/periphery?q=periphery>

PETERSON, G. (2000): Political Ecology and Ecological Resilience: An Integration of Human and Ecological Dynamics. *Ecological Economics*, 35: 323-336

Podpora podnikání, Evropská komise [online]. 2014 [cit. 2014-3-28]. Dostupné z WWW:

PUTNAM, R.D. (1993): *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, Princeton, NJ.

PUTNAM, R.D. (2000): *Bowling alone: The collapse and revival of American community*, Simon & Schuster, New York

Rakouské ministerstvo pro život [online]. 2014 [cit. 2014-2-24]. Dostupné z WWW:
<http://www.lebensministerium.at/en/fields/food/Organicfarming.html>

Regionální informační servis [online]. 2014 [cit. 2014-3-24]. Dostupné z WWW:
<http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=547166#nezamestnanost>

Regionální rozvojová agentura jižní Moravy [online]. 2014 [cit. 2014-3-24]. Dostupné z WWW: <http://rrajm.cz/fond-malych-projektu>

REYNAUD, A. (1981): *Société, Espace et Justice*, Paris, 263 s

Rozvojovka [online]. 2014 [cit. 2014-4-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.rozvojovka.cz/neziskovy-sektor-a-rozvojova-spoluprace>

RYŠAVÝ, D. (1999): Důvěra. Bludný kruh či světelné zítřky?. *Sociální studia*. Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 4: 115–130

Sbírka zákonů České republiky. Předpis č. 242/2000 Sb. Zákon o ekologickém zemědělství. [cit. 2014-1-25]. Dostupné z WWW: <http://www.szpi.gov.cz/ViewFile.aspx?docid=1034214>

Sčítání lidu v Rakousku z roku 2001 [online]. 2014 [cit. 2014-3-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.statistik.at/blickgem/vz5/g32220.pdf>

SCHMIDT, M. H. (1998): An integrated systemic approach to marginal regions: from definition to development policies. In: Jussila, J., Leimgruber, W., Majora, R. (eds.): *Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space*, Ashgate, Aldershot, s. 45–66.

SCHULER, M., NEF, R. (1983): *Räumliche Typologien der schweizerischen Zentren-Peripherien-Musters*. *Arbeitsberichte NFP. Regionalprobleme der Schweiz*, č. 35.

Slavonice [online]. 2014 [cit. 2014-3-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.slavonice.cz/mesto/historie/17>

- Slavonicko 20. století [online]. 2014 [cit. 2014-3-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.slavonice-zlabings.eu/pages/expozice-dejin-slavonicka-20-st-v-muzeu-25.html>
- Soil Association – Organic standard. A summary report of Food futures. [cit. 2014-2-8].
 Dostupné z WWW:
<http://www.soilassociation.org/LinkClick.aspx?fileticket=oIO9YbFBqpo%3D&tabid=1326>
- SPILKOVÁ, J. (2012): Geografie maloobchodu a spotřeby: věda o nakupování. Karolinum, Praha, 245 s.
- STEHLÍK, M. (2009): Slavonické dvacáté století 1900 – 1960, Dačice: Občanské sdružení Krasohled, 109 s.
- STEINBERG, P. (2009): Sovereignty, Territory, and the Mapping of Mobility: a View from the outsider. *Annals of the Association of American Geographers*, 99 (3). s. 467-495
- Svatý Korán [online]. 2014 [cit. 2014-1-24]. Dostupné z WWW:
<http://www.islamweb.cz/koran/>
- SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2009). Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In Poštolka, V., Lipský, Z., Popková, K., Šmída, J., eds. *Geodny – Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS*. Liberec (Technická univerzita v Liberci), s. 50-56.
- SZCYRBA, Z. (2000): Venkovský obchod v ČR v podmínkách ekonomické transformace. *Urbanismus a územní rozvoj*, roč. 3, č. 6., Ústav územního rozvoje, Brno s. 15-19
- SZTOMPKA, P. (1999): *Trust. A Sociological Theory*. Cambridge, Cambridge University Press, 214 s.
- ŠÍPOŠOVÁ, M. (1997): Homofóbia a jej dopad na homosexuálnu menšinu, FiF UK, Bratislava
- ŠTĚRBOVÁ, D. (2011): Fenomén moderní doby – Biopotraviny, Vysoká škola ekonomická v Praze
- TALANDOVÁ, J. (1997): Sociální postavení lesbických žen a alternativní rodinné modely v kontextu heterosexuální společnosti. Praha, L-klub Lambda, 163 s.
- USLANER, E.M. (2003): Trust and Civic Engagement in East and West. In: Badescu, G., Uslander, E.M. (eds): *Social Capital and the Transition to Democracy*. Routledge, London.
- VACCARO, I. (2006): Post-industrial valleys: the Pyrenees as a reinvented landscape. *Journal of Social Anthropology*, 14 (3): 361-376
- VACCARO, I. (2010): Theorizing impending peripheries: Postindustrial Landscapes at the Edge of Hyper-modernity's Collapse, *Journal of International and Global Studies*, Duben 2010, s. 22-44

Van DETH, J. W. (2008): Measuring social capital. In Castiglione, D., van Deth, J. W., Wolleb, G., eds. The handbook of social capital. Oxford (Oxford University Press), s. 150-176.

VÁNĚ, P. (2012): Lidský a sociální kapitál vnitřních periferií Česka: příklad tří mikroregionů středočeského kraje, *Geographical Journal*, r.64, 4, s. 357-381

VEBER, V. (2002): Dějiny Rakouska. Praha, Nakladatelství Lidové noviny
Waidhofen an der Thaya [online]. 2014 [cit. 2014-3-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.waidhofen-thaya.info/>

WALLERSTEIN, I. (1974): The modern world system, Academic Books, New York, 377 s.

WOKOUN, R. (2003): Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie, Praha, 326 s.

WILDEMUTH, B. (2009): Applications of social research methods to questions in information and library science, 1st pub., Westport Conn.: Libraries Unlimited, 421 s.

Železničář – týdeník Českých drah [online]. 2014 [cit. 2014-4-10]. Dostupné z WWW:
http://www.cd.cz/old/TCD2004/4_29slav.htm

7. PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Seznam projektů realizovaných na území Slavonic

výzva	žadatel	název projektu	číslo projektu	téma	schválené prostředky (EUR)
1/2008	TJ Sokol Slavonice	Sousedské vztahy bez hranic	ETZ-KPF/SB/01/004	sport	3 000
1/2008	Územní skupina, International Police, Association Slavonice	První zkušenosti s fungováním schengenského prostoru v českorakouském příhraničí	ETZ-KPF/SB/01/008	bezpečnostní spolupráce	5 075
2/2009	Město Slavonice	NADO-historický přeshraniční veletrh řemesel a živností	ETZ-KPF/SB/02/026		5 000
3/2009	MŠ Slavonice	Naučná stezka - nové možnosti pro vzdělávání a ochranu životního prostředí v příhraničním regionu	ETZ-KPF/SB/03/002	životní prostředí	5 000
3/2009	Volba pro Slavonicko	Volební právo žen již 90 let v České republice a Rakousku	ETZ-KPF/SB/03/004		8 500
4/2009	Sbor dobrovolných hasičů Slavonice	750 let založení města Slavonice a 20 let spolupráce hasičů Slavonice-Merkengersch	ETZ-KPF/SB/04/012		3 000
4/2009	Územní skupina, International Police, Association Slavonice	Společně pomáhat, společně chránit	ETZ-KPF/SB/04/034	bezpečnostní spolupráce	4 317
4/2009	Město Slavonice	"Dobersberg slaví s námi" 750 let Slavonic	ETZ-KPF/SB/04/042		4 000
4/2009	Městské kulturní středisko Slavonice	Konference, semináře - Orffův odkaz ve výchovných systémech "Dialog - most spojující historické a kulturní rozdíly"	ETZ-KPF/SB/04/043		4 000
5/2010	Volba pro Slavonicko	Evropský multikulturní festival dětskýma očima	ETZ-KPF/SB/05/001		4 000
5/2010	Volba pro Slavonicko	Evropský multikulturní festival dětskýma očima	ETZ-KPF/SB/05/001		4 000
6/2010	Město Slavonice	Připomenutí otevření hraničního přechodu Slavonice-Fratres	ETZ-KPF/SB/06/021	spolupráce samospráv	3 000
7/2011	Volba pro Slavonicko	Čas letí	ETZ-KPF/SB/07/011		7 000
7/2011	Centrum pro budoucnost, o.p.s., Slavonice	Žijící paměti aneb hlasy pamětníků	ETZ-KPF/SB/07/013		3 500
7/2011	TJ Sokol Slavonice	30 let basketbalu ve Slavonicích	ETZ-KPF/SB/07/033	sport	2 000
7/2011	MěKS Slavonice	Cesta pohádkovým lesem	ETZ-KPF/SB/07/043		3 500
8/2011	Volba pro Slavonicko, o.s., Slavonice	Sluníčko nejen pro světlo a teplo	ETZ-KPF/SB/08/005	životní prostředí	8 000
9/2012	Město Slavonice	Festival Musica Sacra ve Slavonicích	ETZ-KPF/SB/09/015		2 252
9/2012	MěKS Slavonice	Slavonice nejsou jen náměstí - vycházková trasa po Slavonicích	ETZ-KPF/SB/09/016		2 687
9/2012	MěKS Slavonice	Českorakouské sympóziu filmování - plstění	ETZ-KPF/SB/09/017		2 000
9/2012	Volba pro Slavonicko, o.s., Slavonice	Děti - Čtecí vlak	ETZ-KPF/SB/09/025	vzdělávání	5 000
					84 831
					2 120 775 Kč

Zdroj: Seznam projektů získaný z agentury Jihočeská Silva Nortica, 2014

Příloha č. 2: Náměstí ve Slavonicích

Příloha č. 3: Podloubí s obchodem provozovaným asijskými přistěhovalci

Příloha č. 4: Dřevařství ve Slavonicích

Příloha č. 5: Waidhofen an der Thaya

Příloha č. 6: Náměstí ve Waidhofenu an der Thaya

Příloha č. 7: Pohled na novou zástavbu ve Waidhofenu

Příloha č. 8: Okresní nemocnice ve Waidhofenu

Příloha č. 9: Obchod ve Waidhofenu provozovaný již 4. generací

Příloha č. 10: Dotazník použitý pro šetření ve Slavonicích a Waidhofenu (verze v češtině)

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a reg. rozvoje
Grantová agentura ČR, projekt P404/11/1962
„Mechanismy a zdroje selektivního vývoje periferií v Česku a Rakousku v post-industriálním období“

1. Bydlíte v této obci trvale?

1	ano, bydlím zde trvale
2	ano, bydlím zde od roku ____
3	nebydlím zde trvale, jsem tu jen přechodně
4	jsem zde jen nakrátko, náhodou, na návštěvě

ODPOVÍ-LI VARIANTOU 4 PODĚKUJEME A JDEME DÁL ZA JINÝM RESPONDENTEM

2. Uvedl/a jste, že zde žijete trvale/přechodně. Prosím zamyslete se nad tím, jak významné jsou pro Váš život zde následující okolnosti: (Označte v příslušné kolonce tabulky)

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	nevím nedovesu posoudit
a) Je to můj domov	5	4	3	2	1
b) Žijí nebo žili zde moji rodiče	5	4	3	2	1
c) Mám tu rodinu , děti	5	4	3	2	1
d) Mám tu dobré přátele	5	4	3	2	1
e) Mám zde práci	5	4	3	2	1
f) Jsou tu dobré podmínky pro život	5	4	3	2	1
g) Je tu dobré životní prostředí	5	4	3	2	1
i) Nemám kam jít	5	4	3	2	1

3. Pokud jde o nákupy běžných potravin, kde a jak často je nakupujete?

	velmi často	většinou	občas (1x týdně)	spíše výjimečně	nikdy
Přímo u místního výrobce	5	4	3	2	1
V místním koloniálu (samoobsluže apod.)	5	4	3	2	1
V supermarketu/hypermarketu v místě	5	4	3	2	1

V supermarketu/hypermarketu mimo obec	5	4	3	2	1
Na internetu	5	4	3	2	1
Kupují biopotraviny	5	4	3	2	1

4. Pokud jde o nákup vybavení domácností (televize, nábytek, apod.). Kde je většinou nakupujete?

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	nikdy	nevím nedovesu posoudit
V místních specializovaných obchodech	5	4	3	2	1
V supermarket/hypermarketu v místě	5	4	3	2	1
V obchodech mimo obec	5	4	3	2	1
Na internetu	5	4	3	2	1

5. Pokud jde o společenské a kulturní aktivity. Jak často chodíte?

	velmi často (každý týden)	často	občas (1x za měsíc)	spíše výjimečně	nikdy
Do místní společnosti (na pivo), klubu ap.	5	4	3	2	1
Do místních spolků	5	4	3	2	1
Na veřejné schůze (zastupitelstvo obce ap.)	5	4	3	2	1
Za kulturou v místě bydliště	5	4	3	2	1
Za kulturou mimo obec	5	4	3	2	1
Za sportem v místě bydliště	5	4	3	2	1
Za sportem mimo obec	5	4	3	2	1

6. Posuďte pravdivost uvedených tvrzení. Které z uvedených tvrzení nejlépe vystihuje Vaší situaci?

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	nevím
a) Za nákupy, službami, kulturou nebo sportem dnes vyjždím častěji než dříve	4	3	2	1	0
b) Nakupuji biopotraviny	4	3	2	1	0
c) S životem v místě bydliště jsem celkově spokojen	4	3	2	1	0
d) Uvažuji, že se odsud odstěhuji	4	3	2	1	0

TĚM, KTERÍ ODPOVĚDĚLI 6D 1 a 2 (odstěhují se)

7a. Pokud jste se rozhodl, nebo vážně uvažujete, že se odstěhujete, uveďte, prosím, důvod(y)?

1	osobní (rodinné)
2	pracovní
3	jiné

8. Když byste se dostal do problémů, které neumíte sám vyřešit (např. hledání práce, potřeba půjčit si peníze apod.), na koho byste se obrátil?

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	nevím
Rodiče	4	3	2	1	0
Sourozence, jiné rod. příslušníky	4	3	2	1	0
Známé, kamarády	4	3	2	1	0
Na obec	4	3	2	1	0
Na sousedy	4	3	2	1	0
Na církev	4	3	2	1	0

9. Kde máte přístup k Internetu?

1	doma
2	v práci
3	na veřejných místech
4	nemám přístup k Internetu

10. Pokud používáte Internet, tak na co a jak často?

	téměř denně	tak 1x za týden	méně často	nepoužívám vůbec
Vyřizování e-mailové pošty	4	3	2	1
Vyhledávání různých informací	4	3	2	1
Bankovní služby	4	3	2	1
Nakupování				
Komunikace na sociálních sítích	4	3	2	1
Sledování filmů, poslech hudby	4	3	2	1
Hraní různých her	4	3	2	1

11. Nakolik souhlasíte s následujícími výroky?

	souhlasím zcela	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nevím
Vždy dbám na to, co si o mně ostatní lidé myslí	4	3	2	1	0
Ženy mají stejné možnosti stát se vedoucím pracovníkem jako muži	4	3	2	1	0
Podporoval/a bych, aby se starostkou obce stala žena	4	3	2	1	0
Nevadilo by mi, kdyby mým vedoucím byla žena	4	3	2	1	0
Nevadilo by mi bydlet v sousedství romské rodiny	4	3	2	1	0

Nevadilo by mi bydlet v sousedství muslimské rodiny	4	3	2	1	0
Nevadilo by mi bydlet v sousedství homosexuálů	4	3	2	1	0

12. Posud'te pravdivost uvedených tvrzení. Které z uvedených tvrzení nejlépe vystihuje Vaší situaci?

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	nevím
Podporuji výrobu energie z obnovitelných zdrojů, do vlastního domu bych si instaloval toto zařízení	1	2	3	4	0
Podporuji petice na ochranu životního prostředí	1	2	3	4	0
Cíleně dávám přednost místním výrobkům nebo službám od místních provozovatelů	1	2	3	4	0
Domnívám se, že by naše obec měla podporovat místní produkty a služby pro místní obyvatele	1	2	3	4	0

13. Posud'te pravdivost uvedených tvrzení. Které z uvedených tvrzení nejlépe vystihuje Vaší situaci?

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	nevím
Doma odpad třídíme (papír, sklo, plasty)	1	2	3	4	0
Doma odpad netřídíme, vše dáváme do popelnic	1	2	3	4	0
Doma odpad pálíme	1	2	3	4	0

14. Posud'te pravdivost uvedených tvrzení. Které z uvedených tvrzení nejlépe vystihuje Vaší situaci?

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	nevím
Aktivně se účastním diskusí týkajících se budoucnosti naší obce, přispívám návrhy	1	2	3	4	0
Účastním se diskusí, ale nediskutuji	1	2	3	4	0
Budoucnost naší obce mě nezajímá	1	2	3	4	0

IDENTIFIKAČNÍ OTÁZKY

Pohlaví	1	muž	2	žena
----------------	----------	-----	----------	------

Věk	1	15 až 30	2	31 až 45
	3	46 až 60	4	61 a více let

Vzdělání	1	základní
	2	vyučen(a), středoškolské bez maturity
	3	středoškolské s maturitou
	4	vysokoškolské

Zaměstnání	1	zaměstnanec	2	podnikatel bez zaměstnanců
	3	podnikatel se zaměstnanci	4	v domácnosti (vč. mateřské dovolené)
	5	důchodce	6	nezaměstnaný
	7	jiné		

Odvětví	1	zemědělství, lesnictví	2	doprava a spoje
	3	průmysl	4	stavebnictví
	5	školy a věda	6	zdravotnictví a soc. péče
	7	obchod	8	administrativa, řízení
	9	cestovní ruch	10	ostatní

Náboženská orientace	1	křesťanství	2	jiné náboženství/víra
	3	bez vyznání		

V politice se hovoří o „levici“ a „pravici“. Kam byste zařadil(a) své názory na této škále
(Zakroužkujte odpovídající číslíci mezi „levicí“ a „pravicí“)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Neví, neodpověděl	
Levice										Pravice	0

Název obce, ve které žijete

Místo vyplnění dotazníku (obec)

Datum, hodina

Tazatel
